

**Sluttrapport
August, 2009**

EVALUERING AV SPRÅKLØFTET OG UTVIKLINGSPROSJEKT I SKOLER MED MER ENN 25 % MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER

EVALUERING AV SPRÅKLØFTET OG UTVIKLINGSPROSJEKT I SKOLER MED MER ENN 25 % MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER

Dato **2009/08**
Utført av **Rambøll Management Consulting AS**

Beskrivelse **Evaluering av *Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever***

Rambøll Management Consulting AS
Besøksadresse: Hoffsvæien 21-23
Postboks 427 Skøyen
0213 Oslo

Tlf. +47 2252 5903
www.ramboll-management.no

FORORD

I november 2007 ble Rambøll Management Consulting (Rambøll) gitt i oppdrag av Utdanningsdirektoratet å gjennomføre en evaluering av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever*. Evalueringen har blitt gjennomført i perioden november 2007 til juni 2009.

Denne rapporten utgjør sluttrapporten for evalueringen, og kommer som resultat av to omganger med kvalitativ datainnsamling i fem kommuner: først i februar og mars 2008, og deretter i september 2008. Rambøll har i tillegg gjennomført intervjuer med alle prosjektlederne i de ulike kommunene i løpet av mars 2009.

Tidligere har Rambøll levert en statusrapport for evalueringen i april 2008, og en delrapport for evalueringen i november 2008.

Rambøll vil først og fremst takke alle prosjektlederne, som har bidratt til å organisere datainnsamling i casekommunene, og som også selv har stilt opp til intervjuer flere ganger. Vi vil også takke prosjektmedarbeiderne, som har stilt opp til intervjuer ved våre casebesøk.

Førsteamanuensis Else Ryen ved institutt for lingvistik og nordiske språk ved Universitetet i Oslo har lest og kommentert utkast til sluttrapporten. Vi vil takke henne for konstruktivt og godt samarbeid underveis i evalueringen.

Rambøll står alene ansvarlig for analysene av resultatene og samtlige konklusjoner i denne rapporten

Grete Aspelund og Marianne Højdahl
Rambøll Management Consulting AS
Juni 2009

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	Innledning	5
1.1	Kort om bakgrunn for Språkløftet og Utviklingsprosjektet	5
1.2	Formålet med evalueringen	6
1.3	Faser i evalueringen	6
1.4	Begrepsavklaringer	7
1.5	Rapportens oppbygging	8
2.	Sammendrag og forslag til videre tiltak	9
2.1	Prosjektens mandat	9
2.2	Evalueringens formål og metodiske gjennomføring	9
2.3	Sammendrag av funn fra evalueringen	10
3.	Executive summary and recommendations	14
3.1	The projects' mandate	14
3.2	The evaluation's purpose and methods	14
3.3	Summary of the evaluation's main findings	15
4.	Bakgrunn for Språkløftet og Utviklingsprosjektet	20
4.1	Et utdanningssystem for sosial likhet	20
4.2	Tidlig innsats for livslang læring	21
4.3	En likeverdig opplæring i praksis	23
4.4	Samarbeid for et helhetlig utdanningssystem	24
5.	Prosjektetablering og styring	28
5.1	Prosjektens mandat	28
5.2	Prosjektutlysning	29
5.3	Finansiering	31
5.4	Prosjektstyring	31
5.5	Forsinket kartlegging med <i>Språk 4</i> ved helsestasjonen	32
5.6	Oppsummering av organisering og styring av prosjektene	33
5.7	Viktige læringspunkter	34
6.	Utvikling av modeller for språklæring	35
6.1	Etablering av felles forståelse av en modell for språklæring	35
6.2	Prosjektutforming på lokalt nivå	41
6.3	Veien videre for etablering av modeller for språklæring	54
7.	Status og oversikt: prosjektene i kommunene	56
8.	Analyseramme og Metode	64
8.1	Analyseramme	64
8.2	Årsakskjede for <i>Språkløftet</i> og <i>Utviklingsprosjektet</i>	66
8.3	Datainnsamling	68
9.	Litteraturliste	70
10.	Vedlegg	74
10.1	Prosjektutlysningen fra Utdanningsdirektoratet til kommunene (med vedlegg: Prosjektmal)	74
10.2	Oppdragsbrev fra Kunnskapsdepartementet til Utdanningsdirektoratet	79

1. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting (Rambøll) har i perioden november 2007 til juni 2009 gjennomført evalueringen av prosjektene *Språkløftet* og *Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever (Utviklingsprosjektet)*, på oppdrag for Utdanningsdirektoratet.

Språkløftet og *Utviklingsprosjektet* er forankret i *Strategiplan for likeverdig opplæring i praksis! (2007 - 2009)*¹, og utgjør her henholdsvis tiltak 2 og tiltak 8. Tiltak 2 er ett av tiltakene som tar sikte på å legge til rette for god, og allsidig språkutvikling hos barn i førskolealderen. Tiltaket dreier seg om oppfølging av barn på grunnlag av språkkartlegging på helsestasjon. Tiltak 8 skal bidra til bedre språkopplæring for minoritetsspråklige elever, og innebærer en ordning med tilskudd til utviklingsprosjekter ved skoler som har mer enn 25 % minoritetsspråklige elever. Det er langt på vei de samme kommuner som deltar i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. I flere av kommunene er de to prosjektene slått sammen til et prosjekt, og på den bakgrunn har evalueringen tatt for seg begge prosjektene samtidig.

Underveis i evalueringen har det blitt levert en statusrapport i mai 2008, og en delrapport i november 2008². Sistnevnte fokuserte i hovedsak på etablering og implementering av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. Det ble avdekket at det i varierende grad i kommunene er gjennomført *Utviklingsprosjekt* i skolene. Videre fremkom det at det var iverksatt ulike tiltak og aktiviteter i kommunene i forbindelse med *Språkløftet*. Imidlertid framkom det at flere kommuner manglet fokus på at tiltakene skulle være del av en mer overordnet modell for språklæring i kommunen. Gjennom delrapporten bidro Rambøll til å øke kommunenes bevissthet på denne delen av oppdraget, og det ble lagt grunnlag for å etablere en tydeligere forståelse av hvilke elementer en modell for språklæring kan inneholde. I denne sluttrapporten vil det fokuseres på hvorvidt kommunene har kommet i gang med arbeidet å innføre modeller for språklæring, og hvilke grep det er viktig å ta i de neste to årene som *Språkløftet* skal pågå. Gjennom evalueringen har Rambøll bidratt med innspill og erfaringer underveis. Evalueringen har således båret preg av å være både en følgeevaluering, og en implementeringsevaluering.

Else Ryen fra Institutt for lingvistik og nordiske språk (ILN) ved Universitet i Oslo er konsultert i forbindelse med evalueringen. Rambøll står alene ansvarlig for de konklusjoner og anbefalinger som fremmes i denne rapporten.

1.1 Kort om bakgrunn for Språkløftet og Utviklingsprosjektet

Det er et politisk mål at i dagens flerkulturelle samfunn skal alle barn møtes av en barnehage og skole som forstår, og tar hensyn til, den enkeltes ferdigheter og forutsetninger³. På bakgrunn av dette skal det legges til rette for at hver enkelt skal bli best mulig rustet til å delta i det videre utdanningsløpet. De foresatte spiller en vesentlig rolle når det gjelder barnas læring og utvikling, og det er derfor viktig å

¹ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/UDIR_Likeverdig_opplaering2_07.pdf

² Rambøll (2008): Delrapport. Evaluering av Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever; http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/2008/sprakloftet_utvikling.pdf

³ Stortingsmelding 16 (2006-2007): ... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring.

styrke dem i denne rollen. Samarbeidet mellom hjem, skole, barnehage og andre kommunale instanser som er involvert i barnas utviklingsløp, som helsestasjon og PPT, er av stor betydning, og må kontinuerlig utvikles videre for å skape et best mulig oppvekstmiljø for barn og unge.

Strategiplanen, *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)*, er regjeringens strategi for større deltagelse og bedre læring for språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning⁴. Hovedmålgruppen for strategien er minoritetsspråklige barn i førskolealder, og språklige minoritets elever, lærlinger og voksne, som i dag ikke har det læringsutbyttet, eller sosiale utbyttet av opplæringen, som målsettingene for norsk utdanningspolitikk tilsier. De overordnede mål for strategien, er å sikre bedre inkludering av minoritetsspråklige barn og elever i barnehage, skole, i høyere utdanning, og i arbeids- og samfunnsnivå. Strategiplanen skal bidra til å realisere målsettinger i *Soria Moria- erklæringen* om opplæring og integrering⁵.

Sentralt for både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* er at det satses på språkstimulering, språkutviklingstiltak, og utvikling av sosial kompetanse i barnehage og skole. Prosjektene skal således bidra til å realisere regjeringens mål om å utjevne sosiale forskjeller, og til å styrke barn og unges læringsutbytte.

1.2 Formålet med evalueringen

Rambøll har hatt i oppdrag å følge implementeringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* over tid, og å innhente informasjon om både prosesser og resultater. Formålet med evalueringen er tredelt:

- 1) Å evaluere virkninger, og effekter av de tiltakene, som settes i verk for å styrke barn/ elevers språkutvikling, læringsutbytte og sosiale kompetanse
- 2) Å evaluere forankring, og implementering av tiltakene både på kommunenivå, barnehage og skolenivå, samt blant andre aktuelle aktører
- 3) Å bidra med innspill, og erfaringer underveis i prosessen, som kan danne grunnlag for justering og erfaringsspredning av prosjektene

Denne sluttrapporten er basert på data som er samlet inn i alle evalueringens faser. De fire fasene evalueringen er delt inn i vil beskrives nærmere i det følgende.

1.3 Faser i evalueringen

Evalueringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* har vært inndelt i fire faser. I det følgende gis det en nærmere beskrivelse av aktivitetene i de ulike fasene.

Fase 1 utgjorde den forberedende fasen for prosjektet. I løpet av denne fasen ble det gjennomført studier av prosjektsøknader, og annen dokumentasjon som lå til grunn for prosjektene i de ulike kommunene. Det ble også foretatt dokumentstudier

⁴ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/UDIR_Likeverdig_opplaering2_07.pdf

⁵ <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/smk/rap/2005/0001/ddd/pdfv/260512-regjeringsplattform.pdf>

av relevante forskningsrapporter, samt politiske dokumenter som har vært relevant for evalueringsoppdraget.

I løpet av **fase 2** ble fem kommuner valgt ut for dybdestudier. Dette ble gjort på bakgrunn av de dokumentstudier, og kvalitative intervjuer som ble gjennomført i løpet av evalueringens første fase. De fem følgende kommunene ble valgt i samråd med Utdanningsdirektoratet: Bærum, Oslo (bydel Alna), Skedsmo, Stavanger og Trondheim. I samarbeid med de lokale prosjektlederne ble det avtalt dybdestudier i de barnehager og skoler som deltar i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. I forkant av dybdestudiene ble det utviklet intervjuguider og observasjonsskjemaer, og det ble foretatt intervjuer med pedagogisk personale, prosjektledere og foresatte. Dybdestudiene ble gjennomført i februar og mars 2008, og dannet grunnlag for en statusrapport, som ble levert Utdanningsdirektoratet i mai 2008.

I **fase 3** ble andre runde med kvalitativ datainnsamling gjennomført, i september 2008, i de samme fem kommuner som i fase 2. Intervjuguidene, fra første runde med dybdestudier i fase 2, ble bearbeidet i forkant av den andre runden med intervjuer. Det ble gjennomført intervjuer med pedagogisk personale, foresatte og prosjektleder. Prosjektledere i de kommunene som ikke var omfattet av dybdestudiene ble intervjuet over telefon. Fase 3 ble avsluttet med innlevering av en delrapport i november 2008.

I **Fase 4** ble det gjennomført telefonintervjuer med samtlige prosjektledere, og en analyse av disse. I tillegg ble data fra de foregående faser studert, samt annen dokumentasjon og tidligere leveranser i forbindelse med evalueringen. Den fjerde og siste fasen i evalueringen avsluttes med innlevering av denne sluttrapporten. I sluttrapporten er siktemålet at både prosessen, implementeringen og resultatet av Språkløftet og Utviklingsprosjektet skal synliggjøres.

1.4 Begrepsavklaringer

Innledningsvis ønsker vi å avklare noen begreper, som benyttes i rapporten.

Begrepene, minoritetsspråklige barn og minoritetsspråklig elev, brukes slik de er definert i strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)*, i Stortingsmelding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltagelse*, og i Stortingsmelding 16 (2006-2007) *... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Rambøll har altså ikke gjort noen andre distinksjoner av begrepene i forbindelse med denne evalueringen.

Minoritetsspråklige barn

Barn som har et annet morsmål, enn norsk, samisk, svensk, dansk eller engelsk går under betegnelsen minoritetsspråklige barn i barnehagesektoren. Definisjonen er knyttet til hvilke barn, som kan få særskilte språkstimuleringstiltak i barnehagen⁶.

Minoritetsspråklige elever

I grunnopplæringen refererer begrepet minoritetsspråklige elever til de elever, som i kortere eller lengre tid, har behov for særskilt tilrettelagt opplæring⁷.

⁶ Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009.

Formell læring

Formell læring betegner den læring, som foregår innenfor en mer eller mindre organisert ramme, hvor det er tydelig hva som er hensikten med aktiviteten, og hva som er målet for opplæringen. Formelle læringsaktiviteter er ofte voksenstyrte, og aktiviteter som skal gjennomføres som en del av barnehagens planlagte virksomhet⁷.

Uformell læring

Uformell læring brukes om læringssituasjoner som er spontane, og som er knyttet til hverdagssituasjoner der samspill mellom barna, og mellom barn og voksne, er sentralt⁸.

1.5 Rapportens oppbygging

Vi vil her presentere rapportens oppbygging, og hva de ulike kapitlene omhandler:

Kapitel 2 er et sammendrag av evalueringen, som omhandler hovedfunn og viktige fokusområder for det videre arbeidet med *Språkløftet*. I sammendraget presenteres også anbefalinger til veien videre.

I **kapittel 3** ligger sammendraget og anbefalingene oversatt til engelsk.

Kapittel 4 beskriver bakgrunnskonteksten som ligger til grunn for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

I **kapittel 5** beskrives prosjektstyringen og prosjektenes mandat, og ulike problemstillinger knyttet til gjennomføringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

Kapittel 6 presenterer forståelsen av en modell for språklæring, og hvilke elementer en modell for språklæring kan inneholde. Det brukes praksiseksempler for å gi innblikk i de tiltakene som er iverksatt.

Kapittel 7 inneholder en statusoversikt over prosjektene i alle kommunene.

I **kapittel 8** presenteres analyseramme og metode for evalueringen.

Kapittel 9 inneholder litteraturliste.

Kapittel 10 inneholder vedlegg.

⁷ Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009.

⁸ Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, 2006.

⁹ Ibid.

2. SAMMENDRAG OG FORSLAG TIL VIDERE TILTAK

På oppdrag for Utdanningsdirektoratet har Rambøll Management Consulting (Rambøll), i perioden 2007-2009, gjennomført en evaluering av *Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever (Utviklingsprosjektet)*. De to prosjektene er knyttet til mål i strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)*, og har som mål å bedre opplæringen for minoritetsspråklige barn og unge.

Høsten 2007 ble *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* iverksatt i ni kommuner. Disse er Oslo, Drammen, Bærum, Skedsmo, Fredrikstad, Stavanger, Skien, Trondheim og Tromsø. Fredrikstad og Stavanger deltar kun i *Språkløftet*. *Utviklingsprosjektet* er av toårs varighet, og strekker seg fra 2007 til 2009. *Språkløftet* er av fireårs varighet, og pågår fra 2007 til 2011.

2.1 Prosjektene mandat

I oppdragsbrevet fra KD til Utdanningsdirektoratet, og fra Utdanningsdirektoratet til kommunene, står det at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i kommunene skal være utprøvinger av modeller for språkutvikling og språkstimulering, basert på lokale tiltak og behov. Som det fremgår av oppdragsdokumentene (vedlagt denne rapporten), er både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* omfattende prosjekter, med store forventninger til resultater både på individ- og systemnivå.

Kommunene har utarbeidet prosjektsøknader, som er godkjent av Utdanningsdirektoratet, og det er ansatt prosjektledere som har ansvar for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i kommunene. I april 2008 overtok NAFO styringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, og de har styringsansvar ut prosjektperiodene.

2.2 Evalueringens formål og metodiske gjennomføring

Rambøll sitt oppdrag har vært å følge implementeringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* over tid, og innhente informasjon om prosess og resultater. Formålet med evalueringen er tredelt:

- 1) Å evaluere virkninger, og effekter av de tiltak som rettes mot barn/ elevers språkutvikling, læringsutbytte og sosiale kompetanse
- 2) Å evaluere forankring, og implementering av tiltakene både på kommunenivå, barnehage og skolenivå, samt blant andre aktuelle aktører
- 3) Å bidra med innspill, og erfaringer underveis i prosessen som kan danne grunnlag for justering, og erfaringsspredning av prosjektene

Evalueringen bygger utelukkende på kvalitativ datainnsamling, som er innhentet i to runder. Datagrunnlaget består av intervjuer med prosjektledere, pedagogisk personale og foresatte. I tillegg er det gjennomført studier av prosjektrapporter fra kommunene til Utdanningsdirektoratet og NAFO.

2.3 Sammenheng av funn fra evalueringen

Når denne evalueringsrapporten leveres, er *Språkløftet* midtveis i sin gjennomføring. *Utviklingsprosjektet* avsluttes i desember 2009. I det følgende gis det en oppsummering av evalueringens hovedfunn. Presentasjonen av hovedfunn omfatter først og fremst de resultater som vi kan se av satsingen så langt. Deretter går vi inn i det som fortsatt er prosjektenes største utfordring, nemlig utvikling av modeller for språklæring. Sammenlagt legger dette grunnlag for noen anbefalinger for det videre prosjektforløp i *Språkløftet*. Anbefalingene presenteres til slutt i dette sammendraget.

2.3.1 Resultater av satsingen

Språkløftet og *Utviklingsprosjektet* har gitt kommunene mulighet til utprøving av en rekke nye tiltak for språkstimulering i barnehage og skole, i tillegg til å etablere eller styrke samarbeidet mellom helsestasjon, barnehage og skole. Så langt har prosjektene bidratt til resultater på følgende områder:

- **Økt kompetanse om språkstimulering og språkutvikling:** I forbindelse med *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* er det gjennomført kompetansehevingstiltak for personale, innenfor sentrale områder som språkutvikling og flerspråklighet, språkstimulering og foreldresamarbeid. I flere kommuner har det blitt gjennomført felles kompetanseutvikling for personalet ved helsestasjon, i barnehage og skole. Dette er vurdert som positivt både av deltagerne selv og Rambøll, ettersom det har gitt mulighet for å etablere felles forståelser og senket terskel for tverrfaglig kommunikasjon. Det er ikke gjennomført en kompetansekartlegging i forbindelse med denne evalueringen, så det er ikke mulig for oss å dokumentere den faktiske utviklingen i kompetansen i kommunene. Rambøll mener imidlertid at kompetansehevende tiltak på det flerkulturelle området er nødvendig blant samtlige som arbeider med barn, unge og voksne i utdanningssystemet. Videre er tverrfaglige- og tverretatlige kompetansetilbud er av stor betydning for å sikre et godt samarbeid mellom blant annet helsestasjon, barnehage og skole.
- **Utprøving av verktøy for kartlegging av barns språk:** En tidligere undersøkelse gjennomført av Rambøll, viser at språkkartlegging av barn i førskolealder er utbredt i norske kommuner¹⁰. Dette er også tilfelle i de kommunene som har deltatt i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. Bakgrunnen for fokuset på språkkartlegging i kommunene har vært todelt. Kartleggingen har både vært benyttet som grunnlag for identifikasjon av stimulerings-/opplæringsbehov hos den enkelte, og som grunnlag for økt kunnskap om språkutvikling både på individnivå og samlet for målgruppen.

Det er ulike kartleggingsverktøy i bruk i kommunene, men hensikten er i stor grad den samme; det dreier seg om å kartlegge det enkelte barns språkutvikling, og å tilby en mer tilpasset og systematisert språkstimulering. Således har prosjektene bidratt til innhenting av erfaringer med bruk av ulike

¹⁰ Rambøll (2008): Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene

kartleggingsverktøy. Det har vært sterke diskusjoner omkring kartlegging av språk og egnetheten til de ulike kartleggingsverktøyene på kommunenivå, noe vi anser som positivt på den måten at det bidrar til økt kunnskap og refleksjon i kommunen. Vi har imidlertid påpekt at unødvendig mye tid har gått med på kommunalt nivå til å identifisere og vurdere kartleggingsverktøyer. Her burde det etter vår mening vært gitt veiledning fra regionale kompetansemiljøer, slik at prosessen med å velge kartleggingsverktøy ble kortet ned.

- **Mer systematisk språkstimulering/språkopplæring:** Gjennom deltakelsen i prosjektene, har barnehagene og skolene fått mulighet til å kjøpe inn språkstimuleringsmaterieil. Representanter for deltagerkommunene oppgir at dette har gitt økt motivasjon og læringslyst, både blant personale og barn/elever. I tillegg fremkommer det at språkstimuleringsmateriellet legger grunnlag for økt bevissthet rundt språkstimulerende tiltak, både i de formelle og de mer uformelle lærings situasjonene.

I flere kommuner har det vært en intensjon at det språkstimuleringsmateriellet som er anskaffet i forbindelse med prosjektene, skal bidra til at barna opplever sammenheng mellom barnehage og skole. Denne tanken er ytterligere forsterket flere steder, ved at personalet i barnehage og skole har fått felles kompetanseheving og økt kunnskap om hverandre. Formålet med dette har vært at det i større grad skal være mulig for skolen å bygge videre på det barnet har med seg fra barnehagen. Dokumentasjon knyttet til det enkelte barns ferdigheter, interesser og generelle utvikling, er også et tiltak i den sammenheng.

- **Utvikling av rutiner for økt grad av samarbeid:** Prosjektdeltakelsen har ført til at kommunene har etablert tettere samarbeid mellom barnehager, helsestasjoner og skoler. Blant iverksatte tiltak er hospiteringsordninger, felles kompetanseheving for personale fra ulike enheter og institusjoner, og møteplasser hvor representanter for ulike institusjoner er representert. Aktørene gir uttrykk for at de gjennom tiltakene har fått økt kunnskap om hverandre, og at de har utviklet felles forståelse for hverandres oppgaver og praksis. Videre har terskelen for å kontakte og kommunisere med hverandre, blitt lavere.
- **Modeller for språklæring er i ferd med å etableres:** På nåværende tidspunkt er det i ferd med å utvikles og etableres modeller for språklæring i kommunene som deltar i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. I enkelte av kommunene bygges det videre på tiltak og prosjekter, som allerede er/ har vært iverksatt. I andre kommuner har prosjektene medført at helt nye tiltak og aktiviteter iverksettes. Modellene for språklæring, og den foreløpige fremdriften i prosjektene, er ulik i kommunene. Variasjonene har å gjøre med hvorvidt ulike strukturer og rutiner var på plass før prosjektene eller ikke, og hvilke tiltak som er iverksatt og/ eller gjennomført.

2.3.2 Behov for fokus på utvikling av modell for språklæring

De mer langsiktige virkninger av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* avhenger av at de tiltak og samarbeidsrutiner som er iverksatt i prosjektperioden, blir videreført eller videreutviklet etter at prosjektene formelt er avsluttet. Derfor er det av stor

betydning at fokuset på utvikling av bæredyktige modeller for språklæring fortsetter i kommunene.

Rambøll redegjør i både delrapporten og sluttrapporten, for vår forståelse av modellbegrepet i forbindelse med denne evalueringen. Dette innebærer krav til at prosessen med utvikling av helhetlige modeller for språklæring bør omfatte:

- Forankring, styring og oppfølging på kommunalt nivå
- Identifikasjon av teoretisk fundament
- Gjennomgående mål for modellen
- Fokuserte valg av språkstimuleringstiltak
- Foreldreinvolvering
- Samarbeid mellom relevante aktører (barnehage, skole og helsestasjon)
- Tilknytning til kompetansemiljø og kompetanseheving
- Systematisk dokumentasjon og egevaluering

Det fremgår av denne rapporten at Rambøll foreløpig ikke kan dokumentere at det er etablert fullverdige modeller i kommunene. Vårt inntrykk etter intervjuer med representanter fra NAFO og prosjektledere i kommunene (februar 2009), er imidlertid at modellforståelsen slik den er anvendt her, er både akseptert og har stort fokus i kommunene.

Når det gjelder årsaker til at det ikke er etablert helhetlige modeller i kommunene, er disse mange og til dels komplekse. Det som bør fremheves her er at det i disse prosjektene har hersket stor klarhet om hvordan modellbegrepet skal forstås. På denne bakgrunn hadde det å etablere en av forståelse av modellbegrepet et stort fokus i delrapporten i november 2008.

I tillegg kommer at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* har sterke tilknytningspunkter, og at det har blitt oppfordret til en viss samordning av prosjektene i planleggings- og gjennomføringsfasene. Det er i prosjektutlysningen presisert at de to oppdragene tydelig skal profileres på det som er særegent ved dem. På tross av dette, har konsekvensen av sammenslåingen blitt at prosjektenes særegenheter har blitt utydelige i søknaden om prosjektmidler fra flere kommuner. Dette byr på utfordringer for flere av partene som skal følge opp prosjektene, også for Rambøll som evaluator, da det er vanskelig å skille innsatsene fra hverandre.

Videre er det formulert at det så langt som mulig bør velges skoler i *Utviklingsprosjektet* som rekrutterer barn som deltar i *Språkløftet*. Dette begrunnes blant annet med at det vil være muligheter for å sikre en god overgang mellom barnehage og skole. I tillegg ville dette kunne bidra til at skolene er bedre forberedt på å ta i mot barna som har deltatt i *Språkløftet*, og deres foresatte. En negativ konsekvens av denne henstillingen, er at noen av kommunene ikke har satt i gang tiltak under *Utviklingsprosjektet* før dette året.

En tredje faktor er at kommunenes prosjektsøknader er utarbeidet på andre nivåer i kommunen, og av andre personer, enn nåværende prosjektleder. Dette har medført at prosjektledere i kommunene i ulik grad har kjennskap til grunnlagsdokumentene for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. De har dermed hatt ulik forståelse av det

opprinnelige oppdraget for prosjektene. I tillegg til å skape usikkerhet knyttet til selve oppdragene, har dette også medført at ikke alle prosjektledere har vært klar over at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i utgangspunktet var tenkt som to prosjekter. Dette synliggjør behovet for en sterkere kommunal forankring av prosjektene.

2.3.3 Anbefalinger til veien videre

De erfaringene som er innhentet gjennom *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* så langt, kan oppsummeres i noen sentrale læringspunkter som er nyttige å ta med seg i den videre prosessen. Etter vår vurdering har læringspunktene relevans også for iverksetting av sentralt initierte utviklingsprosjekter i fremtiden. I det påfølgende vil Rambøll peke ut det som er de viktigste læringspunktene:

- Det er behov for at Utdanningsdirektoratet går i tett dialog med kommunene om forventninger til oppdraget som gis, at det avklares hva som er de forventede resultater og hvordan disse skal dokumenteres.
- Det bør etableres rapporteringsrutiner som avspeiler de forventninger som stilles til kommunene når det gjelder resultater og innsats knyttet til prosjektet.
- En sterkere grad av styring både på lokalt og sentralt nivå er nødvendig for å lykkes med utviklingsarbeidet i kommunene. Med styring menes i denne sammenheng både tradisjonell prosjektstyring, og faglig veiledning og oppfølging.
- Når det gjelder den faglige veiledningen, er den særdeles viktig i denne type prosjekter som krever spesiell kompetanse på et felt. Rambøll vurderer at det bør etableres kontakt på regionalt nivå til Høgskoler/Universiteter, og eventuelle andre relevante kompetansemiljøer, som kan bidra til å styrke kommunenes og prosjektenes faglige kapasitet på området.
- Prosjektledere i kommunene må sikres en tett forankring til styringslinjen i kommunen, og kommunalt ansvarlige må involvere seg i stor grad for å sikre tverrkommunalt gjennomslag.

3. EXECUTIVE SUMMARY AND RECOMMENDATIONS

On behalf of the Directorate for Education and Training, Rambøll Consulting (Rambøll) in the period 2007-2009 carried out an evaluation of *Språkløftet* (the national strategy to enhance language and social competence in young speakers of minority languages) and *Utviklingsprosjektet* (the Development Project in schools where more than 25 % of the students are speakers of minority languages). The two projects are aligned with the goals of the national strategy plan *Likeverdig opplæring i praksis (2007-2009)* ("Equivalent education in practice!"), and are aimed at improving the education of young speakers of minority languages.

In the autumn of 2007, *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* were implemented in nine municipalities. These are Oslo, Drammen, Bærum, Skedsmo, Fredrikstad, Stavanger, Skien, Trondheim and Tromsø. Fredrikstad and Stavanger are only participating in *Språkløftet*. *Utviklingsprosjektet* has a two-year duration, and stretches from 2007 to 2009, while *Språkløftet* has a four-year duration, running from 2007 until 2011.

3.1 The projects' mandate

The letter of commission from the Ministry of Education to the Directorate for Education and Training, and from the Directorate to the municipalities, states that *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* in the municipalities should focus on the testing of models for language enhancement and language development, based on existing local initiatives and local needs. As is obvious from the projects' strategy documents (presented as supplements to this report), both *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* are ambitious projects, with high expectations of results on both individual and systemic levels.

The municipalities have developed project proposals which have been approved by the Directorate for Education and Training, and project managers responsible for *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* have been employed in each municipality. In April 2008, NAFO took over the management of *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet*, and they will be responsible for the projects for the remainder of their duration.

3.2 The evaluation's purpose and methods

Rambøll has been given the task of following the implementation of *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* over time, and collecting information regarding the process and the projects' results. The purpose of the evaluation has been three-fold:

- 4) To evaluate the results of initiatives aimed at childrens'/students' language development, learning outcomes, and social competences.
- 5) To evaluate the ownership and implementation of the initiatives both on a municipal level and at a kindergarten/school-level, as well as with other involved actors.
- 6) To contribute with advice and information which can serve as a basis for adjustments underway in the implementation process, and contribute to sharing experiences from the projects in general.

The evaluation is solely based on qualitative data collection, carried out in two rounds. The data consists of interviews with project managers, educational personnel, and parents and guardians. In addition to this we have studied project reports from the municipalities to the Directorate of Education and Training and NAFO.

3.3 Summary of the evaluation's main findings

At the present moment, *Språkløftet* (the national strategy to enhance language and social competence in young speakers of minority languages) is at its midway point. *Utviklingsprosjektet* (the Development Project) will be concluded in December 2009. In the following we will provide a summary of the evaluation's main findings. We will first discuss the results that we can see from the project thus far. Thereafter, we will deal with what we perceive as the main challenge still facing the project, which is the development of models for language development and language enhancement. This discussion will lay the foundation for some recommendations for the further progress of *Språkløftet*, which will be presented at the end of the summary.

3.3.1 Results of the project

Språkløftet and *Utviklingsprosjektet* have given the municipalities the opportunity to try out a number of new initiatives for language enhancement in kindergartens and schools, as well as for the establishment of co-operation between the health services, kindergartens, and schools. So far the projects have contributed with results in the following areas:

- **Improved competences regarding language enhancement and language development:** In connection with *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet*, several competence building initiatives have been provided for employees in important fields such as language development and multilingualism, language enhancement, and parental co-operation. In several municipalities, courses have been attended by employees from the health services, schools, and kindergartens at the same time, something that both the participants themselves and Rambøll perceive to be positive. As this evaluation has not included a mapping of competences, it is not possible for us to document a development in the competence-levels in the various municipalities. However, we are of the opinion that competence-raising initiatives in this area are necessary, and that the initiatives that have been carried out have contributed to laying a foundation for a common understanding of the relevant subjects, and a common understanding of the need for co-operation between the health care sector, kindergartens and schools.
- **Testing of tools for language mapping:** An earlier study by Rambøll has concluded that language-mapping of pre-school aged children is common in Norwegian municipalities.¹¹ This is also the case for the municipalities that have participated in *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet*. The background for the focus on mapping has been two-fold; the mapping has been used both as a basis for identifying the learning and language enhancement needs of each

¹¹ Rambøll (2008): Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene (*Mapping of language enhancement and language mapping in the municipalities*)

individual, and as a basis for improved knowledge of language development both on an individual and group level.

Different mapping tools are used in the municipalities, but the intentions are generally the same – the idea is to map each individual child’s language development, and subsequently offer more individually adjusted and systematic language enhancement. With regards to this, the projects have contributed to the accumulation of experiences with the use of different mapping tools. There have been heated discussions regarding language mapping and the suitability of the different mapping tools at a municipal level, something that we regard as positive, as this contributes to increased awareness in the municipalities regarding the various tools. That being said, we have also indicated that unnecessary amounts of time have been spent at the municipal level identifying and evaluating different mapping tools. In our opinion, regional competence authorities should have provided guidance, so as to shorten the process surrounding the selection of mapping tools.

- **More systematic language enhancement/ language teaching:** Through participation in the projects, the kindergartens and schools have had the opportunity of purchasing language enhancement material. Representatives from the participating municipalities inform us that this has resulted in greater motivation and enthusiasm amongst teachers and children/ students alike. In addition to this, the material lays a foundation for increased awareness about language enhancement in both formal and more informal teaching situations.

In several municipalities, the intention has been that the language enhancement material acquired as a result of the projects should contribute to the children experiencing continuity when they pass from kindergarten to school. This intention has been further pursued in several places by ensuring that employees from schools and kindergartens have participated alongside each other in competence building initiatives. Such factors have contributed to these groups learning more about each other, thus ensuring that it is easier for the schools to build on what a child brings along from kindergarten. Another initiative contributing to such an outcome is the documentation of each individual child’s skills, interests, and general development.

- **Development of routines for increased co-operation:** Participation in the projects has led to the municipalities developing closer co-operation between kindergartens, schools, and the health care services. Among the initiatives that have been implemented are agreements for secondment as visiting trainees, joint competence building activities for employees from different units and institutions, and meeting places where representatives for different institutions are represented. Representatives from the different involved actors have expressed that they through such initiatives have amassed a greater understanding of each other, and have developed a mutual understanding of each other’s tasks and practice. Furthermore, this has contributed to lowering the bar for contacting each other.
- **Models for language teaching are starting to emerge:** At the present moment, models for language teaching are starting to develop and become

established in municipalities participating in *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet*. While some municipalities are building on existing initiatives and projects that have already been implemented, other municipalities have as a result of the projects implemented completely new activities and initiatives. The models and the progress in the projects so far vary from municipality to municipality, among other things affected by the degree to which different routines and structures were in place prior to the projects or not.

3.3.2 Need for a focus on model development

The more long-term effects of *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* will depend on whether or not the initiatives and routines for co-operation that are implemented actually are upheld after the projects are concluded. Therefore, it is of great importance that the focus on developing sustainable models for language development and language enhancement is maintained in the municipalities.

We have both in our interim report and in this final report presented Rambøll's understanding of the term "model". Our understanding of this term entails that the process regarding the development of models for language enhancement and language stimulation should include:

- Ownership, management and follow-up from municipal authorities
- Identification of a theoretical foundation
- Overarching goals for the model
- Conscious selection of language enhancement initiatives
- Parental involvement
- Co-operation between relevant actors (kindergarten, school, health care services)
- Contact with competence authorities and competence building
- Systematic documentation and self-evaluation

This report indicates that we at the present moment are unable to document that models in this understanding of the term have been established in the municipalities. At the same time, our impression from interviews with representatives from NAFO and project managers in the municipalities (in February 2009), is that the presented understanding of the term "model" is both widely accepted and in focus in the municipalities.

The reasons why such models at present have not been established in the municipalities are numerous and in part complex. One important factor seems to be that there initially was considerable uncertainty at the project level regarding how best to understand the term "models for language development and language enhancement". This was the main reason why the establishment of an understanding of this term had such a considerable focus in our interim report in November 2008.

Another important factor is that *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* are closely interrelated, and that municipalities have been encouraged to a certain degree of co-ordination of the two projects both in the planning and execution phases. Although it has also been stressed that the projects should be fronted with reference to their individual characteristics, the consequence has been that the two projects have been

combined by some municipalities when they have applied for funding. This has also been a challenge for us as an evaluator, as it has been difficult in some municipalities to separate the two initiatives from each other.

Furthermore, it has been stated that one as far as possible should choose schools for *Utviklingsprosjektet* that recruit children who participate in *Språkløftet*. Among other factors, this has been justified with the fact that this would contribute to easing the transition from kindergarten to school for these children, as well as the institutions, along with contributing to making the schools generally better prepared to accept the children who have participated in *Språkløftet*. A consequence of this attitude has been that some municipalities have not implemented initiatives under *Utviklingsprosjektet* until this year.

A final important factor is that the municipalities' project proposals have been developed by persons other than the current project managers. Resultantly, the project managers in the municipalities have differing degrees of familiarity with the original documents pertaining to *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet*, and thus differing levels of understanding of the projects' original goals. In addition to creating uncertainty regarding the projects themselves, this has also entailed that some project managers have not been aware of the fact that *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* were originally perceived as two separate projects. This illustrates the need for greater municipal ownership of the projects.

3.3.3 Recommendations

The experiences garnered through *Språkløftet* and *Utviklingsprosjektet* so far can be summarized in a few key points that are useful to bring into the future process surrounding *Språkløftet*. Our opinion is furthermore that these points are relevant for the implementation of centrally initiated development projects in the future more generally speaking. Rambøll will therefore here present what we see as the main learning points from this evaluation:

- It is necessary for the Directorate for Education and Training to engage in close dialogue with the municipalities regarding expectations to the projects, and to clarify which results are expected and how these should be documented.
- Routines for reporting should be established that mirror the expectations to the municipalities with regards to results and initiatives connected with the project.
- A greater degree of management from both local and central levels is necessary in order to succeed with the development work in the municipalities. With management we here refer to traditional project management, as well as professional guidance and follow-up.
- With regards to the professional guidance – which is especially important in this type of project, where we know that the competence level is generally low in the municipalities – Rambøll's suggestion is that contact be established at a regional level to universities and university colleges, along with other potentially relevant competence authorities, so as to strengthen the municipalities' and projects' professional capacity in the relevant professional areas.

- The project managers at the municipal levels must be ensured close contact to the municipal management structure, and those responsible in the municipal management must get more involved so as to ensure a greater cross-municipal impact of the projects.

4. BAKGRUNN FOR SPRÅKLØFTET OG UTVIKLINGSPROSJEKTET

I dette kapitlet redegjøres det for den utdanningspolitiske konteksten for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. En redegjørelse for konteksten for prosjektene er viktig, ettersom prosjektene må forstås som deler av en større helhet. Konteksten er også av betydning for å forstå hvorfor *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* ble sett i sammenheng, og hvorfor det ble rettet fokus mot samarbeidsprosesser mellom ulike aktører i forbindelse med *Språkløftet*.

4.1 Et utdanningssystem for sosial likhet

Å skape likhet og likeverd er i dag en politisk målsetting i både internasjonal og nasjonal sammenheng. FN har som mål at den ekstreme fattigdommen i verden skal være halvert innen år 2015, og utdanning er et sentralt virkemiddel i denne sammenheng¹². Nasjonalt fokuseres det på utdanning som virkemiddel, for å redusere sosial ulikhet, og det føres i dag en aktiv politikk for å oppnå dette. Målet er at alle skal ha like muligheter til å utvikle sine evner, uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn. Utdanning, kunnskap og faglig kompetanse er viktig, både for individet og samfunnet, ettersom det bidrar til inkludering i arbeidslivet, bedre økonomi, bedre helse, større samfunnsdeltakelse og lavere kriminalitet. Det er derfor viktig at hver og en inkluderes i gode læringsfellesskap.

Det norske utdanningssystemet er basert på prinsipper om fellesskap, lik tilgang for alle og muligheter for livslang læring. Det har de siste tiårene vært tre utdanningsreformer, som alle har hatt som mål å bidra til å utjevne sosiale forskjeller:

- Gjennom Reform 94 fikk all ungdom som avsluttet niårig grunnskole rett til videregående opplæring.
- Med R-97 ble det innført lovfestet, obligatorisk tiårig grunnskoleopplæring.
- Kunnskapsløftet i 2006 er læreplanene for første gang gjennomgående for hele det 13-årige opplæringsløpet, og skal således bidra til en økt sammenheng mellom de ulike trinn og utdanningsløp. Reformen har også ført til en rekke endringer i innhold, struktur og organisering, på alle trinn og alle utdanningsnivåer.

At satsingen på en 10-årig fellesskole for alle, og rett til videregående opplæring, har redusert de sosiale forskjellene i tilgang på utdanning, er fastslått i en rapport fra OECD i 2006¹³. Imidlertid har det vist seg at utdanningssystemet fortsatt i realiteten ikke er like tilgjengelig for alle, og at det også reproducerer sosial ulikhet i befolkningen¹⁴.

¹² Stortingsmelding 16 (2006-2007): ... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring.

¹³ OECD (2006): Equity in Education, Thematic Review Norway.

¹⁴ OECD (2003): Adult Litteracy and Life survey.

Internasjonale prøver, som PISA og PIRLS har gitt informasjon om norske elevers resultater, sammenliknet med elever i andre land. Blant følgene av den internasjonale sammenlikningen, er at det har blitt satt fokus på hvilke faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor norske elever gjør det dårligere enn elever i enkelte andre land. En av grunnene til at Norge gjør det dårligere enn blant annet Finland og Sverige, har vist seg å være at flere elever har utilstrekkelige grunnleggende ferdigheter i ulike fag. De grunnleggende ferdighetene dreier seg om å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig, og å kunne lese, regne og bruke digitale verktøy i de ulike fagene¹⁵.

PISA og TIMMS viser at minoritetsspråklige elever skårer lavere enn majoritetsspråklige elever¹⁶, og resultater fra de nasjonale prøvene for matematikk og lesning underbygger dette. Særlig på 10. trinn viser de nasjonale prøvene at første - og andre generasjonsinnvandrere skårer gjennomsnittlig lavere, enn andre elever¹⁷. Videre er frafallet hos minoritetsspråklige i videregående opplæring større enn blant majoritetsspråklige, og det er fortsatt et mål nasjonalt å øke andelen minoritetsspråklige i høyere utdanning¹⁸. Ytterligere viser *Utdanningspeilet 2005, Utdanningspeilet 2006 og Utdanningspeilet 2007* sine analyser av grunnopplæringen, at elever med minoritetsspråklig bakgrunn oppnår en noe lavere grunnskolepoengsum enn elever med "norsk" bakgrunn¹⁹.

I de internasjonale undersøkelsene PISA og TIMMS, er Finland et av de landene som gjør det aller best. En av forklaringene på dette har vært at det i Finland settes inn ekstra mye støtte tidlig i opplæringsløpet for elever som trenger det, mens norsk skole mangler strategier for å følge opp elever man ser henger etter. Dette er noe av bakgrunnen for Stortingsmelding 16, som satte et sterkt fokus på tidlig innsats for livslang læring. I denne stortingsmeldingen ble blant annet barnehagens betydning for barn under opplæringspliktig alder fremhevet, samt at den understreker at barnehagen er det første, frivillige leddet i utdanningsløpet.

4.2 Tidlig innsats for livslang læring

Tidlig innsats skal forstås på følgende to måter, i følge Stortingsmelding 16:

1. Innsats på et tidlig tidspunkt i barnas liv
2. Tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes i førskolealder, i løpet av grunnopplæringen, eller i voksenalder

Grunnlag for læring legges tidlig, noe som fordrer at det må rettes oppmerksomhet mot læring i førskolealder og i grunnskolen. I tillegg må voksne som mangler grunnleggende ferdigheter, gis mulighet til å videreutvikle sin kompetanse.

¹⁵ <http://www.skolenettet.no/upload/lareplan/grf.pdf>

¹⁶ Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009", 2007: 14; Bakken, A. (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* NOVA-RAPPORT NR. 15/03. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

¹⁷ http://www.utdanningsdirektoratet.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=1937

¹⁸ Tall fra SSB i "Læringsutbytte ved innføring av Kunnskapsløftet" 2005, NIFU Step

¹⁹ http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Utdanningspeilet_2005/utdanningspeilet_2005.pdf

I dag vites det en del om den betydning småbarnsalderen har for den enkeltes mulighet til livslang læring, og betydningen av barnehagen har for barns utvikling²⁰. Utviklingen av språk og sosial kompetanse står her sentralt, og er nært knyttet sammen. Språket gir mulighet til å kommunisere, språk bidrar til identitetsdannelse, og til tilhørighet i et fellesskap. Et barn lærer å forstå seg selv og omverdenen gjennom språket. En god språkutvikling er derfor avgjørende for barnets videre utvikling, både sosialt, emosjonelt og intellektuelt²¹. Forskning har vist at barn som har god språkutvikling før skolestart, har bedre sosial utvikling og leseutvikling på barnetrinnet enn barn med forsinket språkutvikling²².

Som en følge av økende kunnskap om det utviklingspotensialet som ligger i småbarnsalderen, og den betydning barnehagen har for senere utvikling, ble barnehagene i 2006 lagt under Kunnskapsdepartementet sitt ansvarsområde. Barnehagen er nå å betrakte som en første frivillig del av det totale utdanningsløpet, og har dessuten stor betydning som kulturformidler, læringsarena og møteplass for familier med barn under opplæringspliktig alder, med ulik språklig og kulturell bakgrunn. OECD har bemerket, at barnehagene i Norge utmerker seg i sin helhetlige tilnærming til omsorg, og læring i sin gjennomgang av barnehagetilbudet i flere land²³.

Forskning har vist at 10-15 % av alle barn i førskolealder har en språkforsinkelse i tidlig alder²⁴, noe som tilsvarer en andel på rundt 30 000 barn. Om lag 7 % av disse barna har alvorlige spesifikke språkvansker, altså problemer med å forstå, oppfatte eller uttrykke språk²⁵. Språkforsinkelser kan skyldes ulike ting, blant annet arvelige faktorer, skade eller mangel på stimulering. Når det gjelder minoritetsspråklige barn, kan disse ha særskilte språkutfordringer, ettersom de lærer seg flere språk samtidig. Dette er imidlertid ikke språkvansker som går under spesialpedagogiske behov, men en del av det å lære et andrespråk, eller flere språk samtidig. Det er i dag enighet om, at minoritetsspråklige bør ha fem til sju års erfaring med undervisningsspråket, for å ha like mye nytte av undervisningen som majoritetsspråklige²⁶. Ut i fra dette kan det anslås, at det er en stor gruppe barn, som har behov for ekstra støtte til sin språkutvikling.

Det er påvist at et godt barnehagetilbud er spesielt fordelaktig for barn som har høy risiko for å oppleve mestringsproblemer skolen. Dette innebærer at barnehage har en forebyggende effekt, særskilt for barn som får lite støtte hjemmefra. For barn, som har et annet morsmål enn skolens undervisningsspråk, og som ikke har hatt mulighet til å tilegne seg dette i tilstrekkelig grad, vil også barnehagen kunne ha en viktig forebyggende effekt ved å stimulere språket så vel, som å bidra til økt sosial kompetanse²⁷. Barnehage er imidlertid ikke godt nok i seg selv. Av størst betydning er kvaliteten på barnehagetilbudet, at det foregår systematisk språkstimulering, og at det tilbys god støtte for at hvert barn skal bli best mulig rustet til skolestart. I

²⁰ Frost m.fl. (2005): Semantic and Phonological Skills in Predicting Reading Development: From 3-16 Years of Age.

²¹ Braathen (1998): Vygotsky i pedagogikken

²² Aukrust (2006): Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt.

²³ OECD (1999): Thematic Review of Early Childhood Education and Care Policy.

²⁴ Beichtman m.fl (1986): Prevalence og Speech and Language disorders in 5 year old children in the Ottawa-Carleton region.

²⁵ http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/Statped/Enheter/Bredtvet/Filer/foreldre_og_barn_7_2006.pdf

²⁶ Hyltenstam m.fl. (1996): Tilpasset språkopplæring for minoritets elever.

²⁷ American Education Research Assosiation (2005): Early Childhood Education: Investing in Quality makes sense. Research points.

skolen er det av sentral betydning at det gis språklig støtte, inntil elevene har god nok språkkompetanse til å få faglig utbytte av opplæringen. På denne måten kan best mulige betingelser for læring sikres for den enkelte elev.

4.3 En likeverdig opplæring i praksis

Det er altså et politisk mål at alle barn og unge skal møtes av et utdanningssystem som tar hensyn til den enkeltes forutsetninger og ferdigheter. Det skal tilrettelegges for at hver enkelt skal bli best mulig rustet til å delta i det videre utdanningsløpet. Sosiale ulikheter gir ulike forutsetninger i skolen, noe som påvirker det læringsutbyttet ulike elever får. Internasjonale sammenlikninger har vist at Norge er et av de land hvor ulikhetene er størst²⁸. En likeverdig opplæring innebærer at alle elever blir gitt like muligheter til å lære, og at sannsynligheten for å lykkes i utdanningssystemet er like høy uansett sosio-økonomisk bakgrunn. Kort oppsummert har vi vært inne på at familiebakgrunn har vist seg å ha betydning for barnehagedeltakelse, og senere resultater i skolen. Minoritetsspråklige elever som har språkvansker, så vel som foreldre uten forutsetninger for å gi tilstrekkelig oppfølging, er en spesielt utsatt gruppe i utdanningsammenheng.

Strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis!* har virket siden 2004, og forelå i revidert utgave i 2007. Dette er regjeringens strategi for bedre læring, og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning. Strategien er ment å bidra til å realisere politiske målsettinger om opplæring og integrering²⁹. Videre gjenspeiler strategiplanen at *alle* barn skal møtes av en barnehage og skole som forstår og tar hensyn til den enkeltes ferdigheter og forutsetninger. Strategiplanen skal bidra til å:

1. Bedre språkferdigheten blant minoritetsspråklige barn i førskolealderen
2. Bedre skoleprestasjonen til minoritetsspråklige elever i grunnopplæringen
3. Øke andel minoritetsspråklige elever og lærlinger, som begynner på og fullfører videregående opplæring
4. Øke andelen av minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning og bedre mulighetene for å gjennomføre utdanningen
5. Bedre norskferdighetene til minoritetsspråklige voksne for å øke mulighetene for utdanning og aktiv deltakelse i arbeidsliv og samfunnsliv

Under disse fem hovedmålene er det spesifisert undermål med tilhørende tiltak, hvor hovedansvarlige aktører for de ulike tiltakene også er spesifisert. *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* er, som nevnt tidligere, henholdsvis tiltak 2 og tiltak 8 i strategiplanen.

4.3.1 Tiltak 2 og tiltak 8: *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*

Språkløftet hører inn under hovedmål 1 i strategiplanen, og er et tiltak for å legge til rette for god allsidig språkutvikling hos barn i førskolealderen. Hensikten med *Språkløftet*, er å fremme gode språk- og norskferdigheter hos barn under

²⁸ OECD (2004): Learning for Tomorrow's World. OECD (2006): Equity in Education Thematic Review. Norway Country note. UFD (2003): Situasjonsbeskrivelse av grunnopplæringen. 2. Utgave.

²⁹ Soria Moria Erklæringen: <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/smk/rap/2005/0001/ddd/pdfv/260512-regjeringsplattform.pdf>. Stortingsmelding nr. 30 (2003-2004): Kultur for læring. Stortingsmelding 49 (2003-2004): Mangfold gjennom inkludering og deltakelse.

opplæringspliktig alder. Målgruppen for *Språkløftet*, er barn som har utpekt seg for oppfølging etter Språk 4 kartlegging på helsestasjon. Gjennom *Språkløftet* skal disse få tilbud om nærmere utredning og diagnostisering, eventuelt tilrettelagt opplæring knyttet til språk og/ eller opplæring i norsk. Norskopplæringen inkluderer også foresatte. Tiltaket skal videre bidra til en god overgang mellom barnehage og skole, og skal fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer og institusjoner, og mellom faggrupper når det gjelder språkutvikling og norskferdigheter hos barn. Satsingen er et fireårig prosjekt, som skal gi kunnskap om en helhetlig tiltakskjede fra helsestasjon og over i barnehage og skole.

Utviklingsprosjektet er plassert under mål 2 i strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis!*. Det er en tilskuddordning som er ment å stimulere skoler med mer, enn 25 % minoritetsspråklige elever til å håndtere de spesielle utfordringene disse skolene har på en god måte. Det er et mål at elevenes utbytte av opplæringen skal bedres, og således også deres skoleresultater. Tidsrammen for prosjektet er 2007 – 2009.

4.4 Samarbeid for et helhetlig utdanningssystem

For å kunne sette inn tiltak på et tidlig tidspunkt, må alle nivåer i utdanningssystemet legge vekt på å identifisere barn og unge som ikke har tilfredsstillende læringsutvikling. Dette innebærer at barnas utvikling og kompetanse må vurderes, og profesjonelle avgjørelser skal tas for å avgjøre hvilke oppfølgings tiltak som skal iverksettes. Til en slik vurderingsprosess finnes det ulike verktøy og virkemidler, som kan være til nytte. Ved helsestasjoner og i barnehager er det erfaringer med ulike verktøy for språkkartlegging. I grunnsopplæringen finnes det obligatoriske prøver, og annet materiell lærere kan ta i bruk, for å kartlegge elevers kompetanse og ferdigheter³⁰. Samtidig har alle elever krav på å bli møtt av høye læringsforventninger, og ambisjoner om læring av faglige så vel som sosiale ferdigheter. Det er derfor nødvendig at ulike kartlegginger gjøres, og brukes, på en reflektert måte. Reflektert bruk av språkkartleggingsverktøy kan for eksempel være bevissthet på at et kartleggingsverktøy ikke gir et fullstendig bilde av et barn eller en elev, og at det bør være hovedfokus på hva barnet eller eleven mestrer som utgangspunkt for videre tilrettelegging for læring.

4.4.1 Helsestasjon, barnehage og skole som deler av en tiltakskjede

Helsestasjonene er den eneste instans som møter tilnærmet alle barn i førskolealder og deres foresatte, uavhengig av om barnet går i barnehage eller ikke. De vurderer barnas språk ved 2- og 4- års alder, og det anbefales at det gjøres systematisk observasjon av kommunikasjon, språkforståelse og talespråk³¹. Foreldrene gir sin vurdering av barnets språk/ morsmål. Foreldrenes vurdering er av stor betydning, ettersom de kjenner barnet best, og i aktuelle tilfeller også kan gi sin vurdering av barnets morsmål. En av helsestasjonens oppgaver er å oppdage barn som har vansker med språket, og gi foreldrene nødvendig rådgivning. Ved behov skal det henvises til spesialist, hvorpå Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) skal foreta en utredning av barnet. Helsestasjonen kan også informere foresatte om betydningen av å gå i barnehage, og oppfordre til å søke barnehageplass. Ved behov vil

³⁰ http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/tidsskrift_nyhetsbrev/forsiden-kd-aktuelt2/kd-aktuelt-nr-3-2008/grunnsopplaring/obligatoriske-kartleggingsprover-varen-2.html?id=506840

³¹ Sosial- og helsedirektoratet (2006):Retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn. Nasjonale faglige retningslinjer.

helsestasjonen også kunne bistå foreldrene i å fylle ut, og levere søknad om barnehageplass.

Etter en kartlegging i år 2000, ble det avdekket en mangel på systematiske tilnæringsmåter til språkvurdering ved helsestasjonene, både i forhold til kartleggingsverktøy, henvisningsrutiner og samarbeid med andre faginstanser³². Institutt for Spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo utarbeidet derfor i samarbeid med bydel Grorud i Oslo et kartleggingsmaterieell med tilhørende skjema, med det formål å identifisere barn med behov for oppfølging av sin språkutvikling før skolestart. I dag er dette kartleggingsmateriellet kjent som *Språk 4*, og består av et registreringsskjema med tilhørende billedmateriale. *Språk 4*-kartleggingen har som formål å kartlegge eventuelle forsinkelser i barnas språkutvikling, og ved behov henvise barn og foreldre videre til rette instans³³.

En evaluering av kartlegging med *Språk 4* ved helsestasjonen, som RAMBØLL gjennomførte i 2005 viste at *Språk 4* bidrar til en mer systematisk kartlegging av økt kvalitet, og at muligheter til å identifisere barn med behov for ekstra støtte er økt. Dessuten økte tilliten til kartleggingen, både blant helsesøstre, samarbeidsaktører som PPT og de foresatte. *Språk 4* gir også mulighet for et tettere lokalt samarbeid mellom relevante fagmiljøer og instanser³⁴. En evaluering gjennomført høsten 2008, viser at verktøyet er godt egnet til å kartlegge språkutviklingen til 4-åringer. Det pekes i likhet med den førstnevnte evalueringen, også her på utfordringer knyttet til å avdekke avvikende språkutvikling hos barn med et annet morsmål enn norsk³⁵.

For å gi barn og unge så gode utviklingsbetingelser som mulig, så tidlig som mulig, er det nasjonalt og i kommunene satt fokus på betydningen av samarbeid mellom relevante aktører barn, unge og deres foreldre møter i sin oppvekst. Barnehage, helsestasjon og skole er virksomheter med ulike oppdrag, som allikevel har mange tilknytningspunkter både når det gjelder formål og ansvarsoppgaver. Helsestasjonen har en viktig funksjon i å rekruttere barn utenfor språkstimuleringstilbud til barnehagene, så vel som å oppdage forsinket språkutvikling og henvise videre til rette instans, for å sørge for best mulig oppfølging. Samarbeidet mellom hjem, skole og andre instanser som er involvert i barnas utviklingsløp, som for eksempel PPT og helsestasjon er viktig, og må kontinuerlig utvikles for å skape et best mulig oppvekstmiljø for barn og unge.

Rammeplanen for barnehagen gir barnehagen dens samfunnsmandat og innhold. Rammeplanen har et helhetlig læringssyn, som dreier seg om at barn lærer gjennom alt de erfarer, og omsorgsoppgavene er tydeliggjort. Dagens rammeplan trådte i kraft i 2006, og er en forskrift som tydeliggjør og utdypet barnehagelovens bestemmelser om barnehagens innhold, og barns rett til medvirkning. I tillegg angir rammeplanen hvilke forpliktelser som er pålagt barnehagens personale, eier og

³² Espenakk og Horn (2002):TRAS (Tidlig Registrering av Språkutvikling). Nordisk tidsskrift for spesialpedagogikk.

³³ http://mondosearch.skolenettet.no/cgi-bin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=17066&query=spr%C3%A5k%204&hiword=4%20SPR%C3%A5KA%20SPR%C3%A5KENE%20SPR%C3%A5KENES%20SPR%C3%A5KET%20SPR%C3%A5KETS%20SPR%C3%A5KLIG%20SPR%C3%A5KS%20spr%C3%A5k%20

³⁴ <http://wwwupload.pls.ramboll.dk/nor/publikasjoner/EvalueringResearch/RapportSPRAAK4.pdf>

³⁵ <http://www.oxfordresearch.no/rapporter/2009/2009%20Se%20han%20snakker.pdf>

tilsynsmyndighet³⁶. Både barnehageloven og rammeplan for barnehagen fastslår at god språkstimulering, og tidlig hjelp dersom et barn har forsinket språkutvikling, inngår som en av barnehagens grunnleggende oppgaver.

En god overgang mellom barnehage og skole kan være bestemmende for skolegang, for selvbildet og senere kompetanse³⁷. Kommunene skal planlegge og tilrettelegge for gode overganger og tverretattlig samarbeid. Både i rammeplanverket for barnehagen og i læreplanverket for grunnopplæringen heter det at barnehagen, i samarbeid med skolen, skal legge til rette for en god overgang. Dette skal skje i nært samarbeid med barnas hjem. For at skolen skal kunne legge til rette opplæringen for den enkelte elev best mulig fra første dag, er kommunikasjonen mellom barnehage og skole avgjørende.

En undersøkelse har vist at det er høy bevissthet og mye vilje blant personalet til samarbeid mellom barnehage og skole, men også at det finnes ulike oppfatninger om hva det er relevant å samarbeide om³⁸. Videre viser undersøkelsen at et fungerende samarbeid er avhengig av gode rutiner. Det er en forutsetning at barnehage og skole har tydelige forventninger til hverandre, og sammen skaper felles plattformer og forståelse for læring og språkutvikling.

Hvert barn som begynner i skolen er preget av sin familiebakgrunn, sitt nærmiljø og sin eventuelle barnehageerfaring. Også i skolen har tidlig innsats vist seg å være viktig. En rekke effektive tiltak førte til at barn og unge ledes tilbake i et godt læringsløp³⁹. Disse tiltakene er mer virkningsfulle og mindre ressurskrevende avhengig av hvor tidlig de settes inn. Ved å sette inn hjelp tidlig kan marginalisering og stigmatisering forebygges, ettersom motivasjonen ikke er like svekket og det finnes mange muligheter.

Både barnehager, skoler og helsestasjoner er avhengige av å ha et godt samarbeid med de foresatte for å oppfylle krav til virksomheten generelt, og for å kjenne best mulig til det enkelte barn og den enkelte elev. Manglende læringsutvikling i barne- og ungdomsalder utelukker mange fra å delta i kunnskapssamfunnet, og som tidligere nevnt rammes spesielt barn og unge som ikke har foreldre med mulighet til å kompensere for svakheter ved utdanningssystemet. Foresatte spiller en vesentlig rolle når det gjelder barns læring og utvikling, og det er viktig å styrke dem i denne rollen. Imidlertid er det ikke alle foreldre som har like gode muligheter for å bli en del av et nært samarbeid. Enkelte foreldre opplever å komme til kort, når det gjelder å hjelpe sitt barn med leksene, eller å forstå den informasjon som blir gitt i forbindelse med barnehagens og skolens virksomhet. Dette kan by på utfordringer for barnehage og skoler, og stiller krav til et forsterket foreldresamarbeid. Tospråklig personale/ assistenter gir mulighet til å styrke foreldresamarbeidet med foreldre, som har behov for det.

Den forståelsen av modell for språklæring, som er etablert i forbindelse med *Språkløftet og Utviklingsprosjektet*, vil bli redegjort for i kapitel 5. Modellforståelsen

³⁶ Kunnskapsdepartementet (2006): Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

³⁷ Løge m.fl. (2005): Sammenheng mellom språk og atferd? Rapport fra et pilotprosjekt.

³⁸ Løge m.fl. (2003): Hva skjer ved overgangen barnehage - skole? Tverrfaglig samarbeid rundt skolestart - teori og evaluering.

³⁹ Markussen og Sandberg (2005): Stayere, sluttene og returnerte.

er nært knyttet til den bakgrunnen for prosjektene det er redegjort for i dette kapitlet.

Behovet for tiltak, som *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, er stort i utdanningssektoren. Gjennom denne type prosjekter kan det innhentes viktige erfaringer, som kan gi kunnskap om hva som er utfordrende, nyttig og hva som virker av modeller for språklæring.

5. PROSJEKTETABLERING OG STYRING

Som nevnt i kapittel 3, er *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* forankret i Stortingsmelding 16 (2006-2007) og St.prp. nr. 1 (2006-2007), og begge prosjektene utgjør tiltak i strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)*. Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag av Kunnskapsdepartementet (KD) å sørge for planlegging og iverksetting av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i utvalgte kommuner. Andre ansvarlige aktører for *Språkløftet* er KD, Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)⁴⁰. For *Utviklingsprosjektet* er NAFO og skoleeiere ansvarlige, sammen med Utdanningsdirektoratet⁴¹.

For å utdype sammenhengen mellom den intensjonen som lå til grunn for prosjektene, og den praksis som nå er iverksatt, vil dette kapitlet ta for seg hvordan prosjektene ble utlyst og tildelt midler. I denne sammenheng er det også relevant å se på prosjektstyringen, samt den lokale organiseringen og etableringen av prosjektene. Dette kapitlet omhandler alle disse elementene, i tillegg til avslutningsvis å presentere noen anbefalinger for de neste to år, og læringspunkter i forhold til å iverksette liknende type prosjekter i fremtiden. Først vil vi imidlertid se nærmere på prosjektenes mandat slik de er beskrevet i strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)* i prosjektutlysningen fra Utdanningsdirektoratet (vedlegg 2), og i oppdragsbrevet fra KD til Utdanningsdirektoratet (vedlegg 3).

5.1 Prosjektenes mandat

I følge strategiplanen for likeverdig opplæring i praksis, er hovedhensikten med *Språkløftet* å fremme gode språk- og norskferdigheter. Et utvalg barn, som etter språkkartlegging ved helsestasjonen ble vurdert til å ha mangelfull språkutvikling, skal gjennom *Språkløftet* få tilbud om nærmere utredning og diagnostisering, og eventuelt tilrettelagt opplæring knyttet til språk og/ eller opplæring i norsk. Denne opplæringen skulle også inkludere foresatte og mødre, og den skulle bidra til en god overgang mellom barnehage og skole. Videre skal samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og mellom faggrupper fremmes, når det gjelder språkutvikling og norskferdigheter hos barn. Som en del av satsingen skulle det også gis tilbud om kompetanseutvikling for personer innenfor fagmiljøer, som deltar i arbeidet. Satsingen strekker seg over 4 år, og skal gi kunnskaper om en helhetlig tiltakskjede fra helsestasjon, barnehage og over i skole. Både barnehage, skole, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og Statlig pedagogisk støttesystem skal være involvert.

I oppdragsbrevet fra KD beskrives *Språkløftet* som modellutprøving ved at kommunene skal utvikle og prøve ut lokale tiltak, som skal sikre tidlig innsats i opplæringen⁴². Tiltakene skal være begrunnet i funn ved 4-års kontroll ved helsestasjonen etter kartlegging med Språk 4, og lokal kontekst. Det oppgis at fem millioner kroner er bevilget til tiltaket for 2007, hvorav 2 millioner er øremerket Groruddalen. Videre lyder det at tilsvarende bevilgning kan forventes hvert år i

⁴⁰ Strategiplan Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)

⁴¹ Ibid.

⁴² Se vedlegg 2

gjennomføringsperioden, noe som innebærer at *Språkløftet* er en stor satsing rettet mot språkutvikling og språkstimulering.

Utviklingsprosjektet, som beskrevet i strategiplanen en tilskuddsordning, med det formål å stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til å håndtere de utfordringene disse skolene har på en god måte. Målet er at elevenes utbytte av opplæringen skal bli bedre, og følgelig skal også elevenes skoleresultater bli bedre. Innenfor tiltaket skal det prøves ut nye modeller for organisering av opplæringen, og nye metoder for opplæringen. Tidsrammen for prosjektet er to år fra 2007 til 2009, og det avsluttes altså på det tidspunkt fokusbarna for *Språkløftet* går over i skolen.

I oppdragsbrevet fra KD står det at midlene til *Utviklingsprosjektet* fortrinnsvis bør gå til leksehjelp og tidlig språkstimulering. For Oslo heter det at midlene går til tiltak i Groruddalssatsingens programområde 4: Oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering, innenfor den perioden Groruddalssatsingen varer.

5.2 Prosjektutlysning

Etter tilsagn fra Kunnskapsdepartementet formulerte Utdanningsdirektoratet en utlysning der 12 kommuner ble bedt om å søke midler til de to prosjektene⁴³. Kommunene som fikk denne henvendelsen var Bergen, Bærum, Drammen, Fredrikstad, Kristiansand, Lørenskog, Sandnes, Skedsmo, Skien, Stavanger, Tromsø og Trondheim. Av disse valgte Bergen, Kristiansand, Lørenskog og Sandnes ikke å søke om prosjektmidler. Dermed er det ni kommuner som deltar, hvorav Fredrikstad og Stavanger ikke søkte midler fra *Utviklingsprosjektet*. Oslo kommune deltar gjennom Groruddalssatsingen i bydelene Alna, Bjerke, Grorud og Stovner. Siden høsten 2008 har også bydel Søndre Nordstrand blitt med i *Språkløftet*, men bydelen er altså ikke en del av denne evalueringen.

Utviklingsprosjektet har i Oslo kommune blitt en del av tiltaket "Skolen som kunnskapssenter og inkluderende møteplass" i Groruddalssatsingen, og har således rapportert til Groruddalssatsingen inntil nylig. *Utviklingsprosjektet* i Oslo kommune har derfor ikke blitt fulgt av denne evalueringen.

Prosjektutlysningen fra Utdanningsdirektoratet hadde en rekke krav til hvordan prosjektene skulle utformes og gjennomføres. I oppdragsbrevet står det eksplisitt at både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* innebærer utprøving av modeller, men dette gjenspeiles ikke i malen for prosjektsøknad. Dette førte til at prosjektsøknadene ble godkjent uten, at det var blitt redegjort for hvordan kommunen hadde tenkt å arbeide med modellutprøvinger.

Språkløftet og *Utviklingsprosjektet* er tenkt som to separate prosjekter som skal sees i sammenheng, og de ble utlyst sammen. I prosjektutlysningen spesifiseres det imidlertid at forskjellene, og det særegne ved hvert av prosjektene skal profileres, men dette kan ikke sies å ha skjedd. På grunn av den felles utlysningen, og at prosjektleder i flere av kommunene er tilsatt etter søknaden ble utformet, har det vært liten bevissthet knyttet til at det er to ulike prosjekter med ulik tidsramme. I mange kommuner er prosjektene slått sammen til ett prosjekt med ett felles mål om å gi bedre språkstimulering for minoritetsspråklige barn og elever.

Følgende tabell illustrerer hvilke av prosjektene kommunene deltar i:

⁴³ Se vedlegg 1

Tabell 5.1: Deltakelse i prosjekt

Kommune	Prosjektnavn	Språkløftet	Utviklingsprosjektet
Fredrikstad	Språkfokus i Fredrikstad (SPOKUS)	X	
Stavanger	Fra Handling til Ord	X	
Skedsmo	<i>Språkløftet</i>	X	X
Drammen	Glimrende Læringsutbytte i Skolen (GLIS)	X	X
Skien	Språkhoppet (bhg)/ Språkhoppet (skole)	X	X
Tromsø	<i>Språkløftet</i> i Tromsø Kommune	X	X
Trondheim	Bedre Språk	X	X
Bærum	Språk i Fokus	X	X
Oslo	<i>Språkløftet</i> (bhg) Skolen som Kunnskapssenter (skole)	X	X

Gjennom de intervjuer Rambøll har foretatt, fremkommer det at et fåtall av prosjektlederne var med på å utforme den opprinnelige prosjektsøknaden. En konsekvens av at mange prosjektledere ikke var delaktige i å formulere den opprinnelige søknad, er at de har forholdt seg til de utarbeidede prosjektplaner i stedet for de opprinnelige oppdragsbrevene. Flere prosjektledere har derfor ikke vært klar over at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* opprinnelig var tenkt som to prosjekter, som skulle gå parallelt i barnehage og skole. Dermed har prosjektet i flere kommuner blitt startet opp med hovedfokus på barnehagen i de to årene som er gått.

I disse kommunene har skolene i løpet av de to første årene av *Språkløftet* forholdt seg avventende, ettersom fokusbarna skulle begynne på skolen først fra høsten 2009. På bakgrunn av dette har prosjektledere i flere kommuner opplevd det som utfordrende å få skolene med, som aktør på et tidligere tidspunkt, mens andre kommuner i varierende grad, og i ulik form har gjennomført utviklingsprosjekt i skolene. Det jobbes nå i alle kommuner med å få skolen på banen frem mot sommeren 2009, slik at skolene kan følge opp fokusbarna i de neste to årene på en måte, som er i tråd med *Språkløftet*.

De fleste prosjektlederne uttrykker, at de det første året av prosjektet ikke hadde noen klar forståelse av hva oppdraget med modellutprøvinger innebar, men at etter avklaringen kom med delrapporten i november 2008 har dette vært tydeligere. Samtlige kommuner var i gang med tiltak og aktiviteter innenfor modellforståelsen, som nå er lagt til grunn, og de arbeider videre med å utvikle modeller og dokumentere disse.

5.3 Finansiering

De økonomiske rammene er viktige for gjennomføringen av prosjektene. De statlige midlene, som er tildelt fra Utdanningsdirektoratet, har i 2007 utgjort 2 520 000 kr til *Språkløftet* og 2 700 000 til *Utviklingsprosjektet*. Her er ikke Oslo inkludert, ettersom de mottar øremerkede midler til satsing i Groruddalen, totalt 2 000 000 kr til *Språkløftet*, og 3 000 000 til *Utviklingsprosjektet* per år. Bevilgningene til kommunene er på mellom 400 000 og 1 000 000 basert på de enkelte søknader, og hvilke tiltak som ble skissert.

I tillegg til de midler som er bevilget fra Utdanningsdirektoratet, bruker en del kommuner også kommunale midler til delfinansiering av prosjektene. Som eksempel kan det nevnes at i Stavanger bidrar kommunen med midler til prosjektveilederstilling, og i Fredrikstad og Trondheim informeres det også om at kommunale midler er brukt inn i *Språkløftet*.

Det er meget vanskelig å dokumentere nøyaktig hvor mye midler de ulike kommunene har avsatt, og hvordan de bevilgede midlene så langt er brukt. Rambøll vurderer at det på dette tidspunkt ikke er en god nok finansiell rapportering, og at det derfor er vanskelig å føre tilsyn med hvordan prosjektmidlene er anvendt. På spørsmål svarer de fleste prosjektledere, at midler er brukt til å lønne deres stilling, til innkjøp av språkstimeringsmateriell og kartleggingsverktøy, innhenting av eksterne kursholder i forbindelse med kompetansehevingstiltak, og til å dekke vikar for pedagogisk personale i forbindelse med dette. En kost – nytte vurdering er ikke denne evalueringens mandat, men Rambøll finner grunn til å oppfordre til en nøyere vurdering av ressursbruk opp mot nytte for de aktuelle kommunene og for sektoren som helhet.

5.4 Prosjektstyring

I utlysningen av prosjektene ble det, som nevnt presisert at det skulle settes i gang lokalt styrte tiltak ut fra lokale behov og erfaringer, noe som er basert på en tanke om at de som er nærmest utfordringen best vil finne de mest hensiktsmessige løsninger. Dette kan i utgangspunktet synes å være en god strategi, ettersom det gir kommunene stort handlingsrom, og gode muligheter for å skreddersy prosjektene ut fra egne behov og kunnskap om lokale forhold. På den annen side er dette en strategi, som krever solid kompetanse på kommunalt nivå innenfor et bredt spekter av områder, herunder; prosjektledelse og prosjektutvikling, samarbeid mellom ulike instanser, språkutvikling og foreldresamarbeid i en flerkulturell kontekst. Dette har vært utfordrende for kommunene, noe som stiller større krav til ekstern prosjektstyring.

Av datainnsamlingen Rambøll har gjennomført framgår det at flere prosjektledere opplever at det ikke har vært tilstrekkelig avklaring og oppfølging av prosjektene fra sentralt hold. Dette gjelder særlig i den krevende startfasen av prosjektet, da det ikke ble foretatt nødvendige avklaringer av hva de ulike tiltakene innebar. Prosjektledere i flere av kommunene oppgir, at de etterspurte en tydeligere prosjektstyring og tettere oppfølging tidlig i prosjektet. Samtlige prosjektledere uttrykker at det har vært mye usikkerhet knyttet til det lokale handlingsrommet, og

at de ikke opplever at tilstrekkelig veiledning, avklaring og oppfølging har blitt tilbudt.

I april 2008 ble prosjektstyringen for både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* overført fra Utdanningsdirektoratet til NAFO. I praksis innebar dette; at NAFO fikk særskilt ansvar for å følge opp prosjektene i de ulike kommunene, og tilby veiledning og sikre en gjennomføring av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, som er mest mulig i tråd med utlysningen, og oppdraget for prosjektene.

For enkelte av kommunene, som hadde tilknyttet seg NAFO som eksternt kompetansemiljø, innebar dette at de mistet dette, ettersom NAFO ikke kunne påta seg å følge opp enkeltkommuner da de overtok styringen. Flere prosjektledere uttrykker at det var en overgang da NAFO fikk styringsansvar, ettersom NAFO hadde et annet fokus enn Utdanningsdirektoratet, og satte andre krav enn det var blitt gjort tidligere. Det var også da NAFO overtok styringen, at det ble oppdaget at flere av prosjektene ikke ble gjennomført i tråd med utlysningen, og de krav som i utgangspunktet var stilt til kommunene. Da det ble satt fokus på modellutvikling med Rambøll i sin delrapport i november 2008, var det flere prosjektledere som opplevde at de hadde misforstått oppdraget. Ut i fra siste datainnsamling ser det imidlertid ut til at overføringen av prosjektstyringsansvaret var et godt grep. Samtlige prosjektledere oppgir å ha fått tilfredsstillende og tilstrekkelig oppfølging av NAFO, slik at de har fått mulighet til å foreta justeringer og ha fokus på de rette elementene i den videre utviklingen av modellene. Den økte bevisstheten vil kunne forventes å føre til, at det etableres modeller for språklæring i kommunene i løpet av den videre prosjektperioden for *Språkløftet*.

5.5 Forsinket kartlegging med *Språk 4* ved helsestasjonen

Alle kommunene som deltar i *Språkløftet* ble i 2006 tildelt midler over statsbudsjettet for å være forsøkskommuner, som skulle bruke *Språk 4* som et kartleggingsverktøy på 4-års kontroll ved helsestasjon. Hensikten med *Språk 4* er at barn med forsinket eller mangelfull språkutvikling skal fanges opp. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom helsestasjoner, PPT og barnehagene. Det skal fremme godt samarbeid mellom de nevnte instansene, for å sikre god oppfølging av barn, som trenger tilrettelagt språkopplæring og dissa barnas foresatte.

I prosjektutlysningen for *Språkløftet* står det at målgruppen for *Språkløftet* skal plukkes ut på bakgrunn av *Språk 4* kartlegging ved helsestasjonen. Intensjonen med dette var at disse barna i utgangspunktet skulle være barn med behov for ekstra språkstimulering. Videre skulle målgruppen sokne til de deltagende skoleenhetene, slik at de kunne følges videre i to år.

Da målgruppen skulle plukkes ut, ble det i samtlige kommuner oppdaget at det var forsinkelser i 4-års kontroll ved helsestasjonene, slik at ikke alle 4-åringer var kartlagt. Den forsinkede *Språk 4* kartleggingen har ført til, at de færreste kommunene har valgt målgruppe ut i fra de intenderte kriteriene, i stedet fikk barnehagene i oppgave å plukke ut 20 barn som skulle utgjøre målgruppen for *Språkløftet*. Det skal nevnes, at i Fredrikstad og Skien er målgruppen kartlagt ved helsestasjonen.

Mangelen på mulighet til å følge utvalgskriteriene har ført til følgende:

- Barnehagene har fått ansvar for å plukke ut 20 fokusbarn fordelt på de barnehagene, som deltar i *Språkløftet*. Dette har ført til et stort fokus på å kartlegge språk, og dette tok mye tid i den første av *Språkløftet*.
- Det er kun minoritetsspråklige barn som er plukket ut som målgruppe, ettersom det var disse barnehagene i den første fasen av *Språkløftet* vurderte at hadde behov for ekstra språkstimulering.
- *Språkløftet* omfatter hovedsakelig barn med barnehageplass, og har i liten grad omfattet barn utenfor språkstimuleringstilbud. I flere av kommunene er tilbud, som Gratis kjernetid og Åpen barnehage tilknyttet *Språkløftet*.
- Noen kommuner har valgt alle minoritetsspråklige barn som målgruppe, mens andre har valgt hele barnegruppa. Dette har gjort at det ikke alle steder er 20 fokusbarn som følges videre i skolen, selv om enkelte av kommunene nå plukker ut disse i forkant av overgang til skolen. De som ikke har plukket ut målgruppe har begrunnet dette med at de ikke ønsket å skille på barna. Imidlertid ser RAMBØLL at de steder 20 barn er plukket ut som målgruppe, har ikke disse i større grad blitt tatt ut av barnegruppen eller på andre måter blitt segregert. I samtlige kommuner oppgis det at *Språkløftet* har ført til mer systematisk språkstimulering, som har kommet *hele* barnegruppen til gode.

Utfordringen med å finne målgruppe for *Språkløftet* førte til at det ble brukt mye tid på å kartlegge språk og iverksette språkstimulering, og er også en forklaring på at fokuset på å etablere helhetlige tiltakskjeder og modeller ble forsinket den første tiden av prosjektet.

5.6 Oppsummering av organisering og styring av prosjektene

Som det fremgår av de foregående kapitlene, har gjennomføringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* på nåværende tidspunkt i varierende grad blitt gjennomført i tråd med den opprinnelige prosjektutlysningen. Dette skyldes flere forhold, blant annet manglende sammenfall mellom prosjektutlysningen, og prosjektsøknadene kommunene har sendt inn og videre fått godkjent.

Ikke alle som er tilsatt som prosjektledere var med på å utforme den opprinnelige prosjektsøknaden, men heller fått prosjektet delegert etter midlene har blitt bevilget. Prosjektledere har ikke hatt tilstrekkelig informasjon og kjennskap til bakgrunn for prosjektutlysningen, og relevante dokumenter i denne sammenheng. Dette har medført at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i flere kommuner er slått sammen til ett prosjekt på kommunalt nivå, og at prosjektlederne ikke har vært bevisst på at de to prosjektene var tenkt gjennomført parallelt. Enkelte kommuner har hatt

forståelsen av at de to første år av prosjektet skulle ha hovedfokus på barnehager, mens skolene i mindre grad har fått fokus de to første årene.

Uklar prosjektutlysning med manglende avklaringer, og felles definisjoner av sentrale elementer har ført til et utydelig fokus både på prosjektene som separate tiltak, og på prosjektene som modellutprøvnings. På tidspunktet denne evalueringen avsluttes, er det ingen av kommunene som er ferdige med å etablere modeller. Imidlertid er det å forvente at modeller blir etablert i løpet av prosjektperioden, ettersom NAFO har overtatt styringen av prosjektet, og sikrer tett oppfølging av de ulike kommunene.

5.7 Viktige læringspunkter

De erfaringene, som er innhentet gjennom *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* så langt, har gitt noen sentrale læringspunkter. Erfaringer som er nyttige å ta med seg videre i de to neste årene *Språkløftet* skal pågå, og med tanke på iverksetting av liknende sentralt initierte prosjekter i fremtiden. I det påfølgende vil Rambøll peke ut det som ansees å være viktigste læringspunktene:

- Det er behov for at Utdanningsdirektoratet går i tett dialog med kommunene om forventninger til oppdraget som gis, at det avklares hva som er de forventede resultater og hvordan disse skal dokumenteres.
- Det bør etableres rapporteringsrutiner som avspeiler forventningene til kommunene når det gjelder resultater og innsats knyttet til prosjektet.
- En sterkere grad av styring både på lokalt og sentralt nivå er nødvendig for å lykkes med utviklingsarbeidet i kommunene. Med styring menes i denne sammenheng både tradisjonell prosjektstyring, og faglig veiledning og oppfølging.
- Når det gjelder den faglige veiledningen, som er særdeles viktig i denne type prosjekter hvor vi vet at kompetansen generelt er lav i kommunene, bør det etter Rambøll sin vurdering etableres kontakt på regionalt nivå til Høgskoler/Universiteter og eventuelle andre relevante kompetansemiljøer som kan bidra til å styrke kommunenes faglige kapasitet på området.
- Prosjektledere i kommunene må sikres en tett forankring til styringslinjen i kommunen, og kommunalt ansvarlige må involvere seg i stor grad for å sikre tverrkommunalt gjennomslag.

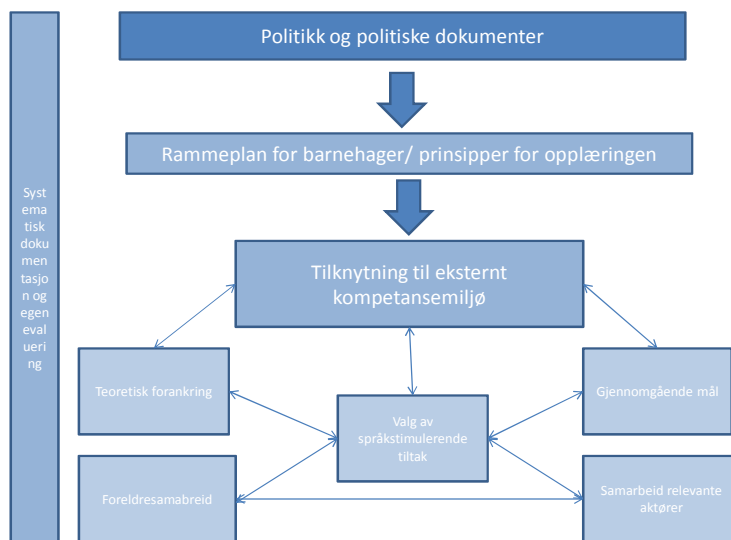
6. UTVIKLING AV MODELLER FOR SPRÅKLÆRING

Evalueringen Rambøll gjennomfører skal vurdere de tiltak og modeller for språklæring, som kommunene etablerer ut i fra om de bidrar til å fremme tilpasset opplæring i et inkluderende læringsmiljø, økt og kvalitativt bedre læringsutbytte og sosial utjevning. På grunn av den uklare modellforståelsen kommunene har hatt i forbindelse med sitt oppdrag, har etablerte Rambøll i delrapporten av november 2008. Dette ble gjort for å bidra til en felles modellforståelse, for å tydeliggjøre hva en modell for *Språkløftet* innebærer, og for at de tiltakene som er iverksatt i kommunene skal kunne settes inn i et modellperspektiv. Denne modellforståelsen blir i det følgende bli presentert, og deretter sett opp i mot kommunal praksis og utfordringer i forbindelse med *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

6.1 Etablering av felles forståelse av en modell for språklæring

For å håndtere denne evalueringen har Rambøll, på bakgrunn av den politiske konteksten som er redegjort for i kapitel 3, lagd følgende figur. Figuren illustrer de elementene som en modellutprøving for *Språkløftet* bør bestå av:

Figur 6.1: Elementer i en modell for språklæring

Den forståelsen for modell som Rambøll har lagt til grunn for evalueringen, innebærer som illustrert ovenfor følgende elementer:

- Kommunal forankring, styring og oppfølging
- Teoretisk forankring begrunnet i aktuell forskning og relevant pedagogisk teori
- Mål for satsingen

- Fokuseret valg av språkstimuleringstiltak rettet mot målgruppen
- Foreldresamarbeid
- Etablering av samarbeid mellom relevante aktører for barnets/ elevens utvikling, altså samarbeid mellom barnehage, skole, helsestasjon og PPT
- Tilknytning til kompetansesenter og sikring av nødvendig kompetanseutvikling for involverte parter i tiltakskjeden rettet mot barnets/ elevens utvikling
- Systematisk dokumentasjon og egenevaluering

I det følgende vil det redegjøres nærmere for hvordan de ulike elementene i modellen skal forstås.

6.1.1 Kommunal forankring, styring og oppfølging

Prosjektledere i kommunene må sikres en tett forankring til styringslinjen i kommunen, og kommunalt ansvarlige må involvere seg i stor grad for å sikre tverrkommunalt gjennomslag.

6.1.2 Teoretisk forankring

Den teoretiske forankringen for modellutprøvingen er av betydning på flere måter. Den har innvirkning på hvordan det arbeides med språkstimulering i barnehager og på skoler, hvilke språkstimuleringsmetoder som velges og begrunnelsen for valg av disse. I forbindelse med etablering av samarbeid mellom relevante aktører har den teoretiske forankringen betydning for å skape felles forståelse, og således bidra til et bedre samarbeid og til å skape helhet og kontinuitet for det arbeidet som gjøres. Relevant forskning bør ligge til grunn for språkmodellen som velges, og det er viktig at empirien forskningen baserer seg på samsvarer med den virkeligheten språkmodellen skal innføres i. Videre må modellen for språklæring være forankret i formelle styringsdokumenter, som ligger til grunn for barnehage og skole, stortingsmeldinger og andre utdanningspolitiske dokumenter.

Til grunn for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* ligger det på et overordnet nivå et såkalt helhetlig lærings syn, med fokus på at tidlig innsats er nødvendig for å skape gode læringsmuligheter senere⁴⁴. Det er en felles forståelse om, at et godt utviklet ordforråd i barnehagealder vil bidra til et bedre læringsutbytte i skolen. Denne sammenhengen mellom tidlige språklige erfaringer og senere læringsbetingelser er blant annet dokumentert i en kunnskapsoversikt fra 2005⁴⁵, og er i tråd med dagens syn på den betydning tidlig innsats har for resten av utdanningsløpet.

I Stortingsmelding 23 (2007-2008) *Språk bygger broer*, fremheves det at minoritetsspråklige barn og unge er en ressurs med sin flerspråklighet, samtidig som de har en ekstra utfordring, ettersom språket i barnehage og skole er et annet enn hjemmespråket⁴⁶. Det finnes mye forskning som underbygger at det er lettere å lære andre språk dersom man har et velutviklet morsmål, likeledes utvikles morsmålet når man lærer andre språk. Denne tanken bygger på en forståelse om at språkene bygges på et felles fundament bestående av kunnskap om omverdenen, begreper, følelser og lignende⁴⁷. Dette er et relativt godt fundert teoretisk ståsted i

⁴⁴ St.mld. 16 (2007 - 2008): ...og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring

⁴⁵ Aukrust (2005): Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt

⁴⁶ St.meld. 23 (2007-2008): Språk bygger broer

⁴⁷ Bråthen (1996): Vygotsky i pedagogikken

dag⁴⁸. Et annet element i dette gjensidige avhengighetsforholdet mellom morsmål og andre språk er at morsmålet har verdi i seg selv. Omgivelsenes respons på språket er av betydning for utvikling av identitet, tenkning, kommunikasjonssevner og lærelyst. Morsmålet er derfor av stor verdi og betydning i seg selv, ikke bare som et virkemiddel for å lære bedre norsk.

Ettersom det utelukkende er minoritetsspråklige barn som på dette tidspunkt er målgruppe for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i kommunene, er det også nødvendig å se på den plassen morsmålet betydning har fått i den teoretiske forankringen.

Det er ikke å forvente at man i alle kommuner besitter den nødvendige kompetansen for å sikre et solid teoretisk fundament for en modellutprøving. For å etablere denne teoretiske forankringen er samarbeid med ekstern kompetanse i form av kompetansesentre, universitets- og høgskolemiljøer av stor betydning. De kan sikre kjennskap til oppdatert teori og forskning som kan brukes som utgangspunkt for best mulig å sikre helheten i modellene, at tiltakene som settes i verk får de ønskede virkninger.

6.1.3 Mål

Forventede resultater av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* er at barn og elever skal få en bedre, og mer systematisk språkstimulering i barnehage og skoler. Det skal dessuten etableres et helhetlig opplæringsløp i kommunene, og foresatte skal få bedre forutsetninger til å følge opp barnet/ eleven og språkstimuleringen hjemme. De langsiktige effektene av de tiltakene, som iverksettes i forbindelse med prosjektene, er ment å føre til bedre språkkompetanse hos barn og foreldre, bedre læringsresultater i skolen, økt sosial kompetanse og de skal på sikt bidra til sosial utjevning.

Det er nødvendig at det utarbeides lokale mål for prosjektene. Målene må være uttrykt og formulert i sammenheng med konkrete tiltak, slik at det er mulig å sikre at målene blir nådd. På denne måten kan det skapes en felles visjon blant de ulike prosjektdeltakerne lokalt, noe som er av stor betydning for å forankre en modell for språkopplæring både i kommunen som helhet, og ved den enkelte enhet.

6.1.4 Valg av språkstimuleringstiltak

Språkstimuleringstiltak dreier seg om de verktøy og virkemidler, som velges og benyttes til språkstimulering. Disse bør være valgt bevisst ut i fra behovene til målgruppen. Språkkartleggingsverktøy i seg selv er ikke et verktøy for språkstimulering, men de kan benyttes for å gi en pekepinn om hva det bør jobbes videre med i selve språkstimuleringen. Verktøy og virkemidler i denne sammenhengen kan for eksempel være språkkartleggingsverktøy, som for eksempel *TRAS*, *Ord som gror* og *NYA SIT*. Ulike språkstimuleringsmetoder er eksempelvis arbeid med konkrete, litteratur, språkkofferter, Snakkepakken og fokus på ulike temaer over en viss tidsperiode. Eksempler på temaer kan være "årstider", "kroppen" eller "meg selv". Andre sider ved tiltakene er innkjøp av materiell, plan for arbeid med språkstimulering, formell og uformell læring og lignende.

⁴⁸ Cummins (1980): The entry and exit fallacy in bilingual education

For at tiltakene skal ha effekt, må utvalgte verktøy og virkemidler være kjent for pedagogisk personale og andre som er direkte involvert i språkstimuleringen. På den måten kan språkstimuleringstiltakene bli godt integrert i det daglige arbeidet i barnehage og skole, og kan på denne måten bidra til økt læringslyst blant barna/elevene.

Når det gjelder kartlegging av barns språk, er det et omdiskutert tema i barnehagene i dag. Det er en debatt som preges av ulike perspektiver og synspunkter, og mange involverte aktører mener mye om hva som er rett og galt. Når det gjelder kartlegging av minoritetsspråklige barn, er det særskilte utfordringer knyttet til kartlegging av språk. Utfordringene dreier seg i stor grad om, at tilgjengelige språkkartleggingsverktøy i all hovedsak er beregnet på enspråklige barn. Dette skaper problemer i og med, at barn med flere språk ikke nødvendigvis følger det som regnes som aldersadekvat språkutvikling for enspråklige barn uten, at det nødvendigvis betyr at det er grunn til bekymring for deres språkutvikling⁴⁹.

Soria Moria- erklæringen, Stortingsmelding nr. 16 (2006-2007) ... og ingen sto igjen. og strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)*, fremhever god språklæring som nøkkelen for minoritetsspråklige barn til å lykkes og delta i utdanning og arbeidsliv. De språkstimuleringsmetoder, som velges i barnehage og skole, er derfor av stor betydning for å realisere sentrale mål for utdanning og opplæring. Både i barnehager og skoler er det lang tradisjon for å arbeide med språkstimulering, og dette er således ikke nytt som følge av etableringen av språkmodeller. Språkstimulering en del av barnehage og skoles grunnleggende oppgaver, og er forankret i lovverk og virksomhetsdokumenter som ligger til grunn for virksomhetene og det mandatet de er gitt.

6.1.5 Samarbeidstiltak

Samarbeid for å etablere og prøve ut modeller er av betydning både, når det gjelder å hente inn ekstern kompetanse, og for å etablere samarbeid mellom ulike involverte aktører. For *Språkløftet* er det et mål at prosjektet skal fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper. Foresatte er også en viktig målgruppe for samarbeid, både fordi de anses som sentrale for barnas språkutvikling, og fordi de selv skal få tilbud om språkopplæring. Det er nødvendig å sette fokus på samarbeidstiltak også, fordi dette mangler i mange kommuner. Kommunene bør fokusere på å etablere gode samarbeidsrutiner, eventuelt å videreutvikle de samarbeidsrutiner som finnes slik at de fungerer hensiktsmessig.

Samarbeid mellom barnehage og skole

Etablering og sikring av en god overgang mellom barnehage og skole er et fokus i dagens utdanningspolitikk, og en avgjørende del av arbeidet med å skape et helhetlig opplæringsløp. Det er en utfordring å skape gode modeller for samarbeidet, og å få til et godt samarbeid i praksis. Samarbeid mellom barnehage- og skoleeiere og de enkelte barnehager og skoler er en forutsetning for en styrket sammenheng og en god overgang mellom barnehage og skole⁵⁰. *Språkløftet* har derfor overgang mellom barnehage og skole som et prioritert tema.

⁴⁹ Valvatne og Sandvik (2007): Barn, språk og kultur

⁵⁰ Kunnskapsdepartementet: Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole

For *Språkløftet* har det vært en intensjon fra Utdanningsdirektoratets side at skolene skal være godt forberedt og tilrettelegge bedre for de barn og foresatte som deltar i *Språkløftet*, og at innsatsen for å oppnå bedre resultater konsentreres gjennom samordning.

6.1.6 Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er nedfelt i lov- og rammeverket for både barnehage og skole, og er en viktig del av arbeidet med å sikre gode utviklingsmuligheter for alle barn. Foreldrene er de som kjenner barnet best, og som derfor kan tilføre personalet i barnehager og skoler, viktige og nødvendige kunnskaper om barnet/ eleven⁵¹. Foreldresamarbeid er en nødvendig betingelse for å gi en opplæring tilpasset det enkelte barn og den enkelte elev. Etablering av et godt foreldresamarbeid avhenger av god kommunikasjon mellom personalet og foresatte, og en anerkjennelse av foreldrene som likeverdige partnere. I modellutprøvingen er det gode muligheter for å utvide og etablere et godt foreldresamarbeid, som kan videreføres i skolen.

Forskning har vist at hjemmet har betydning for elevenes kunnskapstilegnelse. En gruppe faktorer, som synes å være av betydning er de verdier som formidles fra foreldrenes side, de forventninger som stilles til barnet, og de aktiviteter som barnet engasjerer seg i som følge av forventninger fra hjemmemiljøet⁵². Siden foreldre har så stor betydning for barn og unges læring, er det viktig at skoler og barnehager tilrettelegger for et godt samarbeid med hjemmet, og at samarbeidet bør preges av likeverd og gjensidighet.

For skolen er det Prinsipper for opplæringen som gjelder for alle fag og for alle nivåer i grunnopplæringen. De sammenfatter og utdypes forskrifter til opplæringsloven, herunder også læreplanverket for opplæringen. Her utdypes samarbeidet med hjemmet på side 5⁵³. Det står blant annet, at samarbeidet mellom hjem og skole er sentralt for å skape gode læringsvilkår for den enkelte, og at en forutsetning for godt samarbeid er god kommunikasjon.

6.1.7 Tilknytning av eksternt kompetanse

Som nevnt innledningsvis, er det sentralt for å innføre en modell for språkopplæring at man knytter til seg kompetansesentre, eller kompetansemiljøer innenfor universitets- og høyskolesektoren. Kompetansetilknytningen vil kunne bidra til en systematisk satsing på alle de elementene Rambøll har påpekt, som vesentlige innenfor en modell for språkopplæring. Etablering av samarbeid mellom relevante aktører og på tvers av fagmiljøer på utdanningsområdet er av sentral betydning for å sikre et helhetlig opplæringsløp og tilgang på relevant kompetanse. For å imøtekomme dette behovet er det et av hovedmålene for *Språkløftet*, at det skal fremmes samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper. De ulike aktører skal utfylle og bistå hverandre, mens relevante fagmiljøer har en viktig oppgave i å bistå med veiledning og nødvendig kompetanse. For de eksterne kompetanse- og fagmiljøene er *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* en anledning til å komme tettere innpå praksisfeltet.

I forbindelse med en modellutprøving bør det etableres en tilknytning til et fagmiljø som kan ha en veiledende, kvalitetssikrende og kompetansehevende funksjon. Det har vist seg at det har vært mangelfull tilknytning til eksterne kompetansemiljøer, både når det gjelder å sikre veiledning i forbindelse med *Språkløftet* og

⁵¹ Strategiplanen Likeverdig opplæring i praksis! (2007-2009)

⁵² Birkemo, A. (2002): Læringsmiljø og utvikling.

⁵³ http://udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/prinsipper_lk06.pdf

Utviklingsprosjektet og med tanke på å tilby kompetanseheving på områder som er aktuelle for den kommunale språkmodellutprøvingen. Dette skyldes dels, at prosjektledere ikke har fått hjelp, når de har henvendt seg til kompetansmiljøer, men også at det kan være vanskelig å orientere seg om hvor, og hvordan man skal henvende seg for et ønsket samarbeid.

6.1.8 Kompetanseutvikling

For å sikre felles forankring og gjennomføring av modellutprøvingen er det sentralt at det gjennomføres kompetanseheving av ansatte. Med kompetanseheving mener vi ikke sporadiske og enkeltstående kompetansehevingstiltak, men systematiske tiltak som hever ansattes kompetanse over tid i takt med utviklingen av modellene. Denne formen for kompetanseheving er best ivaretatt i samarbeid med et kompetansesenter, universitets- eller høyskolemiljø. Likevel er det prosjektleders ansvar å påse at kompetansehevingen er i samsvar med intensjonen for prosjektene.

For personalet i dagens barnehager og skoler er det nødvendig å bygge opp tilstrekkelig kompetanse, slik at komplekse utfordringer og muligheter i dagens flerkulturelle samfunn kan møtes på gode måter. Oppdatert kunnskap er sentralt for å gi sammensatte barne- og elevgrupper en best mulig tilpasset opplæring. Dersom et helhetlig opplæringsløp skal realiseres i praksis, må personalet i barnehage og skoler kontinuerlig oppdateres på relevant kunnskap, slik at de utvikler et bredt og sammenhengende repertoar å ta i bruk i opplæringen av barn og elever.

I oppstarten av prosjekter som *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* vil det være nyttig med kompetanseheving på sentrale områder, som flerkulturalitet, tospråklighet og metoder for språkstimulering. Rambøll mener en kartlegging av kompetanseområder hos personalegruppen er svært relevant, og at det med bakgrunn i en slik kartlegging må sikres tilbud om kompetanseheving til flest mulig av de ansatte. Også med tanke på personalets motivasjon for å gjennomføre prosjektet er det av betydning at de får tilgang på ny og relevant kunnskap, som kan bli en del av deres totale kompetanse. For å etablere en god modell er kompetanseheving av avgjørende betydning.

Innenfor *Språkløftet* vil det kunne være hensiktsmessig å gjennomføre kompetansehevingstiltak hvor det er deltagere fra alle involverte parter. Dette vil bidra til å fremme felles forankring på tvers av enheter, lavere terskel for å initiere samarbeid grunnet bedre kjennskap til hverandre, samt økt felles forståelse for hverandres arbeidsmåter og, at de ansatte ser sammenheng mellom arbeidet som blir gjort i de ulike enhetene. Særlig viktig er det, at de ulike enhetene har kompetanse om hverandres kartleggingsmetoder, og hva som ligger til grunn for disse, da det utveksles informasjon mellom for eksempel barnehage og skole ved overgangen til barna, mellom helsestasjon og barnehage etter Språk 4-kartlegging, osv. For å sikre riktig bruk av informasjonen som overleveres er det nødvendig, at de som mottar informasjon forstår den slik den er intendert.

Kompetanseheving er sett på som sentralt av prosjektlederne, og av de ansatte som deltar i prosjektene. Kompetanseheving har skjedd i form av kurs og seminarer med både interne og eksterne forelesere, erfaringsutveksling på tvers av enheter både i kommunene og mellom kommuner, samt felles planleggingsdager for skoler og barnehager. Rambøll har imidlertid ikke avdekket et systematisk perspektiv på kompetanseheving i takt med utprøvingen av modellutprøvingen og språkstimuleringen som foregår i barnehagen. Vi kan dermed ikke si, at det er innført systematisk kompetanseheving slik en god modell for språklæring vil kreve.

6.1.9 Egenevaluering

Kompetansetilknøyning er sentralt med tanke på hvordan kommunene skal kunne evaluere egen innsats. For å følge opp, systematisere og vurdere pågående eller avsluttet virksomhet og dennes resultater, er det nødvendig å evaluere underveis. Det er ikke nok at kommunene kartlegger språkutviklingen til fokusbarna. Gjennom ulike evalueringsmetoder er det mulig å få kunnskap om det som er satt i gang av tiltak fungerer etter intensjonen, og hvor det eventuelt er nødvendig med justeringer⁵⁴. Dette må til for, at man skal oppnå det som kalles en dobbeltkretslæring der man både måler utviklingen i målgruppen, og ser på sammenhengen mellom den utviklingen og egne aktiviteter.

Egenevaluering innebærer i denne sammenhengen en kontinuerlig vurdering av de tiltak som er iverksatt. Formålet bør være både prosess- og resultatorientert på den måten, at evalueringen følger opp tiltak og samarbeidsprosesser underveis, og har som mål å finne ut hva som fungerer med tanke på å etablere en mest mulig hensiktsmessig og effektiv modell. Også med tanke på å se eventuelt potensial for forbedring og å legge til rette for videreutvikling bør evaluering være et gjennomgående element i modellene som utvikles.

6.2 Prosjektutforming på lokalt nivå

Som det fremgår av evalueringen har kommunene har iverksatt ulike tiltak rettet mot språkstimulering av barn, norskopplæring for foresatte og ulike samarbeidsrutiner mellom helsestasjon, barnehage og skole. Dette arbeidet fortsetter, selv om målgruppen for *Språkløftet* går over i skolen etter sommeren 2009. I den videre perioden frem mot sommeren er det fokus på å trekke skolen inn i *Språkløftet*, spesielt i de kommuner hvor sammenslåingen av prosjektene har ført til, at *Utviklingsprosjektet* har fått mindre fokus på nåværende tidspunkt. I det følgende vil ulike tiltak i kommunene beskrives ved hjelp av praksisseksempler, de vil også bli sett i forhold til de elementene en modell for språklæring bør innebære.

6.2.1 Økende bevissthet på betydning av uttrykt og formulert teoretisk forankring

Det har vært variasjoner i kommunene når det gjelder hvilke tiltak som er iverksatt, og i hvilken grad disse har en teoretisk forankring. Det er også varierende i hvilken grad det har blitt lagt vekt på å skape en felles teoretisk forståelse blant de deltakende aktørene. Generelt har det i prosjektene første faser vært lite fokus på å etablere en uttalt og bevisst teoretisk plattform i prosjektene. Etter den siste datainnsamlingen har prosjektledere blitt mer bevisst betydningen av en teoretisk ramme for tiltakene, og noen fremhever at dette er noe de ønsker å jobbe med videre.

⁵⁴ Vedung (1998): Utvärdering i politik och offentlig förvaltning

Praksiseksempel, teoretisk forankring:
Bydel Alna har etablert kontakt med Høgskolen i Oslo som eksternt kompetansemiljø, og ønsker blant annet å få hjelp til å knytte praksis til teori slik at de får en teoretisk forankring.
I Trondheim kommune har de brukt den modellforståelsen RAMBØLL presenterte i sin delrapport, som utgangspunkt for å se hvilke elementer i modellen som var på plass og hva det skal jobbes mer med. Den teoretiske forankringen var et av elementene de skal se nærmere på.
Stavanger kommune har forankret sitt prosjekt i Vygotsky sin sosiokulturelle læringsteori. Denne går ut på at all intellektuell utvikling og tenkning har utgangspunkt i sosial aktivitet. Språket er byggestener for tenkningen. Et sentralt pedagogisk prinsipp er å støtte barnet i å nå sine mål, og hjelpe det med å nå sin potensielle utviklingsbane.

Morsmålet er fortsatt ikke fremhevet som en spesiell satsing i forbindelse med utviklingen av modeller. Flere prosjektledere peker på, at det er en utfordring å finne kvalifisert tospråklig personale, og at det ikke fra før er tilgang på tospråklig personale som dekker morsmålet til alle fokusbarna. Som nevnt er det i hovedsak minoritetsspråklige barn som er valgt ut som fokusbarn i forbindelse med *Språkløftet*, men ikke alle kommuner har valgt språkkartleggingsverktøy eller språkstimuleringsmetoder, som er spesielt egnet eller beregnet på minoritetsspråklige barn. Det kan være ulike årsaker til dette, men en hovedforklaring ligger, slik Rambøll vurderer det, i at kommunene ikke har knyttet til seg ekstern kompetanse, og at den teoretiske forankringen mangler eller ikke er brukt som fundament i tilstrekkelig grad. Dette inngår i det å lage en modell, som er tilpasset til målgruppen, noe det er nødvendig å sette et fokus på fremover.

Praksiseksempel, morsmålsfokus:
I bydel Stovner brukes morsmålsopplæringen i tillegg til norskopplæring, noe de håper på å se resultater av på barnas språkutvikling med tiden.
Skien kommune har valgt å arbeide med begrepsforståelse og ordforråd på morsmål og norsk, i tillegg til at de vil utvikle barnas fortellerevne og lekekompetanse. De har også valgt å arbeide for å styrke barnas identitet og gi perspektivutvidelse ved å synliggjøre det flerkulturelle miljøet i barnehagen og barnas morsmål både muntlig og skriftlig. Til dette bruker de tospråklige assistenter og foreldrene.

6.2.2 Videreutvikling av tydelige målsettinger

Rambøll har avdekket uklarheter knyttet til målene for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* i kommunene. Dette gjelder særlig for målet, om at det skal utprøves modeller, og at resultater og effekter skal måles. I en del av de opprinnelige prosjektsøknadene fra kommunene, var det formulert langsiktige målsettinger og svært langsiktige og vide effekter en tenkte seg at prosjektet skulle

ha. RAMBØLL avdekket, at det var klarere bevissthet om målene for prosjektet i arbeids- og styringsgruppene i prosjektene, enn i enhetene for øvrig.

Som en konsekvens av dette ble det anbefalt å fokusere på de forventninger Utdanningsdirektoratet har til *Språkløftet*, og deretter sørge for at prosjektene lokalt blir gjennomført mer i tråd med de sentrale forventningene. Det bør utvikles mål for arbeidet lokalt, slik at det er lettere å kontrollere om det er sammenheng mellom den effekt *Språkløftet* er tenkt å ha og hva som er resultatet.

Praksiseksempel, målsettinger:

I Drammen har de overordnede målsettinger for GLIS-prosjektet vært å:

1. bedre overgang mellom barnehage og skole for flerspråklige barn, ved å prøve ut en modell hvor foreldre, førskolelærere og lærere har felles erfaringsdeling om barnets språklige utvikling.
2. Kompetansestyrking av barnehagens og skolens personale.
3. Utvikle en felles modell for kvalitetssikring av språkopplæring i barnehage og grunnskolens laveste trinn.
4. Styrking av foreldrene i barnehage og skole som ressurs for egne barns språkutvikling.
5. Styrke tospråklige elevers faglige språkkompetanse ved utprøving av tre metoder/ modeller for undervisning på mellomtrinnet.

Videre er det utarbeidet delmål for hver av målsettingene, som er forankret i de tre barnehager og seks barneskoler som deltar i GLIS-prosjektet.

Praksiseksempel, videreutvikling av målsettinger:

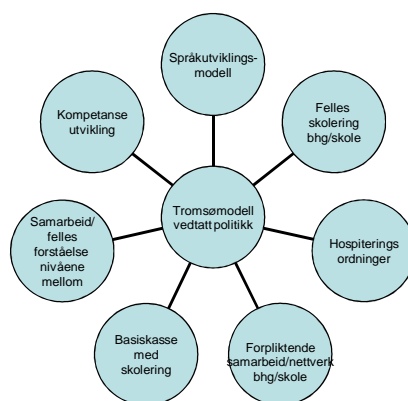
I Trondheim stod det i den opprinnelige prosjektsøknaden at barnas lesehastighet skulle måles i 2. trinn på skolen, og at resultatmålet var 20 % høyere lesehastighet enn tidligere. De fant ut at dette målet var urealistisk, og endret det til at de skal se på barnas leseforståelse i skolen ut i fra LUS.

På systemnivå er det bedre samarbeid mellom ulike aktører som hovedmål for prosjektet. Dette innebærer et styrket samarbeid mellom helsestasjon, barnehage, skole og andre involverte instanser som PPT. Det dreier seg imidlertid ikke bare om å styrke samarbeidet. Ut fra den forståelsen som ligger til grunn for *Språkløftet*, og prinsippet om en helhetlig tenkning dreier det seg også om, at det for barna skal bli bedre sammenheng mellom barnehage og skole. Dette vil kreve bedre samarbeid mellom barnehage og skole enn det er i dag, og at det utvikles en felles forståelse sammenhengende mellom barnehage og skole; hva barna har med seg fra barnehagen og hva de vil møte av krav og utfordringer i skolen.

Praksiseksempel, modell:

For Tromsø kommune er *Språkløftets* resultatmål at det blir utarbeidet og etablert en Tromsø-modell. Modellen er illustrert på følgende måte, og er gjengitt med tillatelse:

Tromsømodellen

Figuren viser de elementene Tromsø-modellen omfatter. Målet er å komme frem til en helhetlig løsning som kan innføres på kommunal basis. Dette betyr en praktisk basispakke til bruk i barnehage og skoler med språkkartleggings- og stimuleringsmateriell med spill og lydbøker, hvor de som ønsker å benytte seg av dette skal tilbys to dager med kompetanseutvikling. Her er kommunal forankring, og forpliktende samarbeid mellom barnehage og skole inkludert. Andre elementer dreier seg om felles forståelse, kompetanseutvikling og erfaringsdeling samt en modell for språkutvikling.

6.2.3 Økt systematikk i og fokus på språkstimulering

Språkstimulering er en viktig del av barnehagenes oppdrag slik det er gitt gjennom rammeplanen for barnehager. Midler fra prosjektet har blitt brukt av flere av de deltakende kommunene til å kjøpe inn språkstimuleringsmateriell, språkskap eller lagd språkrom til oppbevaring av språkstimuleringsmateriell. Flere peker på, at ved å organisere språkstimuleringsmateriell på denne måten ser de, at det blir lavere terskel for de ansatte å ta det i bruk. Språkkrommene brukes til både uformell og mer formell språkstimulering ved, at en gruppe barn av gangen er inne på språkkrommet sammen med en voksen. Både for språkskapene og språkkrommene forekommer det,

at barna selv tar initiativ til å hente materialet for å bruke det i lek eller, fordi de ønsker, at en voksen skal sette i gang aktiviteter med bruk av dette. Dette tyder på at prosjektet har hatt en viktig funksjon i forhold til at barnehager og skoler har fått kjøpt inn materiell som både barn og voksne opplever som lystbetont og motiverende å ta i bruk.

I arbeidet med en systematisk språkstimulering som er tilpasset det enkelte barn, har kartlegging av barns språk blitt en del av barnehagepraksisen i flere kommuner⁵⁵. Det er ulike kartleggingsverktøy i bruk, men hensikten er i stor grad den samme; det dreier seg om å kartlegge det enkelte barns språkutvikling og tilby en tilpasset og systematisert språkstimulering for barn som har behov for det. Det må her påpekes at man må vite noe om språkutvikling på alle barnets språk for å vite noe om den totale språkutviklingen. Dette innebærer at en får et utilstrekkelig bilde av de totale språkferdighetene til to- eller flerspråklige barn om bare norskferdighetene kartlegges.

I forbindelse med *Språkløftet* har det i flere kommuner blitt brukt mye tid på å sette seg inn i og å velge ut kartleggingsverktøy. I flere kommuner er det brukt midler for å kjøpe inn nye kartleggingsverktøy. Dette var ikke en del av intensjonen med oppdraget Utdanningsdirektoratet har bestilt, men kom som en konsekvens av at det ble satt fokus på å dokumentere effekt av *Språkløftet*. En positiv bi-effekt av dette, er at det ble satt i gang viktige diskusjoner omkring ulike kartleggingsverktøy, og bruken av disse i barnehagen. Dette kan bidra til økt bevissthet, slik at språkkartlegginger og resultater av disse brukes på en gjennomtenkt og hensiktsmessig måte.

I de fleste kommuner bruker de ikke ett kartleggingsverktøy alene, men supplerer med bruk av flere. Dette er begrunnet i et ønske om å få et mest mulig helhetlig bilde av barnas språkkompetanse og språkutvikling. Kompetanse i kartlegging, og god kjennskap til det enkelte kartleggingsverktøy er en nødvendig betingelse for å benytte det til kartlegging av språk. Samtidig som det er nødvendig å observere hvordan barnet bruker språket i hverdagen, når en skal vurdere barnets språkferdigheter.

Det er gjennomgående at resultatene av kartleggingene som gjennomføres i forbindelse med *Språkløftet* danner bakgrunn for språkstimuleringstiltak, herunder valg av metoder, og tilpasning av disse ut i fra kartlagte behov og dokumentert fremgang. Det er enighet om at bruk av kartleggingsverktøy kan ha en positiv effekt, ved at det skapes økt bevissthet i personalgruppen om hva de skal ha fokus på. Kartlegging kan også avdekke tilfeller der barn har godt overflatespråk og dårlig begrepsforståelse, og under de ulike casebesøkene har RAMBØLL flere ganger blitt opplyst om at dette er tilfelle. Mange steder vil en bruke kartleggingsverktøyene til å måle barns utvikling over tid, og på den måten vil en også kunne måle resultater av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

Det varierer om det i kommunene er satt i gang "nye" måter å språkstimulere på eller ikke. Dette er også avhengig av hvordan bestillingen om å etablere språkmodeller er tolket. Valg av språkstimuleringstiltak som er satt i gang i den enkelte kommune/ bydel og institusjon er i stor grad basert på måter å jobbe på,

⁵⁵ Rambøll (2008): Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene

som allerede var i bruk og, som erfaringsmessig hadde vist seg å være hensiktsmessige ut i fra lokale behov og den enkelte barnegruppe. Ansvaret for den formelle språkstimuleringen er gjennomgående overlatt til de pedagogiske ledere i barnehagen, og det øvrige fagutdannede personalet, som er de som kjenner barnegruppen og det enkelte fokusbarn best.

Det er noen kjennetegn ved den språkstimuleringen som foregår i forbindelse med *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, som går igjen i kommunene som deltar. Gjennomgående for de ulike kommunene/ bydelene, og barnehage og skole er, at det er sentralt å arbeide med konkrete i språkstimuleringen. Denne måten å arbeide på er forankret i teori om at læring av språk, i seg selv og som utgangspunkt for læring generelt, best foregår i overgangen fra det kjente til det mer ukjente, fra det konkrete til det mer abstrakte⁵⁶. Videre er det et gjennomgående syn at sosiale samspill mellom barn og voksne er viktig for barnets språkutvikling. Denne tanken er forankret i en sosiokulturell læringsteori om at det forgår mye sosial og språklig læring gjennom relasjoner med jevnaldrende og mer kompetente andre som eldre barn eller voksne⁵⁷. Dette kommer til uttrykk ved at barn og elever får språkstimulering i mindre grupper, og at personalet er bevisst på å utnytte også uformelle hverdagssituasjoner til språkstimulering. Det må her påpekes at selv om den språkstimuleringspraksis som foregår i kommunene samsvarer med et sosiokulturelt læringsfundament, er det ikke alle som er bevisst eller har uttrykt dette eksplisitt.

Praksiseksempler, kartlegging og språkstimulering:

I Tromsø bruker barnehagene *TRAS* til å kartlegge barnas språk. De har språkgrupper med begrepstrening og lesing, med ukens bilde som utgangspunkt for samtale/ språktrening. Det arrangeres turer med språktrening, og er utviklet et realfagsopplegg med tall, mengde og form.

Skolene følger læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter og det tilhørende kartleggingsverktøyet. Videre har de anskaffet lydbøker på morsmål og norsk. Det betraktes som svært viktig med god muntlig oppstart, og for å sikre dette brukes fellessang og korlesing av tekst. Det arbeides blant annet med at elevene skal knekke lesekode på morsmål og norsk, og de trener på farger og har skrivetrening.

Skien kommune har tatt utgangspunkt i nyere forskning og hva denne sier noe om at det er viktig å stimulere språk. Ut i fra dette har de vektlagt begrepsforståelse og ordforråd på norsk og morsmål, fortellerevne og lekekompetanse. For en bevisst og systematisk begrepsinnlæring brukes sang, regler, eventyr, muntlig fortelling, dramatisering og bøker. For å skape trygghet og forutsigbarhet, samt styrke konsentrasjon og oppmerksomhet, skal barna vite hva som skal skje i løpet av dagen. Det er derfor utarbeidet visuelle ukeplaner, dagsplaner og planer for samlingsstund og språkgrupper.

Det benyttes mappevurdering for fokusbarna, hvor observasjoner av språk, samspill, tegninger og dokumentasjon fra deltakelse i ulike aktiviteter samles. Barna er

⁵⁶ Bruner (1996): The culture of education

⁵⁷ Bråthen (1996): Vygotsky i pedagogikken

<p>kartlagt med Bo Ege1 og Nya Sit, som er det kartleggingsverktøyet skolen bruker i 1. Og 2. klasse. Barnehagen bruker også EVA kartlegging og Reynell språktest. Hvert halvår skrives det en halvårsrapport.</p>
<p>Skedsmo kommune bruker Alle Med til å kartlegge barnas språkutvikling i barnehagene, i tillegg til kartleggingsmateriellet Språkkompetanse i grunnleggende norsk, herunder den delen som beskriver barnets språkbiografi. Det brukes ulike metoder for språkstimulering i de ulike barnehagene, med hovedfokus på barnets mestring og et helhetlig perspektiv der lek, styrte aktiviteter blant annet i form av språkstimulering på språkrom, og hverdagsituasjoner er i fokus.</p> <p>På skolene arbeides det med språkstimulering i grupper, hvor frikjøpt lærer tar ut elever med behov for ekstra språkstimulering og arbeider med pedagogiske program på data, lek dramatisering og konkretiseringer. Elevene kartlegges med Språkkompetanse i grunnleggende norsk.</p>
<p>I Stavanger har det vært fokus på å integrere språkligstimuleringen i det daglige arbeidet. De følger Jørgen Frost og Annette Lønnegaard sitt opplegg for språklig bevissthet, hvor lek med talespråket står sentralt. Leken er derfor et viktig område for Språkløftprosjektet, og alle virksomheter vil bli gitt kompetanseheving innenfor dette området.</p>
<p>Metoder som brukes til språkstimulering i Fredrikstad kommune er <i>Snakkepakken</i>, språkposer, barnebøker og spill. Språk via vers, metodisk opplegg med vekt på barneboka og Snakkepakken med tema året rundt er viktige metoder. Barna deles inn i språkgrupper jevnlig. For å observere språkutviklingen over tid benyttes performance analyse som verktøy. Felles observasjoner og faglige drøftninger gir grunnlag for språkstimuleringstiltak for det enkelte barn. I løpet av prosjektet lages en elevmappe som viser barnets språkhistorie og utvikling, hvor også mødrene er bidragsytere.</p>
<p>Bærum kommune benytter <i>Bo Eges språklige test 1</i> for barn mellom 3 og 8 år, i tillegg til at alle 4-åringene kartlegges med <i>Språk 4</i> på helsestasjonen. Til språkstimuleringen brukes det språkrom, hvor grupper av barn er inne eller språkstimuleringsmaterieill lånes ut til avdelinger/ klassetrinn. I forbindelse med deltakelsen i <i>Språkløftet</i> er det kjøpt inn mye materieill til språkkrommene, for eksempel <i>Snakkepakken</i>, flanellografer, spill, ulike figurer og gjenstander, puslespill, hånddukker språkkofferter/ språkposer og liknende. <i>Ord som Gror</i> kartleggingsverktøy brukes både til kartlegging av språk og som språkstimuleringsmetode i barnehagen.</p>

6.2.4 Etablering av samarbeid mellom ulike aktører

Det har i de ulike kommunene blitt fokusert mye på å utvikle rutiner for samarbeid mellom barnehage og skole i forbindelse med å etablere samarbeidsrutiner. Hvordan dette har foregått og hvor utfordrende det har vært å få til, avhenger mye av tidligere rutiner og tradisjoner for samarbeid. Flere av barnehagene i kommunene ga uttrykk for, at et nærmere samarbeid med skolen har vært etterspurt lenge, men at

det ble opplevd som svært utfordrende å få til dette både før og i begynnelsen av prosjektet.

Etter prosjektstart er det flere kommuner som har etablert nye rutiner for samarbeidet, og de fleste er i gang med å utvikle et bedre samarbeid. På tidspunktet for siste datainnsamling oppgir alle prosjektledere at skolene er på banen, og etableringen av samarbeid vil være hovedfokus videre mot sommeren. Skolen skal følge fokusbarna videre i to år fremover, og samtlige prosjektledere har gitt uttrykk for at planer for hvordan dette skal gjøres er under utarbeiding. Imidlertid er det ikke alle skoler som har vært involvert i *Språkløftet* hele veien, noe som etter Rambøll sin vurdering innebærer et ubrukt potensial for prosjektet når det gjelder

- Involvering av foresatte
- Etablering av sammenheng i innholdet mellom barnehage og skole, ikke bare samarbeidsrutiner

I det følgende vil det bli presentert eksempler fra praksis i kommunene, som viser hvordan enkelte av prosjektene har jobbet for å etablere samarbeid mellom barnehage og skole:

Praksiseksempel, etablering av samarbeid:
<p>I Drammen kommune er det fokus på erfaringsdeling gjennom hospiteringsutveksling mellom barnehage og skole. Det er utviklet en elektronisk verktøy i form av en "trapp", som viser hvor barnet ideelt sett bør være i sin språkutvikling og hva som er neste trinn.</p> <p>Videre samarbeider Drammen kommune med Naturfagscenteret, Tøyen skole, Conexus (elektronisk tilrettelegging av kartleggingsverktøyet i grunnleggende norsk) og helsestasjoner i forbindelse med GLIS-prosjektet.</p>
<p>I Trondheim kommune er det utarbeidet språkstimuleringsmaterieell som et samarbeid mellom en barnehage og en skole. De fem enhetene som deltar i <i>Språkløftet/ Utviklingsprosjektet</i> har også etablert samarbeid med voksenopplæringscenteret, som tilbyr norskopplæring for mødre tre ettermiddager i uka. For de mødrene som deltar, er det samarbeid med åpen barnehage om barnepass ved behov. Tilknyttet den ene skolen i prosjektet er det etablert et ressursnettverk, dette utarbeider en kursrekke for alle foresatte i samarbeid med skolen.</p>
<p>Fredrikstad kommune har inngått samarbeid med Høgskolen i Østfold, som har ansvar for oppfølging og veiledning i <i>Språkløftet</i>. Fredrikstad internasjonale skole tilbyr norskopplæring av mødre, her er det også et samarbeid med NAV. Barn kartlegges med Språk 4 ved helestasjonen, og fokusbarna for <i>Språkløftet</i> er plukket ut på bakgrunn av denne kartleggingen. Barnehageansatte og personale ved skolen har jobbet sammen i arbeidsgrupper og fått samme opplæring innenfor språkutvikling og kultur.</p>
<p>I Skedsmo kommune ble det nedsatt en arbeidsgruppe, som har videreutviklet de tidligere rutiner for overgang mellom barnehage og skole. Disse rutinene innebærer et delt ansvar mellom styrer og rektor, hvor overgangsprosessen starter året før barnet skal begynne på skolen. Nye rutiner er nå fastsatt og evaluert, og forankret i kommunen.</p>

6.2.5 Foreldresamarbeid fortsatt en utfordring

Det har vist seg å være knyttet mange utfordringer til foreldresamarbeidet, og begrunnelsen er som oftest språklige og kulturelle barrierer. De fleste prosjektene fremhever viktigheten av å styrke og støtte foreldrene i deres rolle, og at foreldrene betraktes som ressurspersoner. Det ser imidlertid ut til at foreldresamarbeidet bare i liten grad er satt i gang i de kommunene Rambøll har besøkt, ut over det samarbeidet som er pålagt barnehagene ut i fra Rammepåplanen. Det er hentet inn tillatelse fra foreldrene til at deres barn skal delta i *Språkløftet*, og de er informert muntlig og skriftlig om hva prosjektet går ut på. Men det er ikke alltid foreldrene har språklige forutsetninger for å forstå den informasjonen som blir gitt, og det er (med noen unntak) i liten grad arrangert foreldremøter med tolk eller etablert andre fora for et nærmere foreldresamarbeid i forbindelse med *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

De foreldrene Rambøll har snakket med i forbindelse med evalueringen har gitt uttrykk for at de er informert om, og svært opptatt av den betydning deres deltagelse har for barnets totale språkutvikling. Likevel har de i liten grad fått kjennskap til de konkrete språkstimuleringsmetoder, som er i bruk i barnehagen. Flertallet av foreldrene sier at de gjerne skulle visst mer om dette, og også om hvordan det jobbes i prosjektet, som de har gitt sin tillatelse til at barnet skal delta i. Flere har fått tilbud om å låne lydbøker samt litteratur på norsk og morsmål, og de peker på at det gjør det lettere å følge opp hjemme. Både pedagogisk personale i barnehagene, og foreldrene nevner de uformelle situasjonene ved henting og levering, som viktige arenaer for informasjonsutveksling, og det ligger derfor et stort potensial i å bruke disse mer systematisk.

I begge datainnsamlingene Rambøll har gjennomført, har det kommet fram at foreldrene i liten grad er involvert i språkstimuleringen av barna/ elevene. Det kommer også fram at språkstimuleringstiltak av foreldrene i liten grad er iverksatt. Når det gjelder informasjon har det vært gjennomført samtaler med foresatte hvor de har blitt informert om hva det innebærer å delta i prosjektet. Flere foreldre gir på sin side uttrykk for at de stoler på barnehagen og skolen i den grad at de overlater det pedagogiske ansvaret til disse, og at de derfor ikke har behov for å bli ytterligere involvert. På den annen side gir andre foreldre uttrykk for at de har savnet oppdateringer på hvordan prosjektet har tatt form i barnehagen etter de ga sitt samtykke til at deres barn skulle delta i prosjektet.

Rambøll vurderer at foreldrene gjennomgående har vært for lite involvert i *Språkløftet* i løpet av det 1,5 år prosjektet på nåværende tidspunkt har vart. Imidlertid viser den siste datainnsamlingen viser at det er satt fokus på å involvere foreldrene mer i *Språkløftet*. Dette dreier seg om å la foreldre erfare mer av barnehagens hverdag og arrangere møteplasser hvor foreldre kan delta. Flere av kommunene oppgir at foreldrene skal delta i kommunenes egnevaluering, altså at de skal fortelle om hvordan de har opplevd å delta i *Språkløftet*, og gi en vurdering av hvordan prosjektet har fungert for deres barn.

Praksiseksempel, involvering av foresatte:
Stovner bydel i Oslo kommune har rettet fokus mot involvering av foresatte, og det å etablere en felles forståelse for arbeid rettet mot foresatte i barnehage og skole. En del av de foresatte har tatt i mot tilbud om norskopplæring, og i den forbindelse har det vært diskusjonsgrupper med foreldrene om hvordan foresatte best kan bistå barna i deres utdanning. Foreldrene har deltatt på egen foreldresamtale, og barnehagene har hatt et foreldremøte hvor språkstimuleringsmetoder i barnehagen har blitt presentert og foreldrene har fått prøve hvordan de fungerer.
I Skedsmo kommune er det arrangert foreldredager i barnehagene, hvor foreldrene er invitert til samlingsstunder, språkstimuleringsgrupper og deltar i rutinesituasjoner. Ikke alle foreldre ønsker dette, så det krever en balanse mellom at en inviterer uten å mase altfor mye.
Skien kommune har invitert foreldrene til "Språkkafé", hvor foreldrene velger hvilke aktiviteter de vil delta på sammen med barna. Alle de vanlige aktivitetene som det arbeides med i <i>Språkløftet</i> er vist her. Videre er det arrangert foreldrefest i sammenheng med overgang fra barnehage til skole. Da ble det snakket om hvor viktige foreldrene er for barnas utvikling og læring i barnehage og skole, samt en forventningsavklaring i forhold til skolens og foreldres forventninger. Blant annet ble det fremhevet hvor viktig det er at foreldrene deltar på konferansetimer, foreldremøter og andre aktiviteter på skolen.

6.2.6 Opplæring i norsk for foresatte

I utlysningen av prosjektet fra Utdanningsdirektoratet poengteres det, at deltakelse i *Språkløftet* skal bidra til å gi foresatte muligheter for opplæring i norsk. Denne delen av prosjektoppdraget er i de færreste kommuner oppfylt i tråd med intensjonen. Enkelte kommuner har ikke iverksatt noen tiltak rettet mot de foresatte. Noen kommuner begrunner fravær av slike tiltak med at foresatte får andre tilbud i kommunen. Andre opplyser om at foresatte har fått tilbud, men ikke har ønsket å benytte seg av dette, eller at det ikke har vært mulighet for å iverksette tiltak mot denne målgruppen.

Enkelte kommuner sier at norskopplæring av foresatte er ved, at de i større grad enn tidligere er informert om språkstimulering i barnehagen, og at de er oppfordret til å følge opp denne hjemme på norsk og/ eller morsmål. Allikevel oppfatter Rambøll at foreldrene – som en av prosjektlederne også uttrykker det - er "gjester" i prosjektet. Det er i den sammenheng også nødvendig å se på rammeplanens krav til medbestemmelse for og involvering av foreldre. Slik Rambøll vurderer det har det ikke skjedd noe ut over de krav til foreldresamarbeid Rammeplanen stiller i forbindelse med *Språkløftet*.

Praksiseksempel, norskopplæring for foresatte:

Fredrikstad kommune har lagt vekt på å motivere foreldrene til å styrke barnas språkutvikling ved hjelp av morsmål, og de mener de har klart å forankre betydningen av morsmål i foreldregruppen. Foreldregruppen utgjør en heterogen gruppe, som blant annet består av både høyt utdannede og analfabeter. Foreldrenes ønsker/ behov har blitt kartlagt og tilbud er etablert ut i fra dette. De kan delta på norskopplæring med barnepass, og det er lagt opp til en byvandring med tolker i juni på bakgrunn av foreldrenes ønske om å vite mer om lokalhistorie og lokalmiljøet. En mødrekontakt er lønnet med 20 % av prosjektmidlene, og er ansatt for å etablere et tett samarbeid med foreldrene i tillegg til å tilby veiledning. I skolen er det mødrekafe to dager i uken, hvor foreldre kan møtes etter å ha levert barna i 1. klasse.

I Trondheim kommune har det blitt gitt norskopplæring til kurdiske mødre, som er målgruppen blant de foresatte. Dette har bidratt til økt dialog, og har gjort at foreldrene er bedre rustet til å følge opp språkstimuleringen, som gis i barnehagen hjemme. Senter for voksenopplæring har sagt seg villig til å komme til en av de to skolene, som deltar i prosjektet for å ha et gratis kurs for mødre.

6.2.7 Økt fokus på dokumentasjon og egevaluering

I de første fasene av prosjektet var det ikke alle kommunene som var bevisste på, og hadde en plan for egevaluering, selv om enkelte hadde tanker om hvordan dette kunne gjøres. Kartlegging av barnas språkutvikling var opprinnelig tenkt som en måte å vurdere prosjektet på, ut i fra barnas språklige fremgang og det å iverksette tiltak og justere ut i fra dokumenterte behov. Samtlige prosjektledere har også informert om at det hele tiden pågår en egevaluering gjennom de styringsgruppe- og prosjektgruppemøter som holdes med jevne mellomrom.

I løpet av de siste månedene har det blitt satt et økt fokus på betydningen av, og hensikten med egevaluering med tanke på refleksjon, endring og utvikling av egen praksis. De aller fleste kommunene gir uttrykk for, at det er planlagt mer omfattende evalueringer av *Språkløftet* i løpet av våren 2009. Evalueringene vil omfatte ulike aktørers vurderinger av de to årene av *Språkløftet* hvor fokusbarn gikk i barnehagen.

Praksiseksempel, egenevaluering:
<p>I Tromsø kommune skal prosjektleder lage en mal for evaluering som skal sendes til alle prosjektenhetene i kommunen våren 2009. I tillegg til at det enkelte prosjektsted skal evaluere, skal referansegruppen evaluere prosjektet. Ved at lederen i referansegruppen er en av de skolefaglige rådgivere i kommunen, vil evalueringen av <i>Språkløftet</i> skje på alle nivåer. Fokus vil være hva som har fungert, hva som ikke har fungert og hva som kan gjøres videre.</p>
<p>Bydel Grorud i Oslo kommune intervjuet foreldre, lærere, helsesøtster og barnehagepedagoger i løpet av våren 2009. Formålet med dette var å se om det har skjedd en utvikling i prosjektet, hvordan ulike aktører føler de har blitt ivaretatt og om det er opplevd noen endring som følge av prosjektet.</p>
<p>I Bærum kommune er det utarbeidet en mal for halvårlig rapportering der de deltagende enhetene beskriver sine planer for språkarbeidet. Malen brukes til en evaluering av foregående halvårsperiode, og rapporterer om bruk av midler. For å evaluere måloppnåelse skal de tre tjenestestedene besvare en elektronisk spørreundersøkelse en gang i året fra 2009 til 2011. Mot slutten av prosjektet skal foreldrene til fokusbarna/ elevene intervjues eller besvare et spørreskjema for å gi sin vurdering av deltagelsen i <i>Språkløftet</i>.</p>
<p>I Fredrikstad kommune har faste refleksjonsmøter i tilknytning til nettverksmøter og faglige drøftninger i virksomhetene sammen med veileder utgjort prosjektets interne evalueringssystem.</p> <p>Samtaler med mødre i grupper med tolk har gitt innspill, som har ført til justeringer av tiltak for denne målgruppen. Det er gjennomført samtaler med hver enkelt mor, ved hjelp av mødrekontakt. I tillegg er det faglige drøftninger og refleksjoner i faste møter i prosjekt- og styringsgruppe og referansegrupper for virksomhetsledere. I 2009 vil det gjennomføres en større internevaluering, hvor fokus vil være innhold og gjennomføring av opplæring, nettverksmøter og prosess. Ekstern veileder skal bistå i dette arbeidet.</p>
<p>I Oslo kommune skal alle fire bydelene evaluere <i>Språkløftet</i> i forkant av at målgruppen går over i skolen. Bydel Bjerke oppgir at det skal gjennomføres en intern evaluering basert på det som er gjort underveis, og at det skal sendes spørreskjemaer til foreldre, barnehage og helsestasjon. Bydel Stovner ønsker at barnehagene skal lage en egen evaluering hvor de uttrykker hvordan de har opplevd prosjektdeltakelsen, hva de har hatt utbytte av, hva som ikke har gitt resultater samt suksessfaktorer for et godt samarbeid mellom barnehage og skole. Bydel Grorud ønsker å intervju foreldre, personale ved skole, helsestasjon og barnehagepedagogene etter påske 2009. Formålet med dette vil være å se om det har skjedd noen utvikling i prosjektet, hvordan de ulike aktører opplever å ha blitt ivaretatt og hvorvidt de ønskede resultater for prosjektet er oppnådd.</p>

6.3 Veien videre for etablering av modeller for språklæring

Det er sentralt for måloppnåelse for *Språkløftet* at kommunene fortsetter med å utvikle, etablere og prøve ut modeller på en systematisk måte de siste to årene av prosjektet. Et viktig aspekt ved etableringen av modeller er, at disse er levedyktige ut over prosjektperioden, og at de tiltak som viser seg å fungere forankres slik at de kan videreføres uten midler fra *Språkløftet*. Samtlige kommuner er bevisste på at tiltakene skal kunne videreføres uten prosjektmidler, men det å sikre nødvendig forankring er allikevel en utfordring. Samtlige prosjektledere oppgir at det har vært vellykkede prosjekter i kommunen tidligere, hvor tiltakene har opphørt etter endt prosjektperiode på grunn av manglende oppfølging. Det er av stor betydning at de ulike aktører opplever at tett og godt samarbeid har nytte og betydning, og at det nedfelles kommunale rutiner for samarbeidet. Tiltakene som iverksettes i forbindelse med modellutviklingen er avhengig av å forankres på kommunalt nivå, slik at ikke modellen blir avhengig av prosjektleder og personer som deltar i *Språkløftet* for å overleve i et langsiktig perspektiv.

I forbindelse med modellen må det etableres tiltakskjeder, som virker gjensidig forsterkende, og som innebærer et helhetlig opplæringsløp med involverte aktører som alle har det samme målet for øye. Som nevnt må modellen forankres, integreres som en del av kommunal praksis og tiltak som iverksettes må dokumenteres på en systematisk måte. Samtlige kommuner planlegger på tidspunktet for den siste datainnsamlingen å evaluere sitt prosjekt, noe som gjør at justeringer kan bidra til en mer hensiktsmessig modellutvikling videre.

Et sluttresultat av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, som er i tråd med det oppdraget som ble utlyst innebærer at kommunene utvikler gode modeller for språklæring, basert på lokalt utprøvde tiltak. Praksis må dokumenteres, og systematisk kompetanseheving må prioriteres slik at det bygges opp en kompetanse som ikke er avhengig av enkeltpersoner, men som er forankret i virksomheten og derfor kan videreføres til alle ansatte. Videre må samarbeid med foreldrene prioriteres, og foreldrene må involveres i tiltak som settes i verk. Tiltakskjeder og samarbeid mellom ulike instanser må være på plass. På bakgrunn av dette vil man kunne prøve ut modeller og vurdere om tiltakene er hensiktsmessige, og om modellene vil egne seg som grunnlag for videre arbeid.

Et kritisk punkt videre er at skolene fortsetter arbeidet med *Språkløftet*, ettersom målgruppen fra høsten 2009 skal følges to år i skolen. Ut i fra det evalueringen har vist så langt, er det varierende i hvilken grad skolene er rustet til å ta i mot målgruppen. Det er derfor noen kritiske punkter Rambøll ønsker å peke på i forbindelse med de to neste år av *Språkløftet*:

- Hvilke forventninger har Utdanningsdirektoratet til *Språkløftet* de kommende to år?
- Hva er skolenes plan for prosjektet, og hvordan skal målgruppen og deres foresatte følges opp?
 - Hvordan tas den dokumentasjon som følger barnet fra barnehagen og over i skolen i bruk?
 - Hvilke tiltak for språkstimulering skal iverksettes?

- Vil det etableres nye modeller for organisering av skoledagen?
- Vil det bli tatt i bruk nye metoder i opplæringen?
- Hvilke former for kompetanseheving vil det være behov for/ vil bli tilbudt i personalet?
- Hvilket mandat ligger hos prosjektleder i prosjektet til å sikre videre fremdrift og gjennomføring?

Dersom det sikres god oppfølging av prosjektet i kommunene videre, ligger mye til rette for at *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* kan resultere i gode og veletablerte modeller i kommunene. Prosjektene vil også kunne bidra til økt kunnskap om tiltak som virker, og hva som er viktige drivkrefter og barrierer i sammenheng med å få til en god praksis i kommunene. Ikke minst har *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* gitt noen viktige læringspunkter som er viktige å ta med seg videre ved initiering og iverksetting av liknende prosjekter i fremtiden.

7. STATUS OG OVERSIKT: PROSJEKTENE I KOMMUNENE

Prosjektene implementering og progresjon etter kommune

Oslo kommune

Bydelene i Oslo har plukket ut 20 fokusbarn hver, og de har valgt ulike måter å jobbe på. Felles hovedmål for alle er god språklig og sosial utvikling, norskopplæring til foresatte/ mødre, overgang mellom barnehage og skole, samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper. Kommunal prosjektleder har mottatt ønske om kompetansehevingstiltak fra barnehagene, noe som skal prioriteres fremover. Gjennomgående jobber alle bydelene med å få til et bedre samarbeid mellom barnehager og helsestasjon, og en økt form for informasjonsutveksling i mellom helsestasjon og barnehage.

I bydel Alna er det fire barnehager, to SMART-grupper og en skole som deltar i *Språkløftet*. Hver barnehage/ SMART-gruppe har fått tilgang på *Snakkepakken* og *Mattepakken* etter *Språkløftet*, og har i tillegg valgt metoder for å jobbe med språklstimulering. Språkposer, litteratur, IKT er noen av metodene som er valgt. Kartleggingsverktøyene som benyttes er *TRAS*, i tillegg til *Ord som Gror*. Det har også blitt kjøpt inn båndopptakere, hvor samtaler pedagogisk leder har med et fokusbarn om et bilde spilles inn. Samtalene analyseres av språkpedagog og en fagleder, og vil så gjentas neste halvår. På denne måten er det mulig å se hvilken fremgang og effekt språkstimuleringsarbeidet har hatt. Ut i fra en sammenlikning av fokusbarnas utvikling, vil man kunne gå inn å se hvilken type språkstimulering barnet har fått. Etablering av overgang mellom barnehage og helsestasjon er en sentral utfordring som lokal prosjektleder nå jobber med, det samme gjelder et styrket foreldresamarbeid.

I Bjerke er det fire barnehager og to skoler som deltar i *Språkløftet*. *Språkløftet* er knyttet til prosjektet "Lær meg norsk før skolestart" (LNS), som var et samarbeidsprosjekt mellom HiO og bydelen som startet i år 2001. Dette prosjektet ble formelt avsluttet i 2005, men er videreført i bydel Bjerke. Prosjektleder for LNS er nå prosjektleder for *Språkløftet*. LNS er en metode for å utvikle språket til majoritets- og minoritetsspråklige barn, basert på formidling gjennom konkrete, samtale og via litteratur. Det hører også et kartleggingsverktøy til, som benyttes på barn som går siste år i barnehagen og på 1. – 4. årstrinn i skolen. Foreldrene brukes som informanter, når det gjelder kartlegging av morsmål. LNS er basert på internasjonal forskning på tospråklighet, og tanken er at de går fra det konkrete til det mer abstrakte. Prosjektleder er i kontakt med lærere og skole, slik at disse er klare for å ta i mot barna. Dokumentasjon om barnet samles i en språkperm, lærer har vært med å bestemme hva denne skal inneholde, som overleveres skolen etter foreldre har godkjent. Det har blitt arrangert møter med helsestasjon for å få til et bedre samarbeid. Prosjektleder driver kontinuerlig kompetanseutvikling mot hele personalgruppen.

Grorud bydel har to deltagende barnehager og tre skoler. Det er nylig ansatt lokal prosjektleder, som nå er i gang med å utvikle lokale mål og bygge en teorimodell basert på kartleggingsverktøyet som er valgt. Barnas språk kartlegges med *TRAS*, og med utgangspunkt i områdene i kartleggingssskjemaet foregår det språkstimulering. Prosjektleder har vært i kontakt med Bredtvet kompetansesenter og Universitet i Stavanger for å få veiledning. Pedagogiske ledere har fått kompetansehevingstilbud om *BOKTRAS*, som går på bruk av litteratur. Biblioteket er tenkt som samarbeidspartner i forhold til dette, også når det gjelder utlån av bøker til foreldre. Skolene er informert om *Språkløftet* og at de skal motta barna, og samarbeidet med helsestasjonen fungerer bra. Det er planlagt digitale mapper i forbindelse med overgang til skole, og felles kompetanseheving på kartleggingsverktøy. Når det gjelder tiltak mot foreldre er dette knyttet til ICDP-veiledning, som var i gang i bydelen tidligere. Bydelen har god erfaring med å tilby barnepass ved foreldremøter, og det er gjennomført ekstra foreldremøter med tolk i forbindelse med *Språkløftet*.

Bydel Stovner har det fra oppstarten av *Språkløftet* vært utfordringer knyttet til å få tak i lokal prosjektleder. Det er tre barnehager og en skole som deltar i prosjektet. Samarbeidet med skolen er i gang, den er informert om at den skal overta de 20 fokusbarna. De har fokus på etablering av et godt språkmiljø i barnehagene, og kartlegger nå språk med egenutviklet verktøy. Så snart personalet har fått opplæring, skal de begynne å bruke *TRAS*. Kommunal prosjektleder følger opp bydelen ekstra, ettersom det ikke er ansatt noen fast lokal prosjektleder.

Bærum kommune

Bærum kommune har slått sammen prosjektene, og fellesbetegnelsen er *Språk i fokus*. Dette prosjektet er et pilotprosjekt til det kommunale prosjektet *Helhetlig opplæringsløp*, som har som hovedformål å sikre gode overgangen og styrke sammenhengen i opplæringen for barn og unge i Bærum kommune. Prosjektleder har 20 % stilling til rådighet. Det er to deltagende barnehager med til sammen 14 fokusbarn, og en skole som deltar i *Språk i fokus*.

Barnehagene har etablert språkrum, og skolen har etablert Språkverksted. Her oppbevares språkstimuleringsmateriell, og det gjennomføres språkstimulering med mindre grupper av barn. Snakkepakken og språkkofferter brukes som metoder, og det er fokus på bruk av konkrete og gjentatte benevnelser. Fokus for språkstimuleringen er begrepsinnlæring. Til kartlegging av språk brukes *Bo Ege* og *Ord som gror* både i barnehage og skole.

På skolen brukes arbeidsplaner aktivt for å fremme språkstimuleringen. Hver uke innføres nye begreper fra alle fag som skal innlæres for alle elever. En del elever med behov for ekstra språkopplæring tas ut i mindre grupper, hvor de lærer om de nye begrepene i forkant av at begrepene skal bearbeides i stor gruppe. Intensjonen er at dette skal fremme elevenes forståelse av det faglige innholdet på skolen, samt at det skal øke deres deltagelse i stor gruppe.

Det er gjennomført et felles kurs for personale i barnehagene og lærere på 1. og 2. trinn i skolen om foreldresamarbeid. Skolene har iverksatt lesevenner, hvor

femåringene fra barnehagen besøker skolen, og blir lest for av de elevene som skal bli fadderne deres, når de begynner på skolen. Det er arrangert et ekstra møte om skolestart for minoritetsspråklige foreldre, noe som skal innføres som et fast innslag. Det benyttes da tolker, personale fra barnehagene skal være tilstede, i tillegg til at rektor fra skolen deltar.

Foreldresamarbeidet vil være en prioritert bit fremover, da dette er et område som krever mer fokus og oppmerksomhet. Det er planlagt et møte med helsestasjon om hva som kan gjøres for å utvikle et bedre samarbeid med foreldrene. Videre er det gjennomført et studiebesøk til Stavanger, hvor helsestasjon, barnehager og skoler ble besøkt. Formålet med dette var erfaringsutveksling, og å få gode innspill til å utvikle eget arbeid.

Det er gjennomført intern evaluering, som vil brukes videre i arbeidet med prosjektet. Så langt oppgis prosjektet å ha bidratt til at kommunen har fått et mer helhetlig og sammenhengende opplæringsløp, i tillegg til at samarbeid er fremmet på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper i kommunen. Prosjektet oppgis videre å ha bidratt til at intensjoner og mål i Rammeplan for barnehagen og Kunnskapsløftet realiseres.

Drammen kommune

I Drammen kommune er *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* delt opp i fem underprosjekter som samordnes under benevnelsen Glimrende Læringsutbytte I Skolen (GLIS-prosjektet). Delprosjektene har flere målsettinger hver. Sammen skal de bidra til å bedre overgangen fra barnehage til skole for flerspråklige barn, styrke kompetansen til personalet i barnehage og skole, det skal utvikles en felles modell for kvalitetssikring av språkopplæring i barnehage og grunnskolens laveste trinn, styrking av foreldrene som ressurs for barnas språkutvikling og å styrke tospråklige elevers faglige kompetanse ved utprøving av tre ulike modeller på mellomtrinnet. Det er tre barnehager og seks barneskoler som deltar i GLIS-prosjektet. Det er ansatt en prosjektkoordinator som organiserer styringsgruppen, som består av prosjektlederne for de fem delprosjektene som sammen utgjør GLIS.

Verktøy og virkemidler for de ulike delprosjektene er på skolen tilbud om leksehjelp til flerspråklige elever og foreldremøter med tospråklig lærer, utvidet timetall til elever med tyrkisk som morsmål og forberedelse av timene som skal foregå i storklassen. Her også veiledning for alle elever med fra naturfagssenteret for å forstå faguttrykk bedre. Det er videre etablert forskerteam for elever som ønsker, dette innebærer at stoff blir gjennomgått og diskutert før undervisning. På denne måten vet lærer hvor fokus skal legges.

I ett av prosjektene er det på småtrinnet i samarbeid med barnehagen planlagt at den nivåbaserte språkstimuleringen som foregår i barnehagen skal videreføres inn i skolen. Denne metoden kalles "Språktrappa". Også hospiteringsordning mellom ansatte i barnehage og skole vil være en del av denne. Det er hovedsakelig "Språktrappa" samt overgangen barnehage-skole som er *Språkløftet*. Det skal sikres at dokumentasjon følger barnet slik at overgangen til en tilpasset undervisning i skolen skal komme i gang så tidlig som mulig.

Det samarbeides med leder for helsestasjon og tospråklige lærere, og dette er en viktig del av tiltakene på skolen. Det har blitt gitt opplæring i kartleggingsverktøyet *Grunnleggende norsk* i barnehage og skole, i tillegg brukes også *NYA SIT*. Det er etablert eksternt samarbeid med Naturfagsenteret og NAFO, i tillegg til at FUG og Høgskolen i Hedmark skal brukes til ekstern kompetanseheving. Det holdes utvidete foreldremøter hyppigere enn før, og foreldrene er mer involvert gjennom at de involveres i temaene det jobbes med. Det er også opprettet en ordbank som gjør at de kan øve på ord sammen med barna.

Prosjektet oppgis så langt å blant annet ha bidratt til økt fokus og mulighet til å drive utviklingsarbeid, noe som i seg selv øker elevenes læringsutbytte. Videre har kommunen og de deltagende enheter lært mye om hva som er viktig for å kunne drive en faglig god flerkulturell opplæring.

Skedsmo kommune

I Skedsmo kommune er prosjektene og midlene for disse slått sammen til ett prosjekt, dette kalles *Språkløftet*. Målene for prosjektet er at kvaliteten på oppfølgingen av barn som er kartlagt ved helsestasjonen er bedre, at antallet minoritetsspråklige barn i barnehage er økt, at elevenes faglige resultater er bedre, og at sammenhengen mellom barnehage og skole er styrket. Seks barnehager og to skoler deltar i *Språkløftet*. Det er ansatt to prosjektledere, en for barnehage og en for skole.

Den enkelte barnehage velger hvordan språkstimuleringsarbeidet skal gjennomføres. Det er planlagt å utvikle en idébank hvor språkstimuleringsmidler og erfaringer skal dokumenteres. Fokusbarna kartlegges med *TRAS*, *Alle med* og *Ord som Gror* i barnehagen. Det arbeides i stor grad med begrepsinnlæring og temaer, til dette brukes det konkrete og inndeling i mindre grupper.

En av skolene er først nylig satt i gang, mens den andre har vært med fra starten. Her er jobbet en frikjøpt lærer med minoritetsspråklige elever på 1. trinn i forhold til begrepsinnlæring, lesing og regning ved hjelp av IKT. Det er planlagt at kartleggingen med *Alle med* skal følge barnet over i skolen, og at barnehagen kan fylle ut språkbiografien i kartlegging til *Grunnleggende norsk*.

Når det gjelder samarbeid om overgang barnehage-skole er det utarbeidet kommunale rutiner for overgang og samarbeid mellom barnehage og skole som ble utprøvd skoleåret 2008-2009. Dette ble evaluert, og skal videreføres. Prosjektlederne har hatt utfordringer med å tilknytte seg ekstern kompetanse, i oppstarten var de tilknyttet NAFO.

Representanter fra barnehagene har vært på studietur til København, hvor de hentet inspirasjon fra barnehager. Videre har FUG holdt kurs, i tillegg til at det er planlagt et kurs hvor kompetanse hentes fra Høgskolen i Hedmark. For å etablere et bedre samarbeid med helsestasjonene er det arrangert en dag hvor helsesøstere besøkte barnehagen, og barnehagene har besøkt helsestasjonen. Dette gir mulighet for erfaringsdeling og praksisutveksling.

Skien kommune

Språkløftet har i Skien kommune fått navnet *Språkhoppet*, mens *Utviklingsprosjektet* er kalt *Språkspranget*, det er ansatt felles prosjektleder for begge prosjektene. Viktige målsettinger for prosjektene er at barna og elevene skal få styrket begrepsforståelse og ordforråd på morsmål og på norsk, styrket fortellerevne, styrket sosialt samspill, styrket lekekompetanse, foreldremedvirkningen skal styrkes, og personalets faglige utvikling likeså. Det er to barnehager og en skole med i prosjektene.

Barnehagedagen er bygd opp rundt at ethvert barn skal stimuleres i forhold til de nevnte områdene, og at barna skal få best mulig stimulering til enhver tid. Barna kartlegges med Bo Ege og NYA SIT, alle fokusbarna er kartlagt ved 4-års kontrollen helsestasjon, og på morsmål i barnehagen.

De samme kartleggingsverktøyene brukes i skolen som i barnehagen. Det er fokus på synliggjøring av det flerkulturelle, og det å verdsette morsmål. Det arbeides i barnehagene med eventyr på alle språk, og der det ikke finnes tospråklig ressurs skal likevel språket synliggjøres. Barnet bruker eget morsmål i barnehagen, og litteratur er tilgjengelig på flere språk og sendes med hjem. Det er 6 barnehager med 14 barn fokusbarn i *Språkløftet*, mens resten av 4- og 5-åringene deltar sekundært.

På skolen videreføres tiltak som leksehjelp, gratis SFO-plass med foreldreveiledning og tolk i forbindelse med foreldremøter. Samarbeid med helsestasjonen fungerer bra, og fokusbarna for prosjektet ble plukket ut på bakgrunn av SPRÅK 4 kartleggingen. Barnas utvikling dokumenteres i mapper. Det jobbes med å utvikle bedre samarbeid mellom barnehage og skole basert på det som kommer frem under felles møter. Prosjektet bidrar til at det blir tid til dette. Det arrangeres et stort møte mellom skole og barnehage med de barna som skal begynne på skolen. Det skal holdes felles møte mellom skole og barnehage med gjennomgang av barna. Intensjonen er at også helsesøster skal være med her, da særlig med tanke på de barna som ikke har gått i barnehage.

Det er utarbeidet en overgangsplan for å prøve ut nye aktiviteter, blant disse er hospitering for personalet i skole og barnehage, 5. klassingene leser for 5-åringene - også på morsmål (ved hjelp av morsmålslærerne). Språkhistorie med informasjon om oppvekst, morsmål, norskspråkutvikling, foresattes språk og barnehage gis til skolen før innskriving. Det er også innført en systematikk i kartlegging, og et møte for foreldre og 5-åringene på skolen. Spesialpedagogisk tjeneste har vært inne som veiledere for prosjektene, og det finnes mye relevant kompetanse tilgjengelig. Det har også vært gjennomført erfaringsutveksling mellom de to skolene som deltar i prosjektet. For foreldrene er det arrangert språkcafé. Her deltar foreldrene i aktiviteter sammen med barna, og det jobbes i forhold til at de skal være involvert og informert i ulike aktiviteter og hvorfor disse gjøres. Det skal også jobbes mer inn mot foreldrene, blant annet ved at en i personalet med familieveiledningskompetanse skal tilby foreldrene veiledning.

Fredrikstad kommune

Fredrikstad kommune deltar bare i *Språkløftet*, og har kalt prosjektet *Språkfokus i Fredrikstad (Spokus)*. Det er valgt 30 fokusbarn på bakgrunn av Språk 4 kartlegging i helsestasjonen. Disse barna har fått barnehageplass dersom de ikke allerede hadde det, i tillegg til at de mottar språkstimulering i barnehagen. Det er også iverksatt tiltak for de mødrene som hadde behov for dette. Eventuell språkopplæring gis i samarbeid med Fredrikstad internasjonale skole (FRIS). Det er ansatt en foreldrekontakt i 20 % stilling for å ivareta kontakten med mødrene.

Til sammen deltar 13 enheter i Spokus-prosjektet, fordelt på åtte barnehager og fem skoler. De 13 deltakende enhetene er delt inn i fem nettverk, med en skole og tilknyttet(e) barnehage(r). Det arrangeres nettverksmøter hver måned, i tillegg møtes personalet i nettverkene når det arrangeres kurs.

Det er knyttet kontakt med Høgskolen i Østfold, som gir opplæring og veiledning i forbindelse med språkkartleggingsmetoden *Performance analyse*. Kort fortalt går metoden ut på at språkstimuleringssituasjoner med barnet tas opp på video, for så at dette analyseres ved HiØ. Etter ferdig analyse gis det tilbakemelding, og opptaket går gjennom med personalet både totalt sett og ,når det gjelder kommunikasjon og spesielle ting. Siden lages det tiltak for videre arbeid. Barnets språk tolkes på en helhetlig måte; i betydningen at man tar for seg språkevner, språkstrategier, begreper og generell kommunikativ kompetanse. Språkkartlegging og språkhistorie dokumenteres i en mappe i forbindelse med analysen, og mappen overføres siden til skolen. Kompetansen denne metoden fører til skal spres videre neste år. Snakkepakken er innkjøpt til de deltagende barnehagene.

For Spokus er det en målsetting at 30 minoritetsspråklige barn skal forstå norsk, og benytte språket muntlig og skriftlig. De skal bli gode lesere, og de skal kunne nyttiggjøre seg den ordinære opplæringen. Videre skal inntil 30 mødre ha tilstrekkelige norskkunnskaper, slik at de kan støtte barnas læring på morsmål og på norsk. Ansatte i barnehager og på småskoletrinnet skal ha kompetanse på inkluderende tilpasset språkopplæring av barn med ulik språklig og kulturell bakgrunn. De ansatte i organisasjonene skal ha erfaring med konkret og målrettet samarbeid på tvers av fag, nivå og virksomheter, og de skal benytte fastlagte rutiner for samarbeid på tvers av virksomhetene.

Stavanger kommune

Stavanger kommune deltar kun i *Språkløftet*, og prosjektet har fått navnet *Fra handling til ord*. Det er to skoler og tre barnehager som deltar i prosjektet, og det er ansatt en prosjektleder i 40 % stilling, og en prosjektveileder 30 % stilling. Fra handling til ord innebærer at deltakende enheter har forpliktet seg til å gjennomføre 20 minutter sammenhengende språkstimulering hver dag. Deltakende barn blir kartlagt med *TRAS*, *Alle med* og *De`er Ham`ses* i barnehagen. I skolen benyttes *Språk 6-16* og *Kartlegging i grunnleggende norsk*. På skolen gjelder *Fra handling til ord* 1. og 2. trinn, hvor barna språkstimuleres i 20 minutters sesjoner gjennom bruk av språkleker. I barnehagene gjennomføres språkstimuleringen som regel i løpet av samlingsstunden for alle barna, med unntak av en barnehage der de har valgt å dele

barnegruppen inn i mindre grupper.

Pedagogisk bygger prosjektet på Jørgen Frost sitt pedagogiske opplegg for språklig bevissthet. Struktur, kontinuitet, gjenkjennelse, forutsigbarhet og trygghet vektlegges i språkstimuleringen. Lek med språket, og språklæring gjennom lek er viktige elementer. Barnehager og skoler har fått samme pedagogiske materiell, dette justeres etter nivå. På denne måten vil barna oppleve gjenkjennelse ved overgangen, og personalet vil ha lett tilgjengelige og nyttige kilder i det pedagogiske arbeidet. Materiell og læremidler som er kjøpt inn til alle virksomhetene er *Snakkepakken, Språkleker, Språksprell, Språkverkstedet, Ringeriksmateriellet, Jo mer vi er sammen, Fra fil til elefant*. Kompetanseheving er tilbudt hele personalet ved de deltagende enhetene for å forankre prosjektet og bevisstgjøre de ansatte.

Når det gjelder foreldresamarbeidet har det blitt benyttet tolker ved foreldremøter, i tillegg til at prosjektleder har vært til stede og informert om *Språkløftet*. Foreldrene er også informert skriftlig, og har skrevet under på samtykkeskjema for å tillate at prosjektleder og prosjektveileder får tilgang til anonymiserte språkkartleggingsresultater. En av barnehagene har utarbeidet et rim og sanghefte som foreldrene har fått med hjem slik at de kan følge opp den aktiviteten som skjer i barnehagene.

Trondheim kommune

Trondheim kommune deltar i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* med to skoler og tre barnehager. Det er opprettet samarbeid med SEVO, som er senter for voksenopplæring i kommunen i forbindelse med språkstimulering av kurdiske mødre. Det jobbes med å inkludere NTNU, HiST lærerutdanning og Dronning Mauds høgskole i referansegruppen for å styrke det faglige fokuset i prosjektet. Her har hovedutfordringen vært at det skal passe for alle, viljen til å bidra inn i prosjektene er stor fra fagmiljøene. Både skolene og barnehagene bygger språkstimuleringsarbeidet på konkrete og systematisk gjentakelse i temaer.

De har iverksatt arbeid med å utvikle temapermer som skal dekke de ulike temaene som skal gjennomgås i språkstimuleringen. Temaene i permene overlapper med temaene de har i perioder i barnehagene og på skolene for alle barn og elever. Det er planlagt å lage 10 temapermer i barnehagene og 12 for skolene. Temapermene skal være enkle å ta i bruk for de ansatte, slik at de kan brukes som del av ordinær aktivitet uavhengig av den ansattes kompetanse.

Selve språkstimuleringen for fokusbarna gjennomføres ved at de blir delt inn i nivåbaserte grupper og 15-20 minutter språkstimulering 2-3 ganger i uken. Det jobbes med å øke bevisstheten på språkstimulering gjennom hele dagen. Foreldrene får informasjon om språkstimuleringen, og det anses som sentralt at foreldrene skal bidra til barnas morsmålsutvikling.

I forhold til overgang mellom barnehage og skole overføres *TRAS* kartleggingene som gjøres i barnehagene til skolen etter foreldrenes samtykke. Både barnehagene og skolene har innført *NYA SIT* som kartleggingsverktøy for å få kvantifiserbart materiale, hvor man kan sammenligne barnas utvikling over tid. Også *NYA SIT* kartleggingene overføres fra barnehage til skole. Videre besøker rektorene

barnehagene på våren, og snakker med barna som skal begynne på skolen. Dette har vist seg å være et vellykket tiltak som skal videreføres. I tillegg videreutvikles og utvides kommunens rutiner for overføring mellom barnehage og skole. Det arbeides også med at skolene skal begynne å rapportere til barnehagene om hvordan det går med de avleverte barna over tid, da dette anses som den metoden barnehagene kan bruke for å måle i hvor stor grad deres aktivitet gir resultater. Det er gjennomført felles kurs for personalet i alle de deltakende enhetene, i tillegg til en felles halv studiedag for alle. Det er arrangert studieturer til Oslo og Drammen for å hente inspirasjon, og et nytt besøk er planlagt i desember. Det er også igangsatt et arbeid med å utvikle egne kartleggingsverktøy.

Når det gjelder foresatte er det holdt ekstra foreldremøte for å informere foreldrene om prosjektet. Det er iverksatt norskopplæring av kurdiske mødre, her samarbeider barnehagene, skolene og SEVO. Denne opplæringen foregår slik at 20 kurdiske kvinner kommer til skolen og får 2 x 2,5 timer opplæring av morsmåls lærer. Barna er enten på skolen eller får gratis pass i barnehagen mens mødrene mottar norskopplæringen. Valget av kurdiske mødre er begrunnet med at dette er den største minoriteten i området.

Tromsø kommune

Tromsø kommune deltar i både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*, under navnet *Språkløftet i Tromsø kommune*. Prosjektet er knyttet til *Program for inkludering og godt oppvekstmiljø i Tromsø kommune*. Overordnede målsettinger for prosjektet er å skape gode rutiner for overgang mellom barnehager og skoler, å kvalitetssikre språkopplæringen og å styrke informasjon til minoritetsspråklige foreldre. Det skal etableres en Tromsø-modell, med helhetlig tenkning og holdning til kompetanseoppbygning – og utvikling, gode overgangsordninger og språkutviklingsmodeller for barnehage og skole.

Det er fire barnehager og fire skoler som deltar i prosjektet. På grunn av manglende prosjektleder, ble fremdriften i prosjektet noe forsinket. Hittil har det vært satt fokus på kompetanseutvikling og bevisstgjøring for personalet i de barnehager og skoler som deltar i prosjektet. De har hatt om språk, andrespråksinnlæring, kultur og på bakgrunn av disse har barnehagene og skolene utarbeidet en virksomhetsplan, slik at de vet hva som skal gjøres av språkstimulering på det enkelte sted.

Når det gjelder overgang mellom barnehage og skole er det arrangert en hospitering, og denne vil gjentas og skal siden evalueres. Skolene benytter læreplan i grunnleggende norsk og det tilhørende kartleggingsverktøyet, og det skal gjennomføres lesevenn-ordning. Barnehagene skal delta på kompetanseutviklingen i forbindelse med bruk av dette, slik at de kan vurdere om barnehagene skal fylle ut deler her. Målet er å komme frem til en helhetlig løsning som kan innføres på kommunal basis. Dette betyr en praktisk basispakke til bruk i barnehage og skoler med språkkartleggings- og stimuleringsmaterieell med spill og lydbøker, hvor de som ønsker å benytte seg av dette skal tilbys to dager med kompetanseutvikling.

8. ANALYSERAMME OG METODE

I dette kapitelet vil vi redegjøre for den analyserammen som har ligget til grunn for evalueringen. Videre vil den intenderte årsakskjeden for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* presenteres, i likhet med det metodiske aspektet for gjennomføringen av evalueringen.

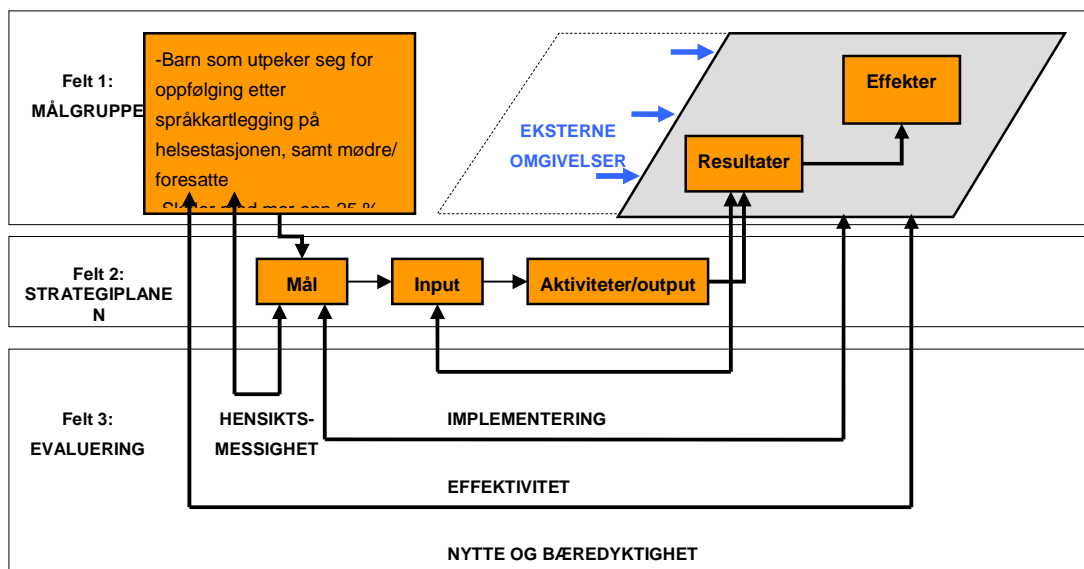
8.1 Analyseramme

Vår tilnærming til evalueringen av *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* bygger på en standardisert EU-metode for evalueringer⁵⁸. Dette er en stringent evalueringsmetodisk tilnærming som tar utgangspunkt i fire evalueringskriterier, som til sammen dekker de problemstillinger oppdragsgiver ønsker besvart. Kriteriene er:

- Hensiktsmessighet
- Effekt
- Implementering
- Nytte og bæredyktighet

En grafisk fremstilling av det analytiske rammeverket presenteres i figur 3-1, videre følger en nærmere beskrivelse av figuren. På bakgrunn av det analytiske rammeverket vil det i kapittel 6.2 framstilles en operasjonalisering av analyserammen i form av en årsakskjede for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*.

Figur 8.1: Analytisk rammeverk

⁵⁸ Ref. European Commission, Directorate-General Regional Policy, Thematic development, impact, evaluation and innovative actions, Evaluation and Additionality (2005): *The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers: "Draft Working Paper on Ex-ante Evaluations"*

Målgruppen for innsatsen (felt 1 i figuren): For å tydeliggjøre målgruppen for innsatsen er det hensiktsmessig å dele den inn i en primær- og en sekundærmålgruppe:

Primærmålgruppen er barn og elever. Med primærmålgruppe menes den målgruppen prosjektene i første rekke er ment å frambringe effekter overfor. For *Språkløftet* er målgruppen "et utvalg barn som utpeker seg for oppfølging etter språkkartlegging på helsestasjonen ... opplæringen inkluderer også foresatte og mødre"⁵⁹. For *Utviklingsprosjektet* heter formuleringen at "Formålet med ordningen er å stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til på en god måte å håndtere de spesielle utfordringene som disse skolene har, og til å bedre elevenes utbytte av opplæringen"⁶⁰. Sistnevnte innebærer at det skal iverksettes konkrete tiltak rundt på skolene som skal komme elevene til gode.

Sekundærmålgruppen er foresatte, førskolelærere, lærere, barnehage- og skoleledere, helsestasjonen og eventuelt andre relevante aktører. Den sekundære målgruppen er fremfor alt et viktig ledd i å organisere og tilrettelegge for at prosjektene oppnår ønskede resultater og effekter, samt legge til rette forvaltningsmessige rammeverk. Videre er parter som skal bidra til å sikre at tiltak implementeres og at prosjektene oppnår resultater, også en del av sekundærmålgruppen. Dette er kommunale eiere av skole og barnehage, enhetsledere i skoler og barnehager, prosjektledere/ arbeidsgrupper, lærere/ pedagoger/ assistenter og andre ansatte som jobber direkte med barna som deltar i *Språkløftet* og minoritetsspråklige elever ved skolene som deltar i *Utviklingsprosjektet*.

Forskning og utredninger har gjentatte ganger vist at det er særlig to forhold som påvirker barnas språkutvikling. Det ene er foreldre/ foresattes påvirkning, og det andre er pedagogens/ lærerens kompetanse og påvirkning⁶¹. Alle prosjektene har i sine prosjektsøknader visjoner om å inkludere foreldrene i språkstimuleringen av barna, og i mange tilfeller er det tenkt at det skal iverksettes egne språkstimulerings tiltak rettet mot foreldrene. Det er derfor viktig for denne evalueringen at det også ses på foreldreinvolvering.

Tiltakene i strategiplanen (felt 2 i figuren): Tiltakene i strategiplanen har uttalte målsettinger for hva en ønsker å oppnå. For å nå målene settes det av midler og spesifiseres noen målsettinger. Denne inputen forventes å gi en umiddelbar *output*, som er forventet å bidra til å skape effekter for målgruppen på lang sikt. Tiltakene blir imidlertid konkretisert ved at kommunene og aktører i kommunene utformer *prosjekter*. Disse skal overordnet sett ha de samme målsettingene som tiltakene i Strategiplanen, men en kan velge ulike veier for å nå disse målene. Dette betegnes som ulike *modeller*.

⁵⁹ Kunnskapsdepartementet, 2007: *Strategiplan: Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltagelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009. Revidert utgave 2007*. side 27.

⁶⁰ Kunnskapsdepartementet, 2007. *Likeverdig opplæring i praksis: 29*

⁶¹ Se for eksempel Rambøll, 2007: *Sluttevaluering av utviklingsprosjektet "Minoritetsspråklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen"*; Bakken, A. 2003: *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Rapport 15/03. Oslo: Norsk institutt for forskning om

oppvekst, velferd og aldring.; Borg, Kristiansen & Backe-Hansen, 2008: *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*. Rapport 6/08. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Strategiplanen er for prosjektene et rammeverk som fastsetter mål, målgrupper og virkemidler. Det har fulgt en hel del *input* med strategiplanen, i form av økonomiske rammer, handlingsrammer, ansvarstildeling og angitt bruk av verktøy. En annen form for input er kravet om en innføring av en modell for språklæring.

Resultater av dette vil (etter intervensjonens logikk) være bedre språkstimulering i barnehage og skole, helhetlig opplæringsløp i kommunene, og bedre språkstimulering i hjemmene. Mer langsiktige effekter som ønskes oppnådd, er at barn og foreldre får bedre språkkompetanse, og at det oppnås større grad av sosial utjevning.

Evalueringens kriterier (felt 3 i figuren): Prosjektene skal evalueres ut fra fire kriterier. Som nevnt er disse hensiktsmessighet, effekt, implementering, og nytte og bæredyktighet. Evalueringen av disse fire kriteriene vil til sammen kunne avdekke hvordan prosjektene og de utviklede modellene fungerer.

Som figurens øverste felt illustrerer, er det en rekke faktorer utenfor innsatsen (eksterne faktorer) som kan påvirke barnas språkutvikling. Dette kan for barna/ elevenes del være sosioøkonomiske forhold, mangel på støtte i hjemmet, påvirkning fra nærmiljøet, liten tilgang på PC og bøker m.v.⁶². For lærere, skoleledere og skoleeieres del kan dette være strukturelle variabler som tradisjon og kultur i skolen og kommunen, mangel på kompetanse, mangel på/tilgang på ressurser for øvrig. Ideelt sett skal tiltakene *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* bidra til å redusere virkningen av sosioøkonomiske forskjeller. Dersom for eksempel foresatte ikke involveres i språkstimuleringen eller det ikke gjennomføres kompetanseheving av ansatte, vil dette påvirke graden av måloppnåelse for tiltakene på to nivåer: 1) at man ikke gjennomfører aktiviteter som forventes i prosjektene, og 2) at viktigheten av eksterne faktorer for barnas og elevenes språkutvikling ikke utjevnes,

8.2 Årsakskjede for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*

Tanken bak den analytiske tilnærmingen vi har valgt, er at det til grunn for enhver satsning ligger en antakelse om en årsakskjede. Ved at man setter inn ressurser og får gjennomført aktiviteter, forventes det visse resultater og effekter. Rambøll har med bakgrunn i analyserammen satt opp en forventet årsakskjede for sammenheng mellom input, tiltak, output, resultat og effekt. Årsakskjeden angir disse på en systematisert måte, og illustreres i figur 7-2.

⁶² Betydningen av sosioøkonomiske forhold og foreldres betydning for minoritetsspråklige elevers læring er illustrert i mange undersøkelser, f.eks. Anders Bakken, "Virkninger av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklige elever, en kunnskapsoversikt" NOVA rapport 10/2007

Figur 8.2: Operasjonalisering av analyserammen for Språkløftet og Utviklingsprosjektet

Årsakskjeden gir en mulighet til å analysere hvordan de igangsatte tiltak er forventet å føre til de ønskede effekter. I årsakskjeden er det fokus på *felt 2* i det analytiske rammeverket presentert i figur 3-1. Det definerte problemet for *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* som tiltak, er at barn med spesielle utfordringer hva angår språkutvikling og utilstrekkelige norskkunnskaper får dårligere resultater på skolen enn andre. *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* har i siste instans samme målsetting, som er felles for hele strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis*; å bidra til å jevne ut sosiale forskjeller mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen. De har imidlertid noe ulike undermålsettinger; mens *Språkløftets* mål er å bidra til at barn med behov for ekstra oppfølging får en bedre språkutvikling gjennom bedre oppfølging og språkstimulerings tiltak, har *Utviklingsprosjektet* som mål å bedre minoritetsspråklige elevers skoleprestasjoner i grunnskolen. Samtidig har de en rekke sammenfallende undermål, som for eksempel å gjennomføre en modellutprøving, bedre barn/elevs læringsutbytte og sosiale kompetanse, skape bedre samhandling mellom aktører, skape høyere kompetanse blant fagpersoner som arbeider med minoritetsspråklige.

Det analytiske rammeverket anvendes på en omfattende kvalitativ datainnsamling, som vil være det neste vi går inn på.

8.3 Datainnsamling

Rambøll har gjennomført en omfattende kvalitativ datainnsamling som innebærer dokumentstudier, dybdestudier (casestudier) med observasjon, kvalitative semistrukturerte intervju, gruppeintervju og kvalitative semistrukturerte telefonintervju. I det følgende vil vi presentere datagrunnlaget og datainnsamlingsmetoden som er benyttet i evalueringen.

8.3.1 Dokumentstudier

Rambøll har sett på en rekke skriftlige dokumenter for å få rede på bakgrunnen for og utviklingen av prosjektene i kommunene. Dokumentstudiene inkluderer forskning, Stortingsmeldinger, strategier, utlysning av prosjektmidler, prosjektsøknader fra kommunene, intern rapportering, interne opplegg for evaluering/kartlegging/kontroll, forskjellige kartleggingsverktøy, presentasjoner på fellessamlinger og rapportering fra prosjektene til Utdanningsdirektoratet og NAFO.

8.3.2 Dybdestudier

I fem av de ni kommunene som deltar i *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet* har Rambøll gjennomført casebesøk med dybdestudier. Disse kommunene er Bærum, Oslo (bydel Alna), Skedsmo, Stavanger og Trondheim. Utvalget ble foretatt i samråd med Utdanningsdirektoratet. Kommunene er besøkt to ganger – en gang i februar 2008, og om igjen i september 2008.

Under casebesøkene ble det foretatt intervjuer med prosjektleder(e), medlemmer av styringsgruppen, barnehagestyrere/-ledere, rektor/inspektør/avdelingsleder ved deltakende skole, faglige veiledere i barnehagene, pedagogiske ledere i barnehagene, lærere i skolene, spesialpedagoger i skolen, og foresatte til fokusbarn for *Språkløftet*. Imidlertid har vi ikke snakket med alle disse i hver av casekommunene. Respondentkategoriene varierer etter organiseringen av prosjektene i kommunene, samt hvem som var tilgjengelig i perioden for casebesøkene.

I tillegg til de fem casebesøkene har det også blitt gjennomført telefonintervju med prosjektledere, samt noen medlemmer i styringsgruppene i de fire deltakende kommunene som det ikke ble gjennomført casebesøk i; Fredrikstad, Oslo (Bydel Grorud og bydel Bjerke), Skien, Drammen og Tromsø.

Det har også blitt foretatt noen oppfølgende telefonintervju. Disse ble gjennomført for å følge opp eller avklare noen tema, eller fordi det ikke var mulig å møte disse respondentene under casebesøkene.

Alle intervjuer har vært semistrukturerte. Dette innebærer at konsulentene har et skjema med spørsmål, men at tilleggsspørsmål stilles ved behov. Det er også rom for å belyse de forskjellige temaene i den rekkefølge som faller naturlig i intervjusituasjonen. De semistrukturerte intervjuene tok utgangspunkt i spørreskjema tilpasset respondentene, og følgende tema var fokus:

1. Organisering
2. Implementering
3. Endring siden forrige datainnsamlingsrunde
4. Utfordringer
5. Foreldreinvolvering
6. Språkkartlegging
7. Språkstimulering
8. Forankring
9. Bæredyktighet

Disse temaene var også basis for telefonintervjuene, som fulgte samme intervjuguide som intervjuene som ble foretatt under casebesøkene.

Ved datainnsamlingen våren 2008 ble det i tillegg foretatt observasjoner av språkstimulering i barnehagene der det var mulig, for å få et overblikk over hvordan det konkret ble arbeidet med dette i kommunene. Det har ikke blitt foretatt observasjoner i særlig grad ved casebesøkene høsten 2008.

I mars 2009 gjennomførte Rambøll telefonintervjuer med samtlige prosjektledere i både *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet*. Tema for intervjuene var:

- Prosjektenes utvikling
- Styringen av prosjektene
- Oppdragsforståelse – har denne forståelsen endret seg over tid?
- Modellutprøving
- Foreldreinvolvering
- Overgangen mellom barnehage og skole (og øvrig samarbeid mellom enheter og i kommunen)
- Egenevaluering
- Fokus for prosjektene i tiden framover

9. LITTERATURLISTE

- American Education Research Association (2005). *Early Childhood Education: Investing in Quality Makes Sense*. Research Points 3 (2).
http://www.aera.net/uploadedFiles/Journals_and_Publications/Research_Points/RPFall05.pdf
- Aukrust, Vibeke Grøver (2005). *Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt*. Oslo: UFD.
- Aukrust, Vibeke Grøver (2006). *Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt*. Rapport utarbeidet for Utdannings- og forskningsdepartementet.
http://www.regjeringen.no/upload/kilde/ufd/rap/2005/0032/ddd/pdfv/267903-aukrust_sprakstimulering.pdf
- Bakken, Anders (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* NOVA-RAPPORT NR. 15/03. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakken, Anders (2007): Virkninger av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklige elever. En kunnskapsoversikt. NOVA-RAPPORT NR. 10/07. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Beichtman, Joseph H m.fl (1986). "Prevalence of Speech and Language Disorders in 5-Year-Old Kindergarten Children in the Ottawa-Carleton Region". *Journal of Speech and Hearing Disorders* 51, s. 98-110.
- Bernstein, Basil (1996). *Pedagogy, symbolic control and identity*. London: Taylor and Francis.
- Birkemo, Asbjørn (2002). *Læringsmiljø og utvikling*. Pedagogisk Forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
- Borg, Elin, Inger-Hege Kristiansen, Elisabeth Backe-Hansen, 2008: *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*. Rapport 6/08. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. http://www.nova.no/asset/3297/1/3297_1.pdf
- Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen*. Oslo: Pax forlag.
- Bourdieu, Pierre (1996). *Symbolsk makt: artikler i utvalg*. Oslo: Pax forlag.
- Bruner, Jerome S. (1996). *The culture of education*. Boston, MA: Harvard University Press.
- Bråten, I. (1998). *Vygotsky i pedagogikken*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Cummins, Jim (1980). "The Entry and Exit Fallacy in Bilingual Education". *NABE: The Journal for the National Association for Bilingual Education* 4 (3): 25-59.
- Espenakk, Unni, Erna Horn (2002). "TRAS (Tidlig Registrering av Språkutvikling)". *Nordisk tidsskrift for spesialpedagogikk* 02-03 årgang 80, s. 145-150. Oslo: Universitetsforlaget.
<http://www.idunn.no/content?marketplaceId=2000&languageId=1&contentItemId=579928&pageName=printVersion&siteNodeId=876991&skipDecorating=true>
- European Commission, Directorate-General Regional Policy, Thematic development, impact, evaluation and innovative actions, Evaluation and Additionality (2005). *The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers: "Draft Working Paper on Ex-ante Evaluations"*.
- Frost, J.(2005). "Semantic and Phonological Skills in Predicting Reading Development: From 3-16 Years of Age". *Dyslexia*, nr 2/05

Hyltenstam, K., O. Brox, T.O. Engen & A. Hvenekilde (1996). *Tilpasset språkopplæring for minoritets elever*. Rapport fra konsensuskonferanse. Oslo: Norges Forskningsråd.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. *Litteratur om Barn og unge med minoritetsbakgrunn*.
<http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Laringsressurser/2007/Litteratur-om-Barn-og-unge-med-minoritetsbakgrunn/>

Kristiansen, Andrew (2007). *Lik rett til kunnskap : en epistemologisk studie av tilpasset opplæring og sosial seleksjon i utdanning*. Tromsø: Universitetet i Tromsø. Samfunnsvitenskapelige fakultet. Doktorgradsavhandling.
<http://www.ub.uit.no/munin/handle/10037/1400>

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/lover_regler/reglement/2006/rammeplan-for-barnehagens-innhold-og-opp.html?id=278626

Kunnskapsdepartementet (2007). *Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009. Strategiplan*. Revidert utgave februar 2007.
http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/UDIR_Likeverdig_oppl_aering2_07.pdf

Kunnskapsdepartementet (2008). *Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole*. Veileder.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Brosjyrer/fra_eldst_til_yngst_veileder_fra_kd.pdf
Lødding, Berit, Eifred Markussen, Nils Vibe. «...utnytte sine evner og realisere sitt talent»? *Læringsutbytte ved innføringen av Kunnskapsløftet*. Oslo: NIFU STEP Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Senter for innovasjonsforskning. RAPPORT 5/2005.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Laringsutbytte_Kunnskapsloftet.pdf

Løge, Inger Kristine m.fl. (2003). *Hva skjer ved overgangen barnehage- skole? Tverrfaglig samarbeid rundt skolestart - teori og evaluering*. Stavanger: Høgskolen i Stavanger, Senter for atferdsforskning.

Løge, Inger Kristine, Arlene Arstad Thorsen (2005). *Sammenheng mellom språk og atferd? Rapport fra et pilotprosjekt*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning.
<http://saf.uis.no/getfile.php/SAF/Til%20nedlast/Pilot%20språk-atferd.pdf>

Markussen, Eifred, Nina Sandberg (2005). *Stayere, sluttere og returnerte*, NIFU STEP skriftserie 6/2005. NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning.
<http://nifu.pdc.no/publ/pdf/2005/S-2005-6.pdf>

OECD. (1999). *Thematic review of early childhood education and care policy: Country Note-Norway*. OECD: Paris.

OECD (2003). *Adult Literacy and Lifeskills Survey*. <http://nces.ed.gov/pubs2005/2005117.pdf>

OECD (2004). *Learning for Tomorrows World. First Results from Pisa 2003*. Programme for International Student Assessment. <http://www.pisa.oecd.org/dataoecd/1/60/34002216.pdf>

OECD (2006). *Equity in Education Thematic Review. Norway. Country Note*.
<http://www.oecd.org/dataoecd/10/6/35892523.pdf>

OECD (2006). *Equity in Education, Thematic Review. Norway. Country Analytical Report*
<http://www.oecd.org/dataoecd/50/12/38692818.pdf>

Rambøll (2005). *Når helsesøster kartlegger... Evaluering av kartleggingsverktøyet SPRÅK 4 ved helsestasjon*.
<http://www.upload.pls.ramboll.dk/nor/publikasjoner/EvalueringResearch/RapportSPRAAK4.pdf>

Rambøll (2007). *Sluttevaluering av utviklingsprosjektet "Minoritetsspråklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen"*.

http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Sluttrapport_Foreldre_en_ressurs.pdf

Rambøll (2008). *Evaluering av Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever*.

http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/2008/sprakloftet_utvikling.pdf

Rambøll (2008). *Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene*.

<http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rapporter%20og%20planer/Sluttrapport%20språkstimulering%20og%20språkkartlegging.pdf>

Skolenettet. *Realfag, naturligvis*. [http://mondosearch.skolenettet.no/cgi-](http://mondosearch.skolenettet.no/cgi-bin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=17066&query=språk%204&hiword=4%20SPRÅKA%20SPRÅKENE%20SPRÅKENES%20SPRÅKET%20SPRÅKETS%20SPRÅKLIG%20SPRÅKS%20språk%20)

[bin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=17066&query=språk%204&hiword=4%20SPRÅKA%20SPRÅKENE%20SPRÅKENES%20SPRÅKET%20SPRÅKETS%20SPRÅKLIG%20SPRÅKS%20språk%20](http://mondosearch.skolenettet.no/cgi-bin/MsmGo.exe?grab_id=0&page_id=17066&query=språk%204&hiword=4%20SPRÅKA%20SPRÅKENE%20SPRÅKENES%20SPRÅKET%20SPRÅKETS%20SPRÅKLIG%20SPRÅKS%20språk%20)

Soria Moria Erklæringen (2005). *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09*.

<http://www.regjeringen.no/upload/kilde/smk/rap/2005/0001/ddd/pdfv/260512-regjeringsplattform.pdf>

Sosial- og helsedirektoratet (2006): *Nasjonale faglige retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn*.

http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/nasjonale_faglige_retningslinjer/nasjonale_faglig_retningslinjer_for_undersøkelse_av_syn_hørsel_og_språk_hos_barn_52369

St.meld. nr. 30 (2003-2004): *Kultur for læring*.

<http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20032004/030/PDFS/STM200320040030000DDDPDFS.pdf>

St.meld. nr. 49 (2003-2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – Ansvar og frihet*.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/2003-2004/Stmeld-nr-49-2003-2004.html?id=405180>

St.meld. nr. 16. (2006-2007) ... *og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/Stmeld-nr-16-2006-2007.html?id=441395>

St.meld. nr 23 (2007-2008): *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*.

<http://www.regjeringen.no/pages/2077013/PDFS/STM200720080023000DDDPDFS.pdf>

Thuen, Harald og Vaage, Sveinung (red.) (1989): *Oppdragelse til det moderne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Utdannings- og forskningsdepartementet (2003). *Situasjonsbeskrivelse av grunnopplæringen*. 2. utgave juni 2003.

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/ufd/rap/2003/0069/ddd/pdfv/182763-svb_versjon_2_juni_2003.pdf

Utdanningsdirektoratet (2005). *Kunnskap for utvikling*. Utdanningsspeilet.

http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Utdanningsspeilet_2005/utdanningsspeilet_2005.pdf

Utdanningsdirektoratet. *Resultater - Karakterer (L97). 2005-06*. Skoleporten.

<http://skoleporten.utdanningsdirektoratet.no/rapporvisning.aspx?enhetsid=00&vurderingsomrade=88e13531-a5b6-4c33-ad87-b0ceb59b26b1&underomrade=7de7ff22-04a3-4d54-8331-4680d9e27b6f&skoletype=0&periode=2005-2006&diagramtype=Liggende&orgAggr=A>

Utdanningsdirektoratet (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Prinsipper for opplæringen*.
http://udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloeftet/prinsipper_lk06.pdf

Valvatne, Helene, Margareth Sandvik (2007). *Barn, språk og kultur - språkutvikling fram til sjuårsalderen*. Oslo: Cappelen akademisk.

Vedung, Evert (1998): *Utvärdering i politik och förvaltning*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

10. VEDLEGG

10.1 Prosjektutlysningen fra Utdanningsdirektoratet til kommunene (med vedlegg: Prosjektmal)

Vår saksbehandler: Lussi Steinum
Direkte tlf: 23 30 14 69
E-post: lst@utdanningsdirektoratet.no

Vår dato:
30.03.2007
Deres dato:
«REFDATO»

Vår referanse:
2006/3859
Deres referanse:
«REF»

Til kommunene:
Fredrikstad, Bergen, Stavanger, Sandnes, Kristiansand, Skedsmo
Lørenskog, Drammen, Skien, Tromsø, Trondheim, Bærum

Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever - Utløsning av prosjektmidler

Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å bidra til at tiltakene Språkløftet(2007-2011) og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever(2007-2009) blir planlagt og iverksatt i utvalgte kommuner. Begge tiltakene er forankret i St.prp nr. 1 (2006-2007) og i St.meld. nr. 16 (2006-2007) og nærmere beskrevet i Strategiplan for Likeverdig opplæring i praksis (2007-2009) og egne oppdragsbrev fra Kunnskapsdepartementet. Utdanningsdirektoratet er også bedt om å sørge for en nasjonal evaluering av tiltakene, og evalueringsoppdraget vil bli lyst ut våren 2007.

Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever har sterke tilknytningspunkter, som gir muligheter til en viss samordning både i planleggings- og gjennomføringsfasen. I tillegg til forankringen i sentrale styringsdokumenter som vist ovenfor, vil de være viktige bidrag til realiseringen av intensjoner og mål i Kunnskapsløftet, og Språkløftet vil være et viktig tiltak i arbeidet med realiseringen av den nye rammeplanen for barnehagen.

Sentrale mål i Språkløftet er bedre språkutvikling og sosial kompetanse hos barn i barnehage og skole, som er en viktig og grunnleggende forutsetning for at målet i Utviklingsprosjektet skal nås: å bedre elevenes resultater og utbytte av opplæringen.

Språkløftet har et særlig fokus på tidlig innsats i enkeltbarns språkstimulering og språkutvikling. Det skal også bidra til å gi foresatte(mødre) muligheter for opplæring i norsk. Samtidig er overgang mellom barnehage og skole et prioritert tema. Utviklingsprosjektet har særlig fokus på skolen og dens utfordringer og muligheter for utvikling med et stort antall minoritetsspråklige elever. I begge oppdragene må både individ- og systemperspektivet ha stor oppmerksomhet for å oppnå gode resultater. Å sikre sammenheng mellom oppdragene vil gi muligheter til å forene individ- og systemperspektivene innenfor et mer helhetlig konsept.

Det bør så langt det er mulig velges skoler i Utviklingsprosjektet som rekrutterer barn som deltar i Språkløftet. Det vil være et viktig bidrag til å sikre overgangen mellom barnehage og skole for disse barna og for institusjonene generelt. Skolene vil være mer forberedt til å ta i mot de "utvalgte" barna fra Språkløftet.

Gjennom denne samordningen kan innsatsen konsentreres for å oppnå bedre resultater. Samtidig er det viktig at de to oppdragene blir tydelig profilert på det som er det særegne ved dem. Det understrekes derfor at de valgte skolene i Utviklingsprosjektet skal ha en stor andel minoritetsspråklige elever, og at barna som inngår i Språkløftet rekrutteres på bakgrunn av språktesting på helsestasjonen ved 4-årskontrollen blant både etnisk norske og minoritetsspråklige.

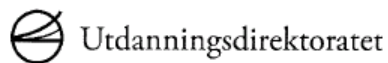
Det presiseres også at barn som velges til å delta i Språkløftet og som ikke går i barnehage, bør knyttes til en barnehage i gjennomføringen av relevante innsatser i regi av Språkløftet.

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 Oslo
Besøksadresse:
Kolstødgata 1, Oslo
Vertsgata 10, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Utdanningsdirektoratet lyser med dette ut kr 2 520 000,- til Språkløftet og kr 2 700 000,- til Utviklingsprosjektet.

Vilkår for tildeling av midler er at tiltakene utvikles og gjennomføres i tråd med definerte mål og premisser (se vedlegg) i dialog med Utdanningsdirektoratet. Utdanningsdirektoratet ber om at hver kommune som ønsker å søke midler, sender en samlet oversikt over prosjektbeskrivelser innenfor hvert av tiltakene Språkløftet og Utviklingsprosjektet, som dokumenterer at mål og premisser for tiltakene er oppfylt innenfor en forsvarlig økonomisk ramme.

Frist for oversendelse av samlet oversikt over prosjektbeskrivelser med budsjett innenfor hvert av tiltakene Språkløftet og Utviklingsprosjektet er **15.05.07**.

Utdanningsdirektoratet ber om at kommunen oppgir

- en kontaktperson med navn og etatstilknøyning samt vedkommendes telefonnummer og e-postadresse
- navn på velleder og tilknytning til kompetansemiljø
- hvilket kontonummer midlene skal overføres til

Utdanningsdirektoratet vil vurdere og prioritere søknadene og utbetale midlene innen **15.06.07**. I utbetalingsbrevet blir det redegjort nærmere for tidsfrister og krav til rapportering for bruk av midlene.

Innenfor begge tiltakene er det øremerket midler til en egen satsing i Groruddalen. Tilsagnsbrev om midler til denne satsingen er sendt Oslo kommune. Alle kommuner som tildeles prosjektmidler inkluderes i den nasjonale etableringen av tiltakene gjennom en oppstartssamling høsten 2007, erfaringsdelingssamlinger hvert prosjektår og bidrag til den nasjonale evalueringen av tiltakene.

Med vennlig hilsen

Marit Hognestad
Underdirektør

Lussi Steinum
seniorrådgiver

Vedlegg: Mål og premisser, Prosjektmal

Kopi:
Kunnskapsdepartementet
Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Barne- og likestillingsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Sosial- og helsedirektoratet
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Vedlegg 1

**Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn
25% minoritetsspråklige elever – mål og premisser**

	Språkløftet	Utviklingsprosjektet
Formål	Fremme god språkutvikling i norsk og sosial kompetanse hos barn for å bidra til å utvikle og videreføre tiltak for sosial utjevning i Norge.	Stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til å arbeide på en god måte med de særlige utfordringene som disse skolene har, og å bedre elevenes utbytte av opplæringen og resultatene.
Mål	Fremme god språkutvikling, gode norskferdigheter og sosial kompetanse hos barn i barnehage- og skolealder Gi foresatte/mødre til disse barna opplæring i norsk Sikre gode overganger mellom barnehage og skole Fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper	
Målgruppe	Et utvalg barn som utpeker seg for oppfølging etter språkkartlegging med Språk 4 på helsesasjonen. Disse skal følges fra helsesasjonen via barnehage og de to første årene i skolen. Barnas foresatte skal også gis tilbud om språkopplæring i norsk.	Skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever, på barnetrinnet Dette skal så langt det er mulig være skoler som rekrutterer barn fra barnehager som deltar i Språkløftet
Medvirkning Tilpasset opplæring Inkludering	Prinsippene legges til grunn i prosjektarbeidet	Prinsippene legges til grunn i prosjektarbeidet
Arena	2 år i barnehage og 2 år i skole	2 år i skole
Varighet	2007 - 2011	2007 - 2009
Modell- utprøving	Deltakende kommuner utvikler og prøver ut ulike lokale tiltak begrunnet i funn ved kartlegging av barn på 4-års kontrollen på helsesasjon (Språk 4) og lokal kontekst. Sentrale elementer/mønstre i denne praksisen skal dokumenteres	Nye modeller for organisering av skoledagen Nye metoder i opplæringen Kompetanseutvikling
Kommunalt ansvar og oppgaver	Sørge for: <ul style="list-style-type: none"> • At det utformes prosjektbeskrivelser for begge tiltakene (se utlysingsbrev og prosjektmål) • Å gi støtte til prosjektutforming • Å sikre at prosjektene knytter til seg veiledere og nødvendig kompetanse • Å oversende samlet oversikt over prosjektbeskrivelser med budsjett for begge tiltakene • Å etablere kommunal prosjektorganisasjon som sørger for forankring og helhetlig planlegging og gjennomføring av begge tiltakene • Rapportering i henhold til oppsatte frister • Lokal informasjon og erfaringsdeling/spredning • Deltakelse i Udirs oppstartskonferanse og erfaringsdelingskonferanser • Bidrag inn i nasjonal evaluering av Språkløftet og Utviklingsprosjektet 	

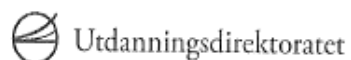
Vedlegg 2

Prosjektmal

Kommune/bydel	
Ansvarlig etat	
Kontaktperson Tlf, e-post	
Navn på prosjektet	
Tilknytning mellom Språkløftet og Utviklingsprosjektet	
Søknadsbeløp	
Prosjektets totale budsjettamme	
Bakgrunns informasjon	Begrunnelse for ønsket deltakelse
	Forankring /tilknytning til tidligere prosjekter eller andre større satsninger
	Særlige utfordringer og muligheter
Prosjektets mål Hva ønskes oppnådd? Kriterier for måloppnåelse	
Målgruppe Utvalg Omfang	

Organisering Prosjektforankring Ledelse Deltakere Samhandlingspartnere	
Velleder Navn og institusjon	
Innhold Arbeidsformer	
Framdriftsplan med milepæler	
System for intern prosjektevaluering	
Kritiske suksessfaktorer med forebyggende tiltak	

**10.2 Oppdragsbrev fra Kunnskapsdepartementet til
Utdanningsdirektoratet⁶³**

”Språkløftet 2007 – 2011”

”Utviklingsprosjekt ved skoler
som har mer enn 25 %
minoritetsspråklige elever
2007 – 2009”

01.03.07

1

⁶³ Dette dokumentet hadde allerede blitt notert en del på da Rambøll fikk det tilsendt. Derav enkelte urenheter i teksten.

Innholdsfortegnelse

1	Forord	s 3
2	Plan for gjennomføring av Språkløftet	s 4
	Forord	s 5
	Oppdragsforståelse/mandat	s 6
	Formål og mål	s 6
	Målgruppe	s 7
	Organisering	s 7
	Evaluering	s 9
	Økonomi	s 9
	Kritiske suksessfaktorer	s 9
	Aktivitetsplan/framdriftsplan	s 11
3	Plan for gjennomføring av Utviklingsprosjektet	s 13
	Oppdragsforståelse/mandat	s 14
	Formål og mål	s 14
	Målgruppe	s 14
	Organisering	s 14
	Økonomi	s 15
	Kritiske suksessfaktorer	s 16
	Framdriftsplan	s 16
4	Vedlegg	s 17
	1 Prosjektmodell	s 18
	2 Samhandlingsparter for Udir	s 19
	3 Samhandlende aktører på kommunalt nivå	s 20
	4 Utkast til kriterier	s 21

Førord

Kunnskapsdepartementet har i oppdragsbrev av 16.11.06 "Språkløftet" gitt Utdanningsdirektoratet i oppgave å utarbeide plan for gjennomføring av oppdraget innen 01.03.07. I oppdragsbrev av 09.01.07 "Utviklingsprosjekt ved skoler som har mer enn 25% minoritetsspråklige elever" bes det om tilbakemelding til Kunnskapsdepartementet innen 01.03.07. Tilbakemeldingen til departementet gis i form av dette felles dokumentet, som inneholder et felles førord for begge planene, som følger nedenfor. I førordet vises det til hvordan oppdragene har sterke tilknytningspunkter og kan samordnes på flere måter i planleggings- og gjennomføringsfasen samtidig som det særegne ved hvert oppdrag ivaretas.

Begge oppdragene er definert som et tiltak i planen "Likeverdig opplæring i praksis". Oppdragene har også sterk forankring i Kunnskapsløftet, og Språkløftet vil være et viktig bidrag i arbeidet med realiseringen av den nye rammeplanen for barnehagen. Begge oppdragene har språkutvikling og språkstimulering som ett sentralt element og Groruddalen som et felles innsatsområde. Språkløftets mål om bedre språkutvikling og sosial kompetanse er en viktig og grunnleggende forutsetning for at målet i Utviklingsprosjektet skal nås: ".....å bedre elevenes utbytte av opplæringa og resultat".

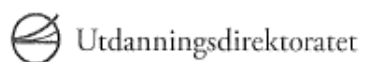
Språkløftet har et særlig fokus på enkeltbarns og deres foretattes språkutvikling. Samtidig er overgang mellom barnehage og skole et prioritert tema. Utviklingsprosjektet har særlig fokus på skolen og dens utfordringer og utvikling med stort antall minoritetsspråklige barn. I begge oppdragene må både individ- og systemperspektivet ha stor oppmerksomhet for å oppnå gode resultater. Å sikre sammenheng mellom oppdragene vil gi muligheter til å forene individ- og systemperspektivene innenfor et mer helhetlig konsept.

Språkløftet skal gjennomføres innenfor rammen av 12 definerte kommuner: Oslo, Bergen, Stavanger, Drammen, Trondheim, Bærum, Kristiansund, Skedsmo, Sandnes, Lørenskog, Skien og Tromsø. Disse har mange minoritetsspråklige elever. Utviklingsprosjektet skal foregå på skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever innenfor disse 12 kommunene. Det vil bli valgt skoler som rekrutterer barn fra barnehager som deltar i Språkløftet. Det vil være et viktig bidrag til å sikre overgangen mellom barnehage og skole for disse barna og for institusjonene generelt. Skolene vil være mer forberedt til å ta i mot de "uvalgte" barna fra Språkløftets barnehager. Gjennom denne samordningen konsentreres innsatsen for å oppnå bedre resultater.

Utdanningsdirektoratet vil bidra til å styrke sammenhengen mellom oppdragene ved å:

- o Etablere felles prosjektledelse og intern samordningsgruppe
- o Samordne arbeid med utlysning og tildeling av midler (felles skjema, kriteriegrunnlag, maler for rapportering osv)
- o Etablere felles kontakter for innhenting av eksternt kompetanse
- o Etablere felles systemer for oppfølging, erfaringsdeling og evaluering
- o Utvikle felles strategier for videreføring og spredning av resultater fra oppdragene

Samtidig vil de to oppdragene bli tydelig profilert på det som er det særegne ved dem. Tildeling av midler vil foregå i forhold til de to oppdragenes budsjettammer, og rapportering vil skje i forhold til oppdragenes mål og særskilte føringer.

Språkløftet 2007-2011

En modellutprøving

Plan for gjennomføring

01.03.07

Førord

"Plan for gjennomføring av Språkløftet" er utarbeidet på grunnlag av oppdrag 19 av 16.11.06 fra Kunnskapsdepartementet.

Planen presenterer innledningsvis en forståelse av oppdraget, som danner grunnlag for valget av planens prosjektdesign. Prosjektdesignet synliggjør hvordan oppdraget er tenkt gjennomført i hele perioden 2007-2011 og i oppstartsåret 2007. Modell for evaluering av Språkløftet utvikles våren 2007 slik at evalueringen kan begynne ved prosjektstart. I evalueringen vil det legges vekt på å dokumentere ulike modeller for språkstimulering og språkutvikling, ulike erfaringer fra utviklingsarbeidet og resultater om språkutviklingen på elevnivå.

Språkløftet ses i tilknytning til andre sentrale satsinger i barnehage og skole. Det blir pekt på sammenhenger og vist til mulige koblinger mellom innsatser som kan gi bedre effekter totalt i de deltakende kommunene og også i Utdanningsdirektoratets interne arbeid.

1 Oppdragsforståelse/mandat

I oppdragsbrev nr. 19 av 16.11.06 fra Kunnskapsdepartementet gis Utdanningsdirektoratet oppdraget med tittel: "Gjennomføring av Språkløftet – en modellutprøving". Språkløftet er forankret i St.prp. nr.1 (2006-2007) fra Kunnskapsdepartementet Kap. 226 Kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen, resultatmål for 2007 og endelig tildelingsbrev til Utdanningsdirektoratet 2007, resultatmål 11.

Språkløftet handler om språkutvikling og språkstimulering og er et tiltak som skal sikre tidlig innsats i opplæringen. Språkløftet inngår i regjeringens satsning på å utvikle og videreføre tiltak for sosial utjevning. Det skal gjennomføres i perioden 2007-2011. I budsjettet for 2007 er det bevilget 5 mill. kroner til tiltaket. 2 av disse er ermerket Groruddalen. Det forventes tilsvarende bevilgning hvert år i gjennomføringsperioden. Språkløftet skal evalueres, og midler til evalueringen inngår i de 5 millionene.

Språkløftet skal være en modellutprøving i den forstand at deltakende kommuner utvikler og prøver ut ulike lokale tiltak begrunnet i funn ved kartlegging av barn på 4-årskontrollen på helsestasjon (Språk 4) og lokal kontekst. Sentrale elementer/mønster i denne praksisen skal dokumenteres.

Hensikten med Språkløftet er å fremme god språkutvikling, gode norskferdigheter og sosial kompetanse for barn, god norskopplæring for barnas foresatte og sikre god overgang mellom barnehage og skole. Språkløftet skal også fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og mellom faggrupper. Aktuelle tiltak kan dreie seg om nærmere utredning, kartlegging av språkutvikling og tiltak som bedrer språkopplæringen i norsk og barnas læring generelt. Eksisterende materiell på området skal benyttes.

Videre skisseres en modell for hvordan Utdanningsdirektoratet vil sikre gjennomføringen av Språkløftet på bakgrunn av oppdragsforståelsen som det er redegjort for ovenfor.

2 Formål

Formålet med Språkløftet er å fremme god språkutvikling i norsk og sosial kompetanse hos barn for å bidra til å utvikle og videreføre tiltak for sosial utjevning i Norge.

3 Mål

- Språkløftet skal fremme god språkutvikling, gode norskferdigheter og sosial kompetanse hos barn i barnehage og skole
- Språkløftet skal gi foresatte/mødre til disse barna opplæring i norsk
- Språkløftet skal sikre gode overganger mellom barnehage og skole
- Språkløftet skal fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivåer, institusjoner og faggrupper

4 Målgruppe

Målgruppen i Språkløftet er et utvalg barn som utpeker seg for oppfølging etter språkkartlegging med Språk 4 på helsestasjonen. Disse skal følges fra helsestasjonen via barnehage og de to første årene i skolen. Barna velges ut innenfor 12 kommuner som har deltatt i utprøving av Språk 4. Det er sømerket midler til barn i Groruddalen. Barnas foreldre skal også gis tilbud om språkopplering i norsk. De er svært sentrale i arbeidet med barns språkutvikling.

5 Organisering

Språkløftet er et nasjonalt prosjekt med et utvalg deltakende kommuner. Prosjektet etableres og følges opp av Utdanningsdirektoratet. De deltakende kommunene har ansvar for gjennomføringen på kommunalt nivå med etablering av egen prosjektorganisering, tiltaksutvikling og rapportering (se vedlegg 1 og 2). Nedenfor følger en oversikt over Utdanningsdirektoratets ansvar og aktiviteter i Språkløftet og ansvar og aktiviteter tillagt andre aktører.

5.1 Oppdragsgiver/oppdragseier

Oppdragsgiver er Kunnskapsdepartementet. Utdanningsdirektoratet har ansvar for gjennomføringen av Språkløftet og rapporterer til Kunnskapsdepartementet.

5.2 Prosjektledelse i Utdanningsdirektoratet

Nasjonalt prosjektledelse er lagt til Utdanningsdirektoratet. Nasjonal prosjektledelse innebærer å ha ansvar for:

- o Etablering av prosjektet på nasjonalt nivå
 - Utlysning og tildeling av midler
 - Oppstartssamling
 - Å legge til rette for at kommunene får tilgang til ekstern faglig kompetanse og veiledning
- o Informasjon
- o Nasjonal erfaringsdeling og erfaringspredning - nettverkssamling
- o Kontakt med samarbeidspartner/deltakelse i ulike relevante fora
 - Interdepartementale fora
 - Møter med andre direktorater
 - Styrings/arbeidsgruppe i Groruddalen
 - Kontakt med/oppfølging av prosjektkommunene
- o Utforming av sluttrapport på bakgrunn av kommunerapportene

5.2.1 Prosjektleder

Prosjektleder er Lussi Steinum

Prosjektleder har ansvar for:

- o Utarbeidelse av mer detaljert aktivitetsplan og milepølsplan
- o Framdrift i forhold til aktivitetsplan og milepølsplan i "Plan for gjennomføring av Språkløftet"
- o Rapportering til Kunnskapsdepartementet og intern ledelse i direktoratet
- o Ledelse av intern samordningsgruppe

5.2.2 Intern samordningsgruppe

Som vist i forordet er det naturlig å se Språkløftet og Utviklingsprosjekt i skoler med mer enn 25% minoritetspråklige i sammenheng. Det etableres derfor ei intern samordningsgruppe i Utdanningsdirektoratet som støtter opp om gjennomføringen av begge prosjektene. Lussi Steinum og Merete Bekkevold utgjør gruppa. Andre interne ressurspersoner kan trekkes inn ved behov.

5.3 Kommunenes ansvar og oppgaver

De deltakende kommunene er hovedaktørene i Språkløftet. Tidligere prosjekterfaringer viser at sterk kommunal forankring av de enkelte delprosjektene i barnehager og skoler vil være en viktig suksessfaktor. Det samme gjelder måletrett og helhetlig tverrfaglig kommunal kompetansenutnyttelse. Kommunalt ansvar og oppgaver vil derfor dreie seg om:

- o Etablering av en kommunal prosjektorganisasjon som sørger for helhetlig planlegging av Språkløftet i kommunen (se vedlegg 3)
- o Utforming av prosjektbeskrivelse (som inkluderer flere delprosjekter) med
 - Formål og mål
 - Prosjektledelse og organisering
 - Oversikt over hovedaktører og samhandlingsparter
 - Aktivitetsplan
 - Framdriftsplan med milepæler
 - Økonomidisposisjoner
 - Dokumentasjon - intern evalueringsstrategi
- o Ansvar for gjennomføring av prosjektene
- o Ansvar for rapportering
- o Ansvar for informasjon og erfaringsdeling

5.4 Faglig ressursgruppe - kompetansemiljøer

Mange kommuner har allerede arbeidet med språkstimulering og språkutvikling i flere år og har sannsynligvis etablert kontakter med ulike kompetansemiljøer på området.

Utdanningsdirektoratet vil etablere kontakt med kompetansemiljøer for støtte til eget arbeid og i utlysings- og søknadsbehandling legge opp til at kommunene knytter kontakter med kompetansemiljøer i arbeidet med Språkløftet. Disse miljøene har ansvar for å:

- o Bidra med etterspurt kompetanse til Udir
 - Faglig kompetanse
 - Deltakelse i faglig forum (informasjon, faglige drøftinger relatert til oppdragene, drøfting av prosjekterfaringer og evalueringresultater)
- o Bidra med etterspurt kompetanse til kommunens aktører
 - Prosjektkompetanse
 - Faglig kompetanse
- o Bidra med veiledning i forbindelse med
 - Etablering av kommunale prosjekter
 - Gjennomføring
 - Internevaluering og dokumentasjon
 - Rapportering

5.5 Fylkesmannen

Fylkesmannen informeres av Udir om Språkløftet og Utviklingsprosjektet i de respektive kommunene og kan eventuelt etterspørre prosjektutviklingen i sine ulike kontakter med kommunene.

6 Evaluering

Språkløftet skal evalueres, og midler til evalueringen inngår i de 5 millionene som er bevilget for 2007. Evalueringen planlegges ut fra forventning om tilsvarende bevilgning hvert år i gjennomføringsperioden for Språkløftet. Modell for evaluering av Språkløftet utvikles våren 2007 slik at evalueringen kan begynne ved prosjektstart. I evalueringen vil det legges vekt på å dokumentere ulike modeller for språkstimulering og språkutvikling, ulike erfaringer fra utviklingsarbeidet og resultater om språkutviklingen på elevnivå. Siden Språkløftet samordnes med Utviklingsprosjektet for skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever, vil evalueringsmodellen også inkludere tema og spørsmål som er sentrale i Utviklingsprosjektet. Evalueringsmidler fra dette prosjektet inngår i det totale evalueringsbudsjettet. Se tabellen i pkt 7 nedenfor.

7 Økonomi

Det er satt av 5 mill. kroner i 2007 til Språkløftet. 2 mill er øremerket Groruddalen. Det er forventet tilsvarende beløp de tre siste årene. Midler til evaluering inngår i dette beløpet.

Budsjett Språkløftet 2007

Evaluering	kr	500 000,-
Nasjonalt oppstartsamlings	kr	200 000,-
Udir, drift - reiser		100 000,-
Midler til utlysning		
Groruddalen	kr	1 680 000,-
Andre kommuner	kr	2 520 000,-
Sum	kr	5 000 000,-

Budsjett evaluering 2007 – 2011

	2007	2008	2009	2010
Språkløftet	Kr 500 000,-	Kr 500 000,-	Kr 500 000,-	Kr 500 000,-
Utviklingsprosjektet	Kr 300 000,-	Kr 300 000,-	0	0

Totalt for perioden: kr 2 600 000,-

8 Kritiske suksessfaktorer

Forskning og erfaringer fra tidligere utviklingsprosjekter viser at suksessfaktorer det er viktig å ha særlig oppmerksomhet mot i prosjektet er utviklingsprosjekter:

- Eierskap og forankring hos dem som skal gjennomføre
- Ledelse
- Støtte og veiledning
- Løstidighet
- Målrrettet og systematisk arbeid
- Undervisningsvurdering som dokumenteres og brukes til refleksjon
- Erfaringsdeling - nettverksbygging

I Språkløftet blir disse faktorene forsøkt ivaretatt gjennom:

- Udirs etablering og oppfølging av prosjektet (se framdriftsplan nedenfor)
- At prosjektet foregår over en 4-årsperiode - langsiktighet
- Skriftlig definerte forventninger til prosjektkommunene (se vedlegg 4)
- Utvalgsprosessene omkring tildeling av midler som bygger på definerte kriterier og krav for å få være med (se vedlegg 4)
- Udirs kontakt med deltakende kommuner
- Nasjonale erfaringsdelingskonferanser
- Årlige rapporteringer
- Evaluering som følger prosjektutviklingen

9 Aktivitets/framdriftsplan

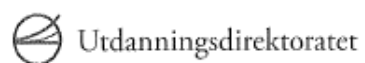
Datoer som er foreslått i framdriftsplanen for 2007, justeres i forhold til tidspunkt for
tilbakemelding og godkjenning av "Plan for gjennomføring av Språkløftet" fra
Kunnskapsdepartementet

Språkløftet 2007

Aktiviteter	2. kvartal	3. kvartal	4. kvartal
Etablert prosjektledelse i Udir	15.3		
Utviklet evalueringsoppdrag	-----15.5		
Utviklet tildelingsprosedyrer	-----15.4		
Tildelt midler	15.6		
Etablert kontakt med kompetansemiljøer	-----1.4		
Kontakt mellom samhandlingsparter internt/ekstern	-----		
Informasjon	-----		
Inngått kontrakt med forskningsmiljø		1.9	
Oppstartsamling		5.9	

Språkløftet 2007 - 2011

Aktiviteter	2007	2008	2009	2010
Etablert prosjektledelse	15.3			
Tildelt midler	15.6	1.3	1.3	1.3
Kontrakt med forskningsmiljø	1.9			
Rapportering evaluering		1.3	1.3	1.3 31.12
Oppstartsamling Erfaringsdeling Sluttkonferanse	5.9	15.6	10.9	15.10
Kontakt mellom samhandlings parter	-----	-----	-----	-----
Informasjon	-----	-----	-----	-----
Rapportering		15.2	15.2	15.2 31.12

"Utviklingsprosjekt ved
skoler som har mer enn
25 % minoritetsspråklige
elever 2007 - 2009"

01.03.07

1 Oppdragsforståelse/mandat

I Sorin Moria erklæringen heter det at regjeringen vil gi flere ressurser til skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever. I St.prp. nr 1 (2006-2007) fra Kunnskapsdepartementet Kap 226 Kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen, resultatmål for 2007, s 58 er formålet beskrevet. I oppdragsbrev 3-07 er det gitt følgende føringer fra KD:

- o Midlene skal bevilges til skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever
- o Midlene til skolene i Groruddalen skal gå til tiltak innen Groruddalsatsingens programområde fire
- o Midlene til skoler utenfor Groruddalen bør fortrinnsvis gå til leksehjelp og tidlig språkstimulering
- o Prosjektet er et av tiltakene i strategiplanen Likeverdig opplæring i praksis! Prosjektet skal sees i sammenheng med øvrige satsingsområder, blant annet Språkløftet
- o Utviklingsprosjektet skal foregå fra 2007-2009 og innen den perioden Groruddalsatsingen varer
- o Rapportering fra tiltakene skal skje til Udir

2 Formål

Kunnskapsdepartementet vil sette i gang utviklingsprosjekt ved skoler som har mer enn 25 % minoritetsspråklige elever, blant annet i Groruddalen. Formålet er å stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til å arbeide på en god måte med de særlige utfordringene som disse skolene har, og å bedre elevenes utbytte av opplæringen og resultatene.

3 Mål

- 3.1 Stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til å arbeide på en god måte med de særlige utfordringene og mulighetene som disse skolene har
- 3.2 Bedre elevenes utbytte av opplæringen og bedre resultatene

Delmål:

- a) Nye modeller for organisering av skoledagen
- b) Nye metoder i opplæringen
- c) Kompetanseutvikling

4 Målgruppe

Utviklingsmidler-prosjektet skal foregå på skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever, på barnetrinnet og innenfor de 12 kommunene i Språkløftet. Dette skal være skoler som rekrutterer barn fra barnehager som har deltatt i Språkløftet.

5 Organisering

Utviklingsmidler til skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever er et nasjonalt prosjekt med et utvalg deltakende kommuner. Prosjektet etableres og følges opp av Utdanningsdirektoratet. De deltakende kommuner/skoler har ansvar for gjennomføringen på kommunalt nivå med etablering av prosjektorganisering, tiltaksutvikling og rapportering.

5.1 Oppdragsgiver /oppdrageier

Prosjektet er underlagt Utdanningsdirektoratet og oppdragsgiver er KD.

5.2 Prosjektledelse

Nasjonal prosjektledelse er lagt til Utdanningsdirektoratet, jf. Språkløftet.
Prosjektleder for Utviklingsmidler er Merete Bækkevold, Utviklingsavdelingen.

5.3 Intern samordningsgruppe

Det etableres en intern arbeidsgruppe i Utdanningsdirektoratet som støtter opp om både Utviklingsmidler og Språkløftet. Jf. beskrivelse av Språkløftet.

5.4 Kommunenes ansvar og oppgaver

Sterk kommunal forankring/forankring hos skoleeier er en viktig suksessfaktor. Kommunalt ansvar og oppgaver vil dreie seg om:

- o Prosjektorganisering
- o Utforming av prosjektbeskrivelser
- o Ansvar for gjennomføring
- o Ansvar for rapportering
- o Ansvar for informasjon og erfaringsdeling

5.5 Faglig ressursgruppe- kompetansemiljøer

Utdanningsdirektoratet vil ta initiativ til kontakt med kompetansemiljøer, og i utlysings- og saksbehandling legge til rette for at skoleeier knytter kontakter med kompetansemiljøer, jf. Språkløftet.

6 Økonomi

Tildeling til Utdanningsdirektoratet 2007, prosjektnr. 62 000, resultatmål 11.
Det er satt av 6 millioner kroner i 2007 til prosjektet Utviklingsmidler, 3 millioner er øremerket Groruddalen. Det vises også til oppdragsbrev nr 19, Språkløftet, hvor 2 mill er øremerket Groruddalen

6.1 Grovbudsjett 2007

Evaluering	kr.	300.000,-*
Nasjonal oppstartsamling	kr.	100.000,-
Udir drift, reiser	kr.	50.000,-
Midler til utlysning	kr.	30.000,-
Groruddalen	kr.	2 820.000,-
Andre kommuner	kr.	2 700.000,-

Sum **kr. 6 000 000,-**

* se pkt 7 i plan for Språkløftet side 9

7 Kritiske suksessfaktorer

Forhold som skal vies spesiell oppmerksomhet i planlegging og gjennomføring av prosjektet:

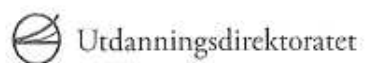
- Forankring og eierskap hos dem som skal gjennomføre arbeidet
- Ledelse
- Støtte og veiledning
- Langsiktighet
- Måltrett og systematisk arbeid
- Undervisvurdering som dokumenteres og brukes til refleksjon og beslutninger
- Erfaringsdeling og nettverksbygging

I prosjektet Utviklingsmidler blir disse faktorene forsøkt ivare tatt gjennom:

- Udirs etablering og oppfølging av prosjektet, med felles prosjektledelse med Språkløftet
- Prosjektet går over en 2-års periode, innenfor perioden med Groruddalssatsingen
- Skriftlig definerte forventninger til deltakerkommuner/skoler, jf. Språkløftet
- Utvalgsprosesser omkring tildeling av midler, med definerte kriterier, jf. begge prosjektene (Språkløftet og Utviklingsmidler)
- Nasjonale samlinger
- Årlige rapporteringer

8 Fremdriftsplan

Det skal utarbeides en fremdriftsplan, som samordnes med Språkløftet.

Språkløftet 2007-2011

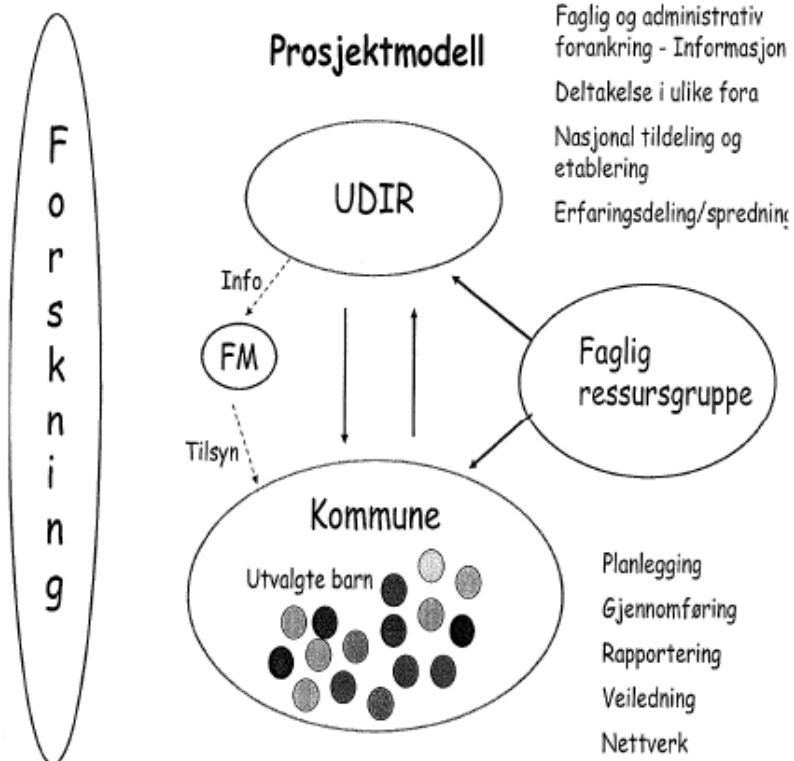
En modellutprøving

"Utviklingsprosjekt ved skoler som har mer
enn 25 % minoritetsspråklige elever
2007 - 2009"

Vedlegg

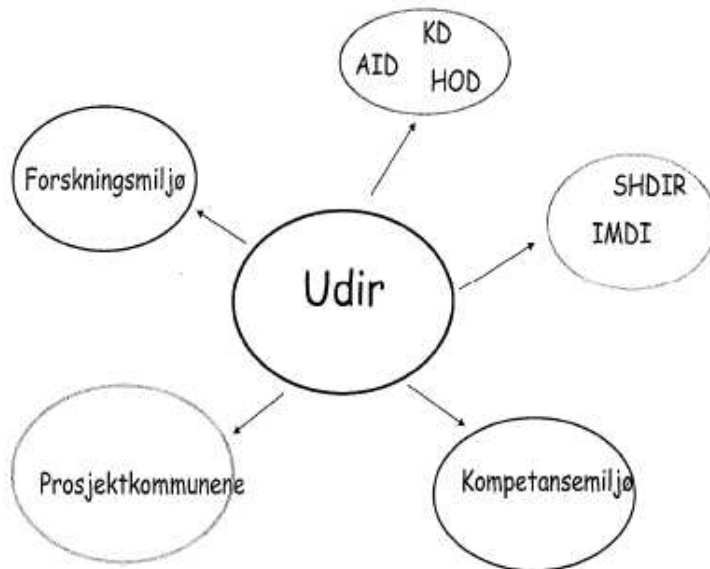
01.03.07

Vedlegg 1

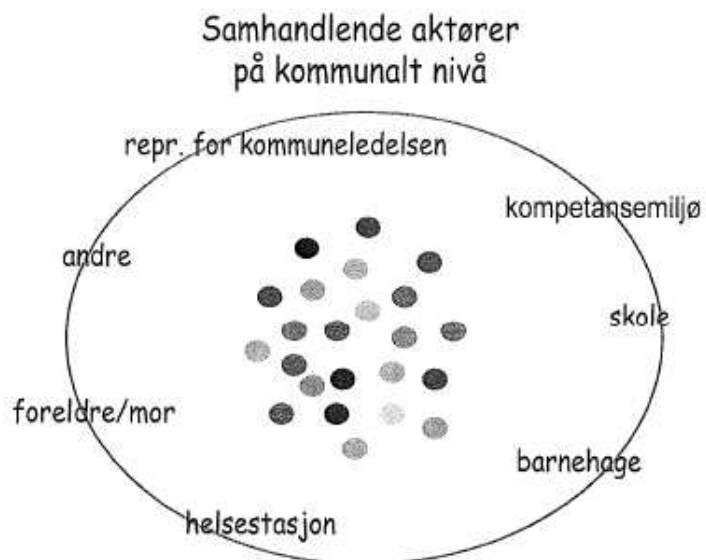

Vedlegg 2

Samhandlingsparter for UDIR

Vedlegg 3

Vedlegg 4

Utkast til kriterier for tildeling av midler

- Språkløftet i kommunen inngår som en naturlig del av en helhetlig innsats for å styrke barns språkutvikling og sosiale utvikling
 - Større kommunale innsatser:
 - Gjennomføring av Rammeplan for barnehager - Barnehageløftet
 - Gjennomføring av Kunnskapsløftet - grunnleggende ferdigheter
 - Andre relevante enkeltprosjekter/programmer/strategier som pågår/som nylig er avsluttet
- Språkløftet skal omfatte et utvalg barn som er testet med Språk 4 på fireårskontrollen og som har behov for oppfølging og språkstimulering
- Disse skal følges opp med nødvendige og relevante tiltak to år i barnehagen og to år i skolen
- Utviklingsprosjektet skal tildele midler til:
skoler med mer enn 25% minoritetsspråklige elever som rekrutterer elever som er med i Språkløftet

- Prinsippene om medvirkning, tilpasset opplæring og inkludering skal ivaretas. Barna skal følges opp gjennom målrettede individuelle tiltak og generelle tiltak innenfor fellesskapet i samråd med barna selv og foresatte
- Kommunal forankring
 - Lokal prosjektorganisasjon (tverretattlig innsats i hele perioden)
 - Prosjektbeskrivelse (beskrivelse av mål, innhold, ansvar, aktører, framdriftsplan, budsjett, bruk av intern og ekstern kompetanse, veiledning, intern evaluering)
 - System for erfaringsdeling
- Det skal være en samordnet kommunal innsats med kompetansebidrag fra ulike kommunale og eksterne instanser
- Kommunale midler
- Deltakelse i nasjonale samlinger